

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO
EU IN UČINKI NOTRANJEGA TRGA DELA

Ljubljana, junij 2009

Anita Lesar

IZJAVA

Študentka Anita Lesar izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Andreja Kumarja in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____ Podpis: _____

KAZALO

1 UVOD	1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA, NAMENA IN CILJA MAGISTRSKEGA DELA.....	3
1.2 METODE DELA IN RAZISKOVANJA.....	4
1.3 STRUKTURA IN VSEBINA POGLAVIJ.....	5
2 GLOBALIZACIJA.....	7
2.1 POJEM IN RAZVOJ GOSPODARSKE GLOBALIZACIJE	7
2.3 VPLIV GOSPODARSKE GLOBALIZACIJE NA TRG DELA	12
2.4 ODZIVI EU NA PROCES GLOBALIZACIJE	15
2.5 POSLEDICE GLOBALIZACIJE NA SLOVENSKEM TRGU DELA.....	17
3 PRAVNA UREDITEV EU TRGA DELA.....	18
3.1 NASTANEK IN POJEM NOTRANJEGA TRGA	18
3.1.1 <i>Notranji trg danes</i>	20
3.2 PROST PRETOK OSEB.....	21
3.3 SLOVENIJA V EU	22
3.4 PRAVNA UREDITEV PREHODNEGA OBDOBJE PO ŠIRITVI EU LETA 2004.....	22
3.4.1 <i>Prehodno obdobje po državah članicah EU</i>	25
3.4.2 <i>Kako je prost pretok delavcev uredila Slovenija</i>	28
4 ANALIZA STANJA NA EU TRGU DELA 1995 DO DANES	29
4.1 STOPNJA ZAPOSLENOSTI PO SPOLU	32
4.2 STOPNJA ZAPOSLENOSTI STAREJŠIH DELAVCEV PO SPOLU	36
4.3 STOPNJA BREZPOSELNOSTI	38
4.4 DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI EU PREBIVALSTVA IN T.I. FENOMEN STARANJA	40
4.4.1 <i>Staranje prebivalstva</i>	41
4.5 NAPOVEDI STANJA NA EU TRGU DELA	43
4.6 ANALIZA SLOVENSKEGA TRG DELA	45
4.7 PROBLEMI NA TRGU DELA V SLOVENIJI	47
4.8 SPREMLJANJE IN OCENJEVANJE UČINKOV LIZBONSKE STRATEGIJE NA EU TRG DELA	48
4.9 SPREMEMBE NA EU TRGU DELA V ČASU GOSPODARSKE KRIZE	52
5 SELITVE.....	54
5.1 MIGRACIJSKA POLITIKA EU	55
5.2 UČINKI MIGRACIJSKE POLITIKE NA EU TRG DELA	56
5.3 VPLIV IN POSLEDICE MIGRACIJ NA SLOVENSKI TRG DELA	57
6 ZAPOSLOVNA POLITIKA	63
6.1 RAZVOJ POLITIKE ZAPOSLOVANJA NA RAVNI EU	63
6.2 ANALIZA SPREMENB NA TRGU DELA V OBDOBJU IZVAJANJA SKUPNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA	66
6.3 PRENOVA LIZBONSKE STRATEGIJE	66
6.3.1 <i>Lizbonska pogodba</i>	67
6.4 ZAPOSLOVNA POLITIKA V SLOVENIJI	69
6.5 PREDSEDOVANJE SLOVENIJE EU IN LIZBONSKA POGODBA	70
6.6 REŠEVANJE PROBLEMATIKE ZAPOSLOVANJA V EU IN V SLOVENIJI	71
7 SKLEP.....	73
8 LITERATURA IN VIRI	77

TABELE

<i>Tabela 1: A.T. Kearney Indeks globalizacije</i>	11
<i>Tabela 2: Stopnja zaposlenosti v državah članicah EU po letih</i>	34
<i>Tabela 3: Stopnja zaposlenosti starejših delavcev po spolu (od 55-64 let) v EU (15), EU (25) in EU (27)</i>	36
<i>Tabela 4: Stopnja brezposelnosti v državah EU po letih</i>	38
<i>Tabela 5: Povprečna starost prebivalcev EU (15) in EU (25) v letih 1950, 2000 in 2050</i>	41
<i>Tabela 6: Prebivalstvo Slovenije po statusu aktivnosti v 1000 in mere aktivnosti prebivalstva v odstotkih</i>	45
<i>Tabela 7: Cilji evropske strategije zaposlovanja do leta 2010</i>	50
<i>Tabela 8: Število preseljenih v in iz Slovenije pred in po vstopu v EU</i>	58

SLIKA

<i>Slika 1: Stopnja zaposlenosti starejših delavcev v državah EU</i>	37
--	----

GRAFI

<i>Graf 1: Stopnja zaposlenosti v EU (15), EU (25), EU (27) in Slovenijo po letih</i>	35
<i>Graf 2: Stopnja brezposelnosti v državah EU (15), EU (25), EU (27) in Sloveniji v času 1996-2007</i>	39
<i>Graf 3: Projekcija števila delovno aktivnega prebivalstva v milijonih v starostni skupini od 15-24 let ter v starostni skupini od 55-64 let v EU (25) v času od leta 1995 do leta 2030</i>	42
<i>Graf 4: Stopnja brezposelnosti v državah EU (15), EU (25), EU (27) in v Sloveniji v času gospodarske krize</i>	53
<i>Graf 5: Priseljevanje iz tujine v RS</i>	59
<i>Graf 6: Odseljevanje prebivalcev iz RS v tujino</i>	60
<i>Graf 7: Priseljeni v RS in odseljeni iz RS skupaj državljani in tujci</i>	61

1 UVOD

Nehote smo se delavci, delodajalci, države in cela gospodarstva, ujeli v nekakšen primež globalizacije (Svetličič, 2005, str. 11). Kaj pravzaprav je globalizacija? Od kod prihaja in kaj prinaša? To so vprašanja katera, si sleherni posameznik niti ne postavlja, kaj šele, da bi nanje poskušal najti odgovore. Gotovo pa nas vse zanima kako, na kakšen način bomo kot ekonomski subjekti preživljali svoje dni. Svet se je globaliziral, eksistenčna varnost pa ostajala temeljna potreba človeške družbe. Poznamo več vrst oziroma področij globalizacije, ki se zato vsebinsko razlikujejo med seboj. Najprej vidna in opazna je trgovina, sprostitvev mednarodnih meja za blago in storitve, zatem prost pretok oseb (delavcev), kasneje pridejo še tuje investicije in znanje. Ko takole razmišljam, naprej ugotavljam, da bi nas procesi, kot so globalizacija, za Slovenijo tudi spremembe po vključitvi v Evropsko Unijo (v nadaljevanju EU¹) in drugi pomembni preobrati, morali zanimati, saj se pojavljamo na trgu dela bodisi kot iskalci ali kot dajalci zaposlitve. S tem smo nehote vključeni v ta proces, od nas je le odvisno ali bomo sodelovali aktivno, pasivno, ali bomo imeli od globalizacije koristi ali le škodo.

Vprašanje je, ali nam globalizacija daje možnost izbire? Globalizacija je dejstvo, ki se mu ni mogoče izogniti (Černetič, 2003, str. 28). Globalizacija se ni zgodila, globalizacija se dogaja. Bistvo le-te je odpravljanje trgovinskih ovir, zlasti pomeni globalizacija liberalizacijo mednarodnih ekonomskih tokov, ki je po eni strani pripomogla k večjemu gospodarskemu napredku gospodarstev, po drugi stani pa še povečala socialne razlike med prebivalstvom, državami in svetom. David Ricardo je že leta 1817 napisal, da svet ni ničelna vsota, kar bi pomenilo, da eni dobivajo na račun drugih, pač pa je pozitivna vsota, v kateri vse države z mednarodno menjavo dobivajo (Svetličič, 2008,58, str. 7-27). Toda, ali nas to pomiri?

Pomembna prelomnica za Slovenijo se je zgodila 1. maja 2004, ko je naša država postala polnopravna članica EU. Kot država članica se je morala integrirati v evropski notranji trg. Notranji trg je definiran kot področje brez notranjih meja, na katerem je zagotovljen prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala (člen 14. PES). EU se zaveda prisotnosti delovanja procesa globalizacije, ki vedno bolj oblikuje naša življenja s tem, da spodbuja izmenjavo ljudi, blaga, storitev in idej ter ponuja nove priložnosti državljanom in podjetjem. Povečani tržni tokovi in gospodarska rast so pripomogli k večji blaginji, spremenili so življenjski slog evropskih državljanov in milijone ljudi po svetu rešili revščine. Vendar pa se pri globalizaciji soočamo tudi z novimi gospodarskimi, socialnimi, okoljskimi, energetskimi in varnostnimi izzivi (ES: Izjava o globalzaciji, 2007).

Najbolj aktualna problematika na področju EU trga dela je brezposelnost. Aktivno soočanje s tem problemom je prisotno že od konca devetdesetih let. Polna zaposlenost prebivalstva EU je eden glavnih razvojnih ciljev EU, ki so bili zapisani že tudi v ustanovitveni pogodbi. Marca leta 2000 se je v Lizboni sestal Evropski svet (v nadaljevanju ES) in se zedinil, da EU potrebuje strategijo, ki jo bo do leta 2010 popeljala med najbolj konkurenčna, na znanju

¹ Kratica EU pomeni EUROPSKA UNIJA v smislu zveze evropskih držav, ki so bile v časovnem kontekstu polnopravne članice EU, hkrati pa na tem mestu ni bistveno njihovo število oz. natančna sestava.

temelječa gospodarstva na svetu, ki zagotavljajo polno zaposlenost, ekonomsko in socialno kohezijo ter varstvo okolja in trajnostni razvoj. Na tej osnovi je nastala tako imenovana »Lizbonska strategija«, katere cilj je do leta 2010 povečati stopnjo zaposlenosti EU iz tedanje povprečne, ki je znašala 61 odstotkov na skorajšnjo 70- odstotno zaposlenost prebivalstva v starosti od 15 do 64 let, pri čemer naj bi se stopnja zaposlenosti žensk do leta 2010 povečala na 60 odstotkov, stopnja zaposlenosti starejših pa na 50 odstotkov (Presidency Conclusions, Lisbon European Council, 23rd and 24th march 2000).

Kje so ovire za doseg v Lizboni zastavljenih ciljev, kje jih premagujemo in kje ostajajo? Skupina na visoki ravni, pod vodstvom Wima Koka je v poročilu novembra 2004 zapisala: »There is no single magic bullet that will deliver the higher growth and jobs that Europe urgently needs.« Učinkovit notranji trg je predpogoj za pozitivne učinke na trg dela v EU. Kdaj pa postane notranji trg učinkovit? V prvi vrsti je potrebno poenotiti pravni sistem v vseh državah članicah EU in uskladiti pravno ureditev na področju zakonodaje delovnega prava. To je dolgotrajni proces, ki se še ni zaključil. Bistvene ovire pa izhajajo iz sfere demografskih značilnosti držav. Evropa se sooča s fenomenom staranja prebivalstva. Kakšni so vplivi staranja prebivalstva na trg dela, kako močni so in kako jih reševati? Države z aktivnimi politikami zaposlovanja starejših prispevajo k skupnemu cilju, pri tem so bolj ali manj uspešne. Teorije mednarodnih migracij ostajajo teorije, dejansko pa enotna migracijska politika EU še nastaja. Pozitiven selitveni prirast pomeni več prebivalcev v državi gostiteljici, kar pomeni tudi več delavcev, ki so na eni strani konkurenca domačim, na drugi strani pa dopolnilo domačim delavcem v sektorjih, kjer določene delovne sile primanjkuje. Analiza podatkov o obsegu migracij in strukturi (starost, spol, izobrazba) migrantov v države EU in iz držav EU bo pokazala kakšni so vplivi migracijskih tokov na trg dela v EU. Potrebno je iskati dolgoročno rešitev za odpravljanje posledic staranja prebivalstva EU. Brezposelnost v EU je v veliki meri odraz strukturnih neskladij na trgu dela, zato poskuša EU z različnimi ukrepi spodbujati predvsem večjo prožnost trga dela in mobilnost delavcev, s tem, da spodbuja koncept vseživljenjskega učenja in krepki aktivno politiko zaposlovanja. Za takšne ukrepe so potrebna določena sredstva, ki jih EU rešuje na skupni ravni, zlasti je pomemben vir črpanja sredstev iz Evropskega strukturnega sklada (v nadaljevanju ESS).

Vse EU institucije aktivno pristopajo k reševanju problemov na EU trgu dela. Reforma Lizbonske strategije je bila nujna. Za nov začetek prenovljene strategije, imenovane tudi Partnerstvo za rast in delovna mesta je bilo pomembno, da so sodelovale vse države članice, da so dogovorjene ukrepe hitro sprejele, jih vključile v svoje nacionalne programe ter jih takoj, ko je bilo to mogoče, začele izvajati. Dotedanja prizadevanja so prinesla dobre rezultate, vendar so bili le-ti slabši od pričakovanih (Kajzar, 2006). Razlog za takšno povprečno stopnjo zaposlenosti v EU je v še vedno precejšnjih razlikah med državami članicami EU, kar to skupno povprečje slabša.

V okviru Evropske strategije zaposlovanja se z strukturnimi reformami na trgu dela države članice prizadevajo za čim večjo izrabo človeških potencialov in ustvarjanje novih boljših in bolj številčnih delovnih mest. Glavni cilj je povečati stopnjo zaposlenosti mladih in starejših oseb, ker ti dve starostni skupni delavcev odstopajo od povprečja glede na stopnjo zaposlenosti. Starejše je treba motivirati za delo v zreli dobi, delodajalce pa spodbuditi, da

take osebe zaposlijo. Kako, s kakšnimi ukrepi to doseči danes in ne šele jutri? Potrebno je investirati v izobraževanje in sisteme vseživljenjskega učenja. Države morajo ukrepati v smeri, da mlade prej usposobijo za poklic, in jim nuditi dostojen začetek, zlasti finančni, s pomočjo kreditov in neprofitnih stanovanj. Sektorsko pomanjkanje delavcev se glede na demografsko sliko držav članic odpravlja z zaposlovanjem tujih delavcev – imigrantov (Bevc, 2004, str. 223). Potrebno je pravno urediti njihove pravice in pravice njihovih družinskih članov ter tujim delavcem na trgu dela zagotoviti enakost brez diskriminacij.

Slovenija se v okviru članstva v EU prizadeva v čim večji meri izpolnjevati pričakovanja skupnosti in sicer tako, da v okviru skupnih programov izvršuje sprejete ukrepe na področju zaposlovanja in s tem pozitivno vpliva na EU trg dela. Že leta 2006 je popolnoma odprla svoj trg dela in odpravila omejitve za sprejem dela tujim delavcem v Sloveniji. Veliko vlaga v izobraževanja in dosega dobre rezultate. Določena sredstva, ki finančno podpirajo uresničevanje ciljev EU na področju zaposlovanja in socialnih zadev črpa iz ESS in Programa Progress, ki je program Skupnosti za zaposlovanje in socialno solidarnost. S tem prispeva k doseganju ciljev Lizbonske strategije na teh področjih. V prvi polovici leta 2008 so se mediji razpisali o zlatih časih za delavce, saj je Slovenija leta 2007 beležila najvišjo stopnjo zaposlenosti in najnižjo stopnjo brezposelnosti v celotnem obdobju od osamosvojitve dalje, hkrati pa se visoko uvršča tudi glede na EU povprečje (Kovač, 2008).

Za uspeh EU v času globalizacije je pomembno uskladiti ekonomsko, zaposlitveno in socialno politiko EU. Kateri so konkretni ukrepi, bom skušala odgovoriti v tem magistrskem delu. Dejstvo je, da so potrebne reforme, da bi ohranjali raven zaposlenosti oziroma jo povečevali in še zmanjšali brezposelnost. Bistveno je večje in učinkovitejše vlaganje v znanje in izobraževanje, saj je to najučinkovitejši način v boju proti neenakosti in revščini, hkrati pa iskati učinkovite rešitve v vzrokih za nastalo situacijo.

Finančna kriza, ki je poleti leta 2007 izbruhnila v ZDA, se je v letu 2008 še poglobila in razširila po vsem svetu, letos pa že občutimo njene negativne posledice v EU in v Sloveniji. Gre za zelo veliko in nenadno spremembo ekonomskih pogojev na gospodarskih trgih, kjer trg dela seveda ni nikakršna izjema. V grobem gre za pešanje gospodarske aktivnosti v svetu, ki ga danes čutijo prav vse države na svetu. Trg dela je zaradi finančne krize zelo prizadet. Podatki kažejo nenehno naraščanje brezposelnosti, ljudi pa prevzema pesimizem.

1.1 Opredelitev problema, namena in cilja magistrskega dela

Naslov magistrskega dela je EU in učinki notranjega trga dela. Obravnavana tema je aktualna tematika v vseh evropskih institucijah, iščejo se ustrezne rešitve, vse večji odmev pa dobiva tudi preko medijev. Odgovor, zakaj je toliko prisotna med nami, je na dlani. Vsi smo del te velike agonije, delavci z željo po zaposlitvi ali ohranjanju le-te, delodajalci pa z iskanjem novih priložnosti, pri čemer so čim večji dobički glavno vodilo.

Najbolj teoretični del magistrskega dela je pravna ureditev področja EU trga dela. Pregledala sem pravne vire in povzela, kje in kako je področje trga dela pravno urejeno na ravni EU in kako to sprejemajo države članice. Analizirala sem, kako učinkovit je pravni sistem pri uresničevanju ciljev Lizbonske strategije. Temeljni del magistrske naloge je analiza

ekonomske učinkovitosti preteklih EU načrtov, da s skrbjo za večjo zaposlenost doseže tudi višjo gospodarsko rast. V empiričnem delu obravnave sem pregledala, tabelarno zbrala, analizirala in grafično prikazala podatke strukturnih kazalnikov, ki opisujejo stanje in učinke na trgu dela, zlasti pa so strukturni kazalniki namenjeni za spremljanje uresničevanja splošnih političnih ciljev, imenovanih Lizbonska strategija. Zbrani podatki se nanašajo na vse države članice EU do zadnje širitve, torej je analiza teritorialno omejena na 27 držav članic EU, časovni domet obravnave pa zajema podatke od leta 1995 dalje. Zgolj zaradi boljše predstave dejanskega stanja skozi časovno obdobje so podatki za določene kazalnike včasih tudi starejši, še zlasti, kadar je za razumevanje bistveno poznavanje gibanje posameznih kazalnikov, za boljšo predstavitev, kako kaže v prihodnosti, pa sem deloma uporabila tudi uradno narejene statistične projekcije za več let v prihodnost.

Namen magistrskega dela je raziskati področje EU trga dela in ugotoviti, kako učinkoviti so bili programi in ukrepi EU politike zaposlovanja. Zato sem morala proučiti primarne in sekundarne vire, ki to področje obravnavajo, povzeti vsebino le-teh, pridobiti in analizirati statistične podatke za strukturne kazalnike, ki EU trg dela najbolj opredeljujejo, ter vse to na sistematičen način predstaviti na enem mestu, v tem delu.

Cilj magistrskega dela je bralcu celovito predstaviti razmere na EU trgu dela, kako trg dela deluje in kakšni so njegovi učinki, tako skozi pravni okvir kot tudi z dejanskim vpogledom v podatke strukturnih kazalnikov, ki trg dela opisujejo. Cilj je dokazati, da trg dela nikakor ni tog in imun na spremembe, ki se na gospodarskem in političnem področju dogajajo. Teoretično sem predstavila različne opredelitve globalizacije, gonilne sile sprememb, kot ji pravimo. Kakšen vpliv ima le-ta na trg dela, sem odgovorila v magistrskem delu. Opozorila sem na problematiko brezposelnosti, s katero se srečuje EU in njene države članice ter kako se z njo spopadajo na skupni ravni in kako vsaka država članica zase. S pregledom analiz, ki ocenjujejo uspešnost uresničevanja Lizbonske strategije zaposlovanja v EU, sem pojasnila, v kolikšni meri so bili dosednji ukrepi uspešni oziroma zadostni. Delavec kot najšibkejši člen v tej raziskavi se srečuje s številnimi ovirami na poti zaposlovanja, ki pa imajo vzroke v demografskih ovirah, političnih omejitvah, zakonodajnih regulacijah. Ob vmesnem ocenjevanju uspešnosti uresničevanja ciljev Lizbonske strategije leta 2005 je bilo v Sporočilu spomladanskemu ES zapisano: »Da bi nadoknadili zamujeno, je treba takoj začeti boljše izvajati lizbonske cilje.« Kje smo v tem pogledu danes?

Kljub aktivnim politikam zaposlovanja držav članic EU in odpiranju trga spremembe ne prihajajo čez noč. Gre za proces prilagajanja in spreminjanja pogojev na trgu dela, ki bo počasi odstranil vse ovire zaposlovanja, vodil k nediskriminaciji delavcev, k večji mobilnosti delavcev, poenoteni plačni politiki, posledično pa k višji stopnji zaposlenosti oziroma manjši stopnji brezposelnosti. Pomemben vpliv na EU trgu dela bo tudi v bodoče imela finančna kriza, ki je sedaj v razcvetu, optimisti pa napovedujejo boljše čase že v letu 2010.

1.2 Metode dela in raziskovanja

Magistrsko delo temelji na metodah znanstvenega raziskovanja.

V teoretičnem delu magistrskega dela sem uporabila metodo deskripcije (zlasti, ko sem opisovala pojme in pojave) in metodo kompilacije (zlasti, ko sem povzemala stališča različnih avtorjev). Proučila in vsebinsko povzela sem vsebino obstoječih primarnih in sekundarnih virov, domačih in tujih avtorjev, ki se kakorkoli nanašajo na obravnavano področje. V obseg

proučevanja sem vključila tudi številne članke in prispevke, objavljane v strokovnih revijah in publicističnih glasilih.

V empiričnem delu sem naredila analitično raziskavo, kjer sem uporabila kvalitativno in kvantitativno metodo obdelave podatkov. Do ugotovitev sem prišla s pomočjo deduktivnega in induktivnega načina sklepanja. Podatke sem pridobila na v statističnih bazah in sicer podatke za EU na spletni strani Eurostata, podatke za Slovenijo pa na strani Statističnega urada Republike Slovenije. Internet kot trenutno najbolj ažurni in vsestranski vir informacij sem uporabljala zlasti za iskanje starih in aktualnih člankov iz revij in za mednarodne spletne portale, ki zbirajo statistične podatke, objavljajo aktualna dogajanja v institucijah EU in nudijo dostop do evropskih pogodb, ki so pravni temelj te raziskave.

1.3 Struktura in vsebina poglavij

Magistrsko delo je razdeljeno na osem poglavij, ki so razdeljena na podpoglavja, le-ta pa včasih še na svoja podpoglavja.

Prvo poglavje ima naslov Uvod, v katerem je na kratko zajeta celotna vsebina magistrskega dela in sicer na način, da lahko bralec takoj ugotovi, ali je lahko predmetno delo vir informacij za njegovo interesno področje. To poglavje se naprej deli na tri podpoglavja, v katerih je natančno opredeljeno področje obravnavanja, namen in cilj magistrskega dela. Opisane so metode dela in znanstvenega raziskovanja, ter podrobno je predstavljena struktura magistrskega dela po poglavjih in njihova vsebina.

Drugo poglavje z naslovom Globalizacija je namenjeno obravnavi procesa globalizacije. Uvodoma sem predstavila, kam segajo prvi zametki globalizacije in na kakšen način so se začeli kazati prvi vplivi tega procesa na gospodarstvo in trg dela. Pojem globalizacije sem raziskala idejno, pojem gospodarske globalizacije pa skozi različne nazore ekonomskih strokovnjakov, ki so se s tem pojavom veliko ukvarjali in se glede njega opredelili. Teorije na tem področju ni, so le različne opredelitve. Empirično sem ponazorila intenzivnost globaliziranosti posameznih držav s pomočjo A.T. Kearney indeksa globalizacije, ki je ena od metod merjenja globalizacije. Izziv globalizacije je sprejela tudi EU in s pridom začela izkoriščati njene pozitivne učinke. Kje se ti vplivi najbolj čutijo in kakšne posledice prinašajo, obravnavam na primeru EU in tudi Slovenije.

V tretjem poglavju sem proučila pravno ureditev EU trga dela. Pomembna je vzpostavitev skupnega notranjega trga, na katerem bodo odpravljene ovire za konkurenčnost in bo omogočen dostop držav članic na nacionalne trge. EU kot eno od štirih temeljnih svoboščin priznava prost pretok oseb, v kateri je vključena pravica do prostega pretoka delovne sile (delavcev). Ta pravica je državljanom EU priznana s podpisom Pogodbe o ustanovitvi. Zaradi strahu pred negativnimi vplivi odpiranja trgov dela so si stare države članice EU (v nadaljevanju EU (15)²), izborile sedem letno prehodnega obdobja postopnega odpiranja svojih trgov za delavce iz ostalih držav članic. V tem poglavju sem predstavila pravno ureditev prehodnega obdobja po državah članicah EU (15). Eno podpoglavje je namenjeno tudi obravnavanju pravne ureditve prehodnega obdobja, kot ga je uredila Slovenija.

² EU (15) predstavlja stare države članice do širitve leta 2004.

Četrto poglavje je namenjeno zbiranju in analizi podatkov, ki opredeljujejo EU trg dela. Najprej sem opredelila pojem strukturnih kazalnikov, ki opisujejo trg dela, kako so se oblikovali in kakšni so danes. Nato sem vsakega posebej obdelala s pomočjo podatkov. Stanje na EU trgu dela najbolje opisujeta dva strukturna kazalnika, in sicer stopnja zaposlenosti in stopnja brezposelnosti. V okviru brezposelnosti je pomembna predvsem struktura brezposelnih oseb po starosti, spolu in izobrazbi. S pomočjo tabel in grafov sem ponazorila gibanje in spreminjanje teh kazalnikov skozi daljše časovno obdobje, ki kažejo demografsko sliko posameznih držav članic EU. Analizirala sem podatke o smrtnosti, rodnosti in staranju prebivalstva in z njimi pojasnila demografsko sliko EU prebivalstva in fenomen staranja. Eno podpoglavje je namenjeno proučevanju teh istih parametrov na primeru Slovenije in njenega trga dela. Kot vir sem uporabila podatke SURS-a in Erostat. Najbolj pomembno podpoglavje se nanaša na merjenje oziroma ocenjevanje učinkovitosti uresničevanja lizbonskih ciljev, ki temelji na povzemanju analiz in poročil v različnih časovnih obdobjih uresničevanja lizbonskih ciljev. Za konec se bom opozorila na spremembe na trgu dela, ki jih je prinesla gospodarska kriza.

Peto poglavje je namenjeno obravnavi selitev ali migracij. Bistveno je na tem mestu omeniti, da sem migracijske tokove obravnavala zgolj z vidika preseljevanja delavcev zaradi iskanja zaposlitve oziroma iskanja boljše zaposlitve. Gre za tako imenovane delovne migracije, ki so tudi sicer najbolj pogoste. Druge motive imajo ljudje v manjši meri, pa tudi če jih imajo, niso bistveni za to raziskavo. Uvod v to poglavje je namenjen teoretični opredelitvi migracij. V tem poglavju sem podrobno predstavila učinke migracij na EU in slovenski trg dela. Najpomembnejši je obseg migracij, struktura migrantov po spolu, izobrazbi in starosti, nato katere so države priseljevanja in katere države preseljevanja. Ključno je ugotoviti, kako in v kolikšni meri migracije vplivajo na razmere na EU trgu dela. Intenzivnost migracij in strukturo migrantov glede na starost, izobrazbo in državo preselitve sem proučila na podlagi statističnih podatkov, pridobljenih na Eurostat-u.

Šesto poglavje ima naslov Zaposlitvena politika in je namenjeno obravnavi načinov in principov, ki jih je na tem področju EU sprejela za reševanje problematike zaposlovanja. V Lizboni marca leta 2000 je bil med državami članicami EU (15) dogovorjen strateški cilj EU, in sicer do leta 2010 postati najbolj konkurenčno, dinamično ter na znanju temelječe gospodarstvo na svetu. V tem duhu vrh EU strmi k uresničevanju tega cilja, zato sproti vmesno preverja delovanje strategije in jo modificira. Eno podpoglavje sem namenila vprašanju, kako Slovenija kot polnopravna članica uresničuje lizbonske cilje. Bistveno na tem mestu je povedati, v kateri smeri se mora EU politika zaposlovanja še razvijati, spreminjati in prilagajati, da bo izboljšala trenutno stanje na trgu dela in bo tako še naprej uspešno konkurirala svetovnim konkurentom, hkrati pa za delavce še vedno zagotavljala socialno varnost.

Sedmo poglavje je namenjeno sklepnim mislim. Vsebinsko sem v tem poglavju zajela vse bistvene ugotovitve, do katerih sem prišla skozi proučevanje področja EU trga dela, predstavila sem učinke notranjega trga dela in se opredelila glede te problematike za prihodnost. S to raziskavo sem pokazala, ali so razmere na EU trgu dela boljše kot v preteklosti, ali se izboljšujejo, kje so največje vrzeli in problemi na tem področju, kaj je potrebno še storiti, za kaj se zavzemati, kakšni cilji so še realni in kdaj jih je mogoče uresničiti.

Osmo poglavje je namenjeno seznamu literature, ki sem jo za namen raziskovanja uporabila, in seznamu virov, od koder sem črpala podatke predvsem za empirični del te obravnave.

2 GLOBALIZACIJA

Ko skušamo opredeliti pojem globalizacije, težava ni pomanjkanje definicij, saj je teh zelo veliko, ampak je težava v njihovi raznolikosti. Mnogokrat se poznavanje tega pojma jemlje tako samoumevno, da se njegova definicija ne zdi potrebna. Za tiste definicije, ki pa so, je značilna ohlapnost. Nekateri drugi avtorji jih zožijo le za potrebe lastnih člankov (Svetličič, 2004).

Najbolj dramatične posledice tega procesa so vidne v deželah v razvoju, čeprav je globalizacija potegnila v svoje labirinte sleherno državo. Ko se gospodarstvo ustavi, je potrebno najti nove trge za ekspanzijo kapitala, nov trg za proizvode in storitve. Iz tega razloga so principi globaliziranja sveta nujni. Najuspešneje se negativnim vplivom globalizacije upira razviti svet, kjer še ostaja močan protekcionizem, ki pa ni vedno pozitiven, še posebej ne na dolgi rok (Sjekloča, 2006).

Jasno razčlenjeno definicijo globalizacije je podal Scholte J. Art v svoji knjigi *Globalization: A Critical Introduction*. Kot prvo razume globalizacijo v pomenu internalizacije. Po tej definiciji je globalizacija oznaka za procese naraščajoče mednarodne izmenjave in medsebojne odvisnosti. Dokaz za to vrsto globalizacije so za ekonomiste trgovinski in kapitalski meddržavni tokovi, medtem ko se politologi in sociologi predvsem sklicujejo na intenzivnejšo mobilnost med državami, ki vključujejo ljudi, sporočila in ideje. Drugi pogled razume globalizacijo kot liberalizacijo in potemtakem meri na odpravljanje ovir med državami, ki stojijo na poti nastajanja odprte globalne ekonomije oziroma ekonomije brez meja. Po tej definiciji je globalizacija izraz za procese mednarodnega ekonomskega povezovanja. Tretji pogled razume globalizacijo kot univerzalizacijo. Izraz globalen se uporablja v pomenu biti svetovno razširjen in globalizacija je tu proces širjenja različnih predmetov in izkušenj k ljudem v vseh delih sveta. Četrta definicija izenačuje globalizacijo s povečanim vplivom zahodnega sveta. Pri tem razumevanju le-te gre za to, da se ključne družbene strukture modernosti širijo po vsem svetu. Peta definicija razume globalizacijo kot širjenje suprateritorialnosti. Ta najbolj razširjena definicija razume globalizacijo v smislu rekonfiguracije geografije, kar pomeni, da družbenega prostora ne obvladujejo več v prvi vrsti teritorialni prostori, teritorialne razdalje in tudi ne državne meje.

2.1 Pojem in razvoj gospodarske globalizacije³

Dilem v zvezi s pojmovanjem gospodarske globalizacije je veliko več kot odgovorov, saj si tu niso edini niti največji misleci iz tega področja. Mednarodni denarni sklad (v nadaljevanju IMF) definira gospodarsko globalizacijo kot rastočo medsebojno povezanost in odvisnost držav po vsem svetu, ki je nastala preko povečanja obsega ter raznolikosti oziroma vrst čezmejnih transakcij blaga in storitev, mednarodnih kapitalskih tokov in tudi zaradi vedno hitrejše in ter razširjene tehnologije. IMF gospodarsko globalizacijo definira kot zgodovinski

³ V slovenski literaturi je večkrat uporabljen izraz ekonomska globalizacija, med tem ko je v tuji literaturi ravno obratno, pojavlja se samo izraz "market globalization", karerega pravilni prevod je gospodarska globalizacija.

proces, ki je posledica človeških inovacij in tehnološkega napredka. Nanaša se na naraščajočo integracijo držav po svetu, še zlasti preko trgovine in finančnih tokov. Pojem se nanaša tudi na gibanje ljudi, predvsem delavcev in znanja ter tehnologije preko mednarodnih meja.

Bhagwati (2005, str. 3) opredeljuje gospodarsko globalizacijo kot integracijo nacionalnih ekonomij v mednarodno ekonomijo preko trgovine, tujih neposrednih investicij, kratkoročnih kapitalskih tokov, mednarodnih tokov delavcev in ljudi nasploh ter tokov tehnologije.

Nekateri avtorji globalizacijo opredeljujejo kot odpravljanje ovir za prosto mednarodno trgovino in prost mednarodni pretok kapitala. Torej globalizacija pomeni vse manjše carinske tarife in odpravljanje drugih ovir za mednarodni pretok kapitala. Drugi avtorji menijo, da to še ni globalizacija, ampak so to le vzroki zanjo.

UNCTAD (Globalization and Liberalization, 1996, str. 13) je zavzel stališče glede zgoraj navedene dileme, in sicer, da je globalizacija proizvod liberalizacije. Po drugi strani pa tudi globalizacija spravlja v gibanje sile, ki pospešujejo liberalizacijo. Na primer, ko podjetja na mednarodno proizvodnjo gledajo vedno bolj kot na nujo za njihovo konkurenčnost in dobičkonosnost, izvajajo vedno večji pritisk na vlade, da naj zagotovijo pogoje, ki jim bodo dovoljevale delovanje po vsem svetu. To ne vključuje le nadalje liberalizacije trgovine, ampak tudi prost vstop, pravico ustanavljanja in nacionalne obravnave, kot tudi svobodo mednarodnih finančnih transakcij, deregulacijo in privatizacijo.

Svetličič (1996, str. 73-74) opredeli gospodarsko globalizacijo s pomočjo treh kakovostnih kriterijev:

1. Zemljepisni kriterij; gospodarska globalizacija pomeni široko mednarodno razpoznavnost ali svetovno penetracijo ter telesno medsebojno prepletenost različnih oblik aktivnosti, ki sledijo logiki, da je cel svet ena sama globalna vas,
2. Organizacijski kriterij; gospodarska globalizacija pomeni tesno mednarodno integracijo in koordinacijo medsebojno vse bolj soodvisnih dejavnosti podjetij s pomočjo ene strategije,
3. Vsebinski kriterij; gospodarska globalizacija se nanaša na tržišče kot tudi na dejavnost podjetij, pod globalizacijo trgov je mogoče razumeti zniževanje trgovinskih ovir, uniformiranje potrošniških okusov ter napredek v transportu in komunikacijah, ki omogočajo razprševanje ekonomskih dejavnosti in s tem možnost ustvarjaja ekonomije obsega.

Trije nobelovi nagrajenci so zavzeli svoje stališče, ki pa jih mnogi zagovorniki ali nasprotniki globalizacije zlorabijo za svoje argumente. Amartya Sen⁴ meni, da je globalizacija tako dobra stvar, da bi bilo strašno krivično, če bi od globalizacije imeli koristi le nekateri, ne pa drugi. Pravi, da je potrebno izboljšati razporeditev koristi in sicer med državami, znotraj držav, med razredi itd. To mnenje komentatorji izkoriščajo kot argument proti globalizaciji. Paul Samuelson meni, da trgovinska globalizacija lahko spremeni tehnični napredek v tujini v koristnega za obe državi. Njegovo mnenje je na mlin globalizaciji. Joseph Stiglitz, ki je sicer poznan po kritiki globalizacije in mednarodnih institucij zlasti MMF-ja in Svetovne banke nevtralizira prerekanja, ko meni, da ni mogoče iti nazaj od globalizacije; tu je in tu bo ostala. V svoji knjigi *Globalization and Its Discontents* (2002) pove, da pravzaprav ni problem v globalizaciji kot takšni, pač pa v načinu, kako se z njo upravlja. Pravi, da so pravila v funkciji

4 Amartya Sen, indijski ekonomist in nobelov nagrajeneec.

bogatih in da imajo zato najmanj koristi revni. Zato je bolj pomembno vprašanje, kako jo preobraziti, da bo delovala (Svetličič, 2005).

Začetku procesa globalizacije so botrovale politične spremembe v Srednji in Vzhodni Evropi po letu 1989, ki so pomembno spremenile položaje držav v mednarodnem gospodarstvu. Sočasno je prišlo tudi do odpiranja Kitajske in spremembe statusa Hongkonga. Obenem je tudi Južna Koreja zaključevala razvojni cikel, ki jo je iz slabo razvite države, ki je izkoriščala predvsem ceneno delovno silo kot konkurenčno prednost, razvrstilo med razvite države. Najbolj opazni so bili pritiski na plače, torej na dvigu standarda in izgubo prednosti zaradi cenene delovne sile, kar je pomenilo tudi iskanje konkurenčnih prednosti drugje. V Latinski Ameriki je bil medtem neoliberalizem v polnem razmahu. Temu je sledilo težavno prilagajanje novim razmeram, na prelomu v 21. stoletje pa tudi težki porazi ideologije in prakse neoliberalizma (Sjekloča, 2006).

Globalizacija je zajela tudi Evropo. Danes so še vedno prisotne precej velike razlike med državami, ki so pred kratkim (leta 2004) vstopile v EU in ostalimi državami, ki so šele pristopile k pogajanjem ali pa se k temu pripravljajo. Vendar pa iz tega ne moremo sklepati, da so nove članice EU (8)⁵ in EU (2)⁶ bolj globalizirane od držav nečlanic. Na tem mestu je pomembno povedati, da vstop v EU ni isto kot globalizacija. Čeprav velja, da so regionalne integracije ena od možnih poti oziroma oblik globalizacije, ki jih priznava tudi Svetovna trgovinska organizacija (v nadaljevanju WTO). Nove članice so se integrirale v Evropo, vendar pa se Evropa v celoti zelo počasi globalizira (v smislu odpiranja svojih trgov), še posebej zaostajata Italija in Španija.

Percepcija globalizacije je v državah nekdanjega realnega socializma zelo različna in je zelo težko najti skupni imenovalec. Eden od razlogov je tudi ideološki, čeprav večini političnim krogom, posebej pa novo nastajajoči ekonomski eliti, ideologija ali zvestoba načelom niso delali težav. Globalizacija je višja faza imperializma. Brez razvoja mednarodne skupnosti v poslednjih dvesto letih, kolonializma in imperializma, globalizacija ne bi bila možna v taki obliki, kot jo poznamo sedaj. Globalizacijo drugače zaznavajo ekonomski strokovnjaki, politiki, kulturni delavci, športniki, še drugače pa navadni ljudje.

Države, ki so pristopile k EU, so ohranile lastnosti socialne države v večji meri kot države, ki so ostale zunaj. Študija Svetovne banke je ugotovila, da so se od vseh držav evrazijskega območja, ki so po letu 1989 pričele s tranzicijo, najbolj odrezale tiste, ki so najbolj radikalno posegle po reformah. To so bile srednjeevropske države, kandidatke za EU. Padec BDP-ja je bil večji v državah, ki se niso podale na pot pridružitve, to pa zato, ker ima Evropa socialne standarde, ki jih je bilo potrebno zadovoljiti. Stare članice ne tolerirajo socialnega dumpinga, s katerim bi bilo moč rušiti njen proizvodni sistem.

Če lahko rečemo pojavu pristopanja držav k EU »unionizacija«, potem je pomembno, da jo ločimo od globalizacije. Evropa je tesno zaprta regija, ki se zelo počasi odpira neevropskim ekonomijam, zato ne moremo govoriti o globalizaciji novih držav članic, vsaj ne v pravem pomenu besede. EU sporazume z drugimi regijami sveta še vedno močno selektivira. Nove članice se zato globalizirajo toliko, kot jim dopušča evropski okvir. Na nekaterih področjih so zato nove države članice storile celo korak nazaj od globalizacije.

5 EU (8) so nove države članice EU, ki so k EU pristopile 1. maja 2004.

6 EU (2) sta državi, ki sta v EU pristopili 1. januarja 2007, to sta Romunija in Bolgarija.

Nosilke globalizacije so zaradi svoje velikosti in prilagodljivosti predvsem multinacionalke. Zanje je značilno, da ne ustvarjajo novih delovnih mest, izvajajo predvsem regresivno notranjo distribucijo prihodkov, medtem ko uvažajo visoko kvalificirano in specializirano delovno silo ter vodstvene kadre. Njihov cilj je predvsem izkoriščanje naravnih bogastev, strateških surovin ter poceni delovne sile, najlažje tudi izkoristijo sistem spodbud in subvencioniranja.

Lahko bi rekli, da je začetnik ideje o globalnih trgih in na to vezane ideje o globalnem trženju profesor Theodore Levitt. Leta 1983 je v Harvard Business Review objavil članek z naslovom »The Globalization of Markets«, v katerem je zapisal: "Svet žene proti skupni točki močna sila in ta sila je tehnologija ... Skoraj vsakdo hoče povsod vse stvari, o katerih je kaj slišal, jih videl ali jih poskusil". To je bilo res takrat, še bolj pa je res danes, dvajset let kasneje. Levittova glavna teza je bila, da kulturne razlike izginjajo tako hitro, še posebej v razvitem svetu, da bodo globalne blagovne znamke v bližnji prihodnosti dominirale na vse več trgih. Menil je, da postajajo potrebe in želje ljudi zaradi novih tehnologij vse bolj podobne, kar povzroča, da se svetovni trgi gibljejo v smeri »osredotočenih skupnosti«. Do neke mere so se njegova predvidevanja izkazala za točna, saj smo priča vsesplošni prisotnosti globalnih blagovnih znamk. Vendar pa je tudi vse več dokazov, da se povečuje zavračanje globalnih blagovnih znamk predvsem s strani potrošnikov v manjših državah. Kljub temu pa ostaja logika multinacionalnih podjetij o globalnih blagovnih znamkah enako močna. Segmentacija mednarodnih trgov na osnovi političnih meja ter prilagajanje izdelkov in tržnih strategij za vsak državni trg ali na podlagi nacionalnih, regionalnih preferenc naj ne bi bila več stroškovno učinkovita. To je že 25 let nazaj vedel profesor Levitt in je menil, da so podjetja prihodnosti globalna podjetja, ki vodijo cel svet kot en trg, na katerem prodajajo globalne, standardizirane izdelke (Cateora et al, 2000, str. 20).

Antiglobalizacijska fobija je povezala nasprotnike globalizacije po celem svetu, kar je dokaz, da globalizacija obstaja in deluje. Odpor proti globalizaciji podkrepljuje predvsem dejstvo, da je največjo korist prinesla multinacionalkam, drugim manj koristi, nekaterim pa nič ali pa le škodo. K temu pripomore dejstvo, da se številni prebivalci soočajo s slabšimi življenjskimi pogoji kot prej. Značilno je tudi neenakomerno porazdeljevanje družbenega bogastva in padanje realnih plač ne glede na gospodarske panoge, socialni sloj, regijo ali državo sveta. Vsekakor je za mnoge dovolj empiričnih dokazov, da za to obtožijo globalizacijo.

Vendar zgoraj naštetu še ni razlog, da globalizacijo razglasimo za negativen pojav. Negativno nanjo gledajo predvsem tisti, ki izhajajo iz stališča, da za mora to, da nekdo z globalizacijo pridobi, drugi izgubi. Šlo naj bi za redistribucijo omejenih resursov. Dejansko pa ni tako enostavno. Dokazano je, da v medsebojni menjavi pridobita obe strani. Kratko malo, koristi od globalizacije imamo vsi (Sjekloča, 2006).

2.2 A. T. Kearney Indeks globalizacije

Lažje bi si proces globalizacije predstavljali, če bi ga bilo mogoče na nek način meriti. Neposredno merjenje ni mogoče. Globalizacijo je mogoče meriti posredno preko gibanja blaga, storitev in kapitala ter drugih, neekonomskih indikatorjev. V mednarodnem merilu obstaja več prizadevanj za merjenje gospodarske globalizacije. Večini pristopov so skupne

negotovosti v zvezi z opredelitvijo namena merjenja, izborom primernih indikatorjev, možnostjo podvojevanja informacij v različnih indikatorjih, primernim izražanjem vrednosti indikatorjev, možnostjo zagotovitve enotnega časovnega obdobja opazovanja, metodologijo povezovanja posamičnih indikatorjev v strukturne indikatorje in zadostnostjo mednarodno primerljivih statističnih podatkov. Problemi na področju merjenja globalizacije so posledica raznolikega pojmovanja globalizacije in njenih vplivov, nezadovoljivi presoji ekonomske smiselnosti strukture izbranega posamičnega indikatorja, slabem poznavanju metodologije oblikovanja strukturnih indikatorjev ter pomanjkanja vsebinsko in časovno mednarodno primerljivih statističnih podatkov (Korez Vide, 2004).

A. T. Kearney z indeksom globalizacije meri t. i. mednarodno povezanost držav, in sicer na osnovi meril ekonomske integracije (mednarodna trgovina, neposredne tuje investicije (NTI), portfeljske investicije, druge mednarodne naložbe), tehnološke povezanosti (uporabniki in gosti interneta, internetni strežniki), političnega delovanja (članstvo v mednarodnih organizacijah, sodelovanje v misijah Varnostnega sveta ZN, tuja veleposlaništva v državi) in osebnih stikov (turizem, telefonski promet, mednarodni transferji).

A.T. Kearney-ev indeks globalizacije⁷ uvršča države članice EU (8) iz Srednje Evrope in tudi Slovenijo precej visoko. Iz Tabele 1 lahko vidimo, da je Slovenija v vzponu, da postaja po tem indeksu vse bolj globalizirana.

Tabela 1: A.T. Kearney Indeks globalizacije

Leto / Država	2002	2004	2005
Češka	15	16	15
Madžarska	23	20	23
Slovenija	25	21	20
Slovaška	27	29	25
Poljska	32	31	31
Hrvaška	22	23	16
Romunija	40	39	35
Rusija	45	60	52
Singapur	3	2	1
Avstrija	9	9	9
Italija	24	25	27
Argentina	48	34	47
Mehika	49	45	42
Čile	34	37	34

Vir: A.T. Kearney 2005

⁷ A.T. Kearney je globalno multinacionalno podjetje za poslovno svetovanje, ki uporablja strateška spoznanja, rešitve in s skupinskim delom za pomoč strankam dosegajo trajnostne rezultate.

Za boljšo predstavo, kaj pomenijo v tabeli navedene številke, so predstavljeni podatki za države, ki so vstopile v EU leta 2004, potem podatki za državo kasnejše priključitve, za stare države članice EU (15) in tudi druge države iz drugih kontinentov po svetu.

Slovenija je imela pred vstopom v EU leta 2002 indeks globalizacije 25, po vstopu leta 2004 pa že 21, leta 2005 pa 20. To pomeni, da se je Slovenija v tem času precej globalizirala. Poglejmo indeks za Singapur, ki je v letu 2005 znašal 1. To pomeni, da je bila Singapur najbolj globalizirana država na svetu v letu 2005. Za primerjavo pa pogledajmo Rusijo, ki je daleč najmanj globalizirana država z indeksom, ki je v letu 2005 znašal 52, sledita ji Argentina in Mehika.

Podatki Transparency International⁸ kažejo, da so bolj globalizirane države manj skorumpirane in da imajo večjo politično svobodo. Vseh pet držav, pridruženih leta 2004, vztrajno, a počasi napreduje, prav tako tudi Romunija in kandidatka Hrvaška. Predstavnici starih članic EU (15) pa stagnirata, Italija celo nazaduje. Najbolj po tem indeksu nazaduje Rusija, kar smo lahko po vsem, kar smo do sedaj že izvedeli o globalizaciji, tudi pričakovali.

Po ekonomski plati globalizacije ugotavljamo, da obstaja najmanj preprek za gibanje blaga, drugače je s storitvami. Gibanje kapitala so poskušali nadzirati tako razviti kot nerazviti, kar pa se je pokazalo za neuspešno, saj je sedanja svetovna gospodarska kriza izbruhnila ravno na finančnem področju. Proces pogajanj v okviru WTO, je pokazal, da je bilo še najlažje doseči svobodno gibanje industrijskih proizvodov in surovin, težko pa se je odprl trg kmetijskih proizvodov, znanja (zdravila in licence), storitev in kapitala. Ravno zaradi tega so se države Srednje in Vzhodne Evrope najhitreje globalizirale na področjih trga z mamili, za tem se je globaliziral kriminal, nacionalizem in rasizem. Finančni sistem se je globaliziral le v manjši meri. Pomembne težave pa ostajajo pri poenotenju storitev in še največje pri prostem gibanju delavcev na trgu dela. Nove članice EU so zato morale pristati na prehodno obdobje (Sjekloča, 2006).

2.3 Vpliv gospodarske globalizacije na trg dela

Zanimivo in edino logično se mi zdi stališče Paula Krugmana⁹, ki pravi, da je delo blago in da so trgi nemoralni, pogosto tudi zelo kruti gospodarji. Prav zaradi tega je največ aktualnih razprav ravno o vplivu globalizacije na trg dela. Različni strokovnjaki imajo različna stališča glede tega ali so vplivi globalizacije pozitivni ali negativni. Splošno je bolj sprejeta teza, da globalizacija negativno vpliva na plače in delovna mesta, oziroma da je celo glavni krivec za padanje plač in vedno večjo nezaposlenost prebivalstva.

Ni več dvoma, da globalizacija pomembno vpliva na spremembe na trgu dela. Zaradi vse večje konkurenčnosti gospodarstva se na eni strani večajo zahteve po večji prožnosti ureditve

⁸ Transparency International je vodilna globalna organizacija civilne družbe v boju proti korupciji. Gre za mednarodno nevladno organizacijo, katere poslanstvo je ustvariti svet brez korupcije (<http://www.transparency.org/>).

⁹ Paul Krugman je znani ameriški ekonomist in ugledni kolumnist pri New York Timesu.

delovnih razmerij, po drugi strani pa tudi zahteve po ohranjanju ravni varnosti zaposlitve in delovnih pogojev zaposlenih. Včasih si težko predstavljamo kako ugoditi obema zahtevam, saj se nam zdijo daleč druga od druge. Če povečamo prožnost dela sprva to zahteva določene spremembe v delovno pravni ureditvi, na dolgi rok pa zagotavlja večjo učinkovitost gospodarstva, koristi novemu načinu zaposlovanja in širi pravice delavcem. Ob tem je pomembno ohraniti socialni dialog, saj učinkovitost le-tega med delodajalci in delojemalci pomembno prispeva k uspešnosti podjetij (Vodnik, 2007).

Vpliv globalizacije na plače in na zaposlenost je najlažje razložiti s pomočjo Stolper-Samuelsonovega teorema (S-S teorem). Vplivi globalizacije so različni od države do države, od subjekta do subjekta. V državah z visoko kvalificirano delovno silo, ki izvažata zahtevnejše izdelke in storitve, bodo pozitivni vplivi zaznali predvsem visoko kvalificirani delavci, v državah, ki pa izvažajo delovno intenzivne izdelke, pa bo globalizacija bolj pozitivna za nekvalificirane delavce, ki ravno to blago proizvajajo. Tako smo spet pri ugotovitvi, da so plače odvisne od ponudbe in povpraševanja po delu. Razlike med kvalificirano in nekvalificirano delovno silo se povečujejo. Stroka si je edina, da je poglobljanju teh razlik botrovala tudi globalizacija, ni glavni krivec, saj imajo velik vpliv še številni drugi dejavniki. Ti dejavniki so tehnološki razvoj, inflacija in gospodarska nihanja, pa tudi dolgoročna rast povpraševanja po izobraženi delovni sili, ki je tudi bolj produktivna.

Gotovo so negativni vplivi večji za revne in nekvalificirane delavce, kar se odraža na nižanju njihovih plač in na vse manjšemu številu takih delovnih mest. Gospodarstvo stremi k nižjim stroškom dela zato, ker se odpirajo nova tržišča, iz katerih države uvažajo izdelke in storitve, saj ima tam delovna sila več kot 20-krat nižje plače. To EU delavce rine v vedno slabši položaj, saj se plače v delovno intenzivnih panogah, torej nekvalificiranim delavcem, samo še znižujejo. Ti delavci izgubljajo na dveh koncih; prvič, vse manj jih sploh še ima zaposlitev, in drugič, vedno nižje so njihove plače. Takoj za njimi izgubljajo beli ovratniki, visoko izobraženi delavci, ki so začeli izgubljati delovna mesta, ko so se začele izvajati storitve v tujini, zlasti v Indiji in na Kitajskem, kjer je tudi izobražena delovna sila zelo poceni v primerjavi z evropsko delovno silo. Menim pa, da teh negativnih vplivov ni mogoče in tudi ni pravično preprosto pripisati globalizaciji. Dokaz za to so številne raziskave, ki so potrdile, da neenakost raste po približno enakih stopnjah tudi v panogah, ki mednarodno sploh ne trgujejo. In še to, po drugi strani globalizacija posredno znižuje cene izdelkov, kar povečuje realne plače delavcem, ki cenejše izdelke kupujejo.

Pri obravnavanju vpliva globalizacije na delovna mesta ne gre toliko za število le-teh, pač pa je bolj opazen vpliv na strukturo delovnih mest. Bistveno je, katera delovna mesta se odpirajo in katera zapirajo. Takojšen in viden tak vpliv je ta, da se odpirajo dobra delovna mesta, zapirajo pa se slaba delovna mesta, ki so bila slabo plačana in ki so jih opravljali nekvalificirani delavci. V manj razvitih državah pa se manj zahtevna delovna mesta ravno odpirajo, saj tam podjetja iz razvitih držav odpirajo svoje podružnice in zaposlujejo tamkajšnjo delovno silo. Države EU (27) svetovno gledano spadajo med razvite države, zato se proizvodnje iz teh držav selijo na tuje, kar pa ogroža domača delovna mesta in tako vpliva na zniževanje tudi neplačanih ugodnosti. Pravice delavcev so tako vse manjše.

Kot sem že uvodoma omenila, globalizacija širi svoj vpliv neenakomerno po državah, med delavci in nenazadnje tudi različno glede na čas. Vplivi so na kratek rok bolj negativni kot pozitivni, na daljši rok pa skoraj vedno pozitivni. Tu mislim predvsem na plače, ki so se na kratek rok res zmanjševale, potem pa so začele rasti. Neenakosti se na začetku povečujejo, a se kasneje zmanjšujejo. To pomeni, da je globalizacija na kratek rok koristila predvsem bogatim. Z razvojem pa se položaj spremeni in relativni zaslužki rastejo revnim bolj kot bogatim. Vpliv se torej spreminja v času in prostoru. Jakosti vpliva so tako odvisne od dometa in učinkovitosti ravnanja držav in subjektov. Ravnanja posameznikov, delavcev, menedžerjev, države in politikov bistveno prispevajo, in sicer subjektivno, ko govorimo o vplivu globalizacije. Analize so pokazale, da zamujanje stane. Pomembno je na spremembe hitro in pravilno reagirati. Nujno se je hitro odzivati na izzive, ki jih globalizacija prinaša. Države, ki so svojo proizvodnjo hitro preselile na cenejše lokacije ali so posodobile svojo proizvodnjo, so s tem zelo hitro okrepile svojo konkurenčnost, na drugi strani pa so številna podjetja propadla, postala so nekonkurenčna, zaprla so svoje obrate in poniknila v pozabo. Svetličič meni, da bi morale postati temeljno vodilo razvojne strategije ravno hitro odzivanje na gibanja v svetu in prilagodljivost (Svetličič, Teorija in praksa, 5/6 1992, str.522).

Še en vidik negativnega vpliva globalizacije je socialna varnost, ki postane strošek dela. Proizvodnja se iz držav, ki imajo višjo ceno delovne sile, seli v države z nižjo ceno dela, zato so tudi posledice v sferi socialne varnosti velike. Proces selitve industrije in FDI pojasnjuje teorija proizvodnega cikla. Najvidnejši avtorji teorije proizvodnega cikla, ki je razširitev Posnerjevega modela tehnološke vrzeli, so Vernon, Hirsche in Wells. Bistvo te teorije je, da gre proizvodnja izdelkov skozi tri faze, in sicer: fazo novega izdelka, fazo zrelega izdelka in fazo standardiziranega izdelka. Od tega, v kateri fazi je izdelek je odvisna odločitev podjetja, kje bo njegova proizvodnja imela sedež in ali bo podjetje ta izdelek izvažalo ali proizvajalo v tujini (Rojec, 1994).

Na prvi stopnji proizvoda so proizvodne in izvozne prednosti na strani tehnološko sposobnejših podjetij v razvitih državah. Na ostalih dveh stopnjah pa proizvod lahko začnejo izdelovati tudi manj tehnološko usposobljena podjetja, ker se proizvodnja standardizira, to pomeni, da je tehnološko znanje širše dostopno in že vpeljeno. Standardiziran proizvod se tudi bistveno lažje trži. Prva faza cikla se začne, ko se uvede nov izdelek-inovacijo, do katere pride zaradi novih želja, ki so jih ustvarili povišani dohodki. Do inovacij prihaja v najbolj razvitih državah, ki imajo visok BDP na prebivalca, razpolagajo z visoko usposobljeno delovno silo, imajo R&R potencial in povečano povpraševanje po izdelkih višje kakovosti (Svetličič, 1996). Cenovna elastičnost povpraševanja po tem proizvodu je precej nizka zaradi diferenciacije proizvoda ali monopolne prednosti njegovega inovatorja. Pomembna je tudi tesna povezanost s potrošniki in dobavitelji, ker izdelek, ki je nestandardiziran, še ni dobil dokončne oblike. Vse to povečuje pomen lociranja proizvodnje v bližini trga. Glavni trg pa je domači trg države, v kateri je prišlo do inovacije (Rojec, 1994). V drugi fazi, v fazi zrelega proizvoda, postaneta oblika in proizvodni proces vse bolj standardizirana, poveča se elastičnost povpraševanja, zato postanejo stroški vse bolj pomembni. Proizvodni stroški se zmanjšajo, ker je že možna masovna proizvodnja. Ker se niža cena izdelka, se posledično večja trg zanj in pojavijo se prvi konkurenti (Svetličič, 1996). V tej fazi se povečajo možnosti za prodajo v drugih, predvsem razvitejših državah. Vendar bo prvi proizvajalec raje izvažal in

se izogibal neposrednemu investiranju v tujini, tudi zaradi ekonomije obsega, ki z rastjo trga postajajo vedno bolj pomembne, razen če bo do razlike v stroških dajale prednost proizvodnji na trgu dotedanje države uvoznice (Rojc, 1994). V zadnji fazi je proizvod povsem standardiziran, tehnologija postane dostopna skoraj vsem, ki jo tudi posnemajo. V tej fazi so najpomembnejši stroški, zato proizvajalka postane država z najcenejšimi viri, predvsem z najcenejšo nekvalificirano delovno silo. Zaradi povsem standardizirane tehnologije so tudi stroški R&R nizki, proizvodnja pa postane rutinska. Konkurenca je vedno večja, donosi pa se zmanjšujejo (Svetličič, 1996). Glavne metode za zadrževanje kvazi tehnološke rente postanejo trženje in diferenciacija proizvodov ter proizvodnja na najcenejših lokacijah in čim bliže trgu (Rojec, 1994). Imitatorske države izpodrivajo državo inovatorico zaradi cenejše delovne sile tudi na njenem domačem trgu. Država inovatorja se mora odločiti, ali bo prenehala proizvajati, oblikovala nov izdelek, okrepila trženje ali pa bo izbrala cenejšo lokacijo proizvodnje (Svetličič, 1996). Kje v tej teoriji se torej vidi EU kot proizvajalka, če želi nuditi zaposlitev delavcem državljanom EU? Najbolje je, da ostane na visokem nivoju in se specializira za najzahtevnejše kupce. S tem bo vedno inovatorica, za to bo koristila svojo najbolj kvalificirano delovno silo, obdržala bo ceno in svoj trg. Pomembno na tem mestu je povedati, da ima teorija proizvodnega cikla tudi pomanjkljivosti, saj ni nujno, da postanejo vsi izdelki sčasoma standardizirani. Eni so taki že takoj, drugi pa se nenehno spreminjajo. Vernon sam je kasneje ugotovil, da tehnološka konvergenca med razvitimi državami in pospešena difuzija inovacij zamegljujeta jasne meje med posameznimi fazami, saj sodobni tehnološki razvoj z visoko organizirano R&R dejavnostjo meri že od začetka na globalni trg in ne na domačega (Bučar, 2001). Z razlago vseh sodobnih tokov je Vernonov model preozek, na splošno pa ta teorija le pojasnjuje katere države se bodo odločile za selitev proizvodnje v tujino. Proizvajalke bodo zahtevnejšo in strateško pomembnejšo raziskovalno dejavnost obdržale in razvijale same, bolj standardizirani razvoj pa se bo izvajal v podružnicah, ki nima tako visoko usposobljenega kadra in je zato bistveno cenejši. Prav tako bodo preselile svoje tehnologije, ki so pri nas že zastarele, v manj razvitih državah pa so še primerne za proizvodnjo. Ko se proizvodnja seli zaradi globalizacije, pušča za sabo brezposelne delavce trajno ali pa vsaj začasno, dokler si ne najdejo drugega dela. Dve negativni posledici nastaneta, brezposelnost terja sredstva za dajatve za brezposelnost, hkrati pa je tudi v blagajni manj, ker ti delavci nimajo plač in ne odvajajo prispevkov za socialno varstvo. Na ta način nastane začaran krog. Da bi ga presekali, nekateri predlagajo korenito spremembo v smeri pocenitve socialne varnosti, prav zaradi konkurenčnosti na svetovnih trgih. Dajatve za socialno varnost so namreč zelo veliko breme za delodajalce (Novak, 2007).

2.4 Odzivi EU na proces globalizacije

Posledice globalizacije na notranji trg je Evropski parlament (v nadaljevanju EP) predstavil v resoluciji Evropski interes: uspeti v času globalizacije, sprejeti dne 15. novembra 2007 (<http://www.europarl.europa.eu/>). EU se zaveda, da če želi izkoristiti globalizacijo, se mora prilagoditi svetovnim gospodarskim spremembam, napredovati na gospodarsko močnih področjih, kakršen je sektor srednjevisoke tehnologije, odpraviti pomanjkljivosti, na primer v sektorju visoke tehnologije, vključno s informacijsko in komunikacijsko tehnologijo in biotehnologije, ter razviti nova področja s primerjalno prednostjo. Za to pa je pomembna ustrezna strategija in financiranje.

EU posebno pozornost namenja obstoju in izzivu globalizacije, kar se zlasti kaže v aktualnem dogajanju. Evropska komisija (v nadaljevanju EK) je na srečanju oktobra 2007 sprožila to temo v razmislek voditeljem držav ali vlad v obliki sporočila s pomenljivim naslovom: „Evropski interes: uspeh v času globalizacije“. Veliko pozornost je tej temi posvetil tudi Evropski svet (v nadaljevanju ES) na svojem decembrskem zasedanju (14. december v Bruslju), ki je sprejel „Izjavo EU o globalizaciji“¹⁰. V njej je še zlasti poudarjeno, da želi EU globalizacijo usmeriti tako, da bo na podlagi svojih vrednot in skupnih načel lahko izpolnila interese vseh svojih državljanov (EK, 2008).

EU se zaveda, da kljub njeni teritorialni velikosti po širitvi te skupnosti ne bo mogla sama izpolniti zelenega cilja v zvezi z globalizacijo. Vključiti bo potrebno mednarodne partnerje in z okrepljenim strateškim sodelovanjem skupaj delovati v okviru močnih mednarodnih organizacij. Lizbonska pogodba izboljšuje našo sposobnost za izpolnjevanje odgovornosti tako, da vzpostavlja preoblikovan in trajen institucionalen okvir ter ob tem spoštuje temeljna načela iz Berlinske deklaracije¹¹, ki je bila sprejeta ob 50. obletnici podpisa Rimskih pogodb na neformalnem srečanju vrha EU 24. in 25. marca 2007 v Berlinu. V naše zunanje delovanje vnaša več doslednosti. Treba je izkoristiti notranje in zunanje politike Unije, da bi se odzvali na priložnosti in izzive globalizacije. Uresničiti je treba Lizbonsko strategijo za rast in delovna mesta in nadalje razvijati štiri svoboščine v okviru notranjega trga in ob tem zagotoviti močno socialno dimenzijo in varovanje okolja. To bo povečalo sposobnost držav članic za konkuriranje v globaliziranem svetu in skupno zmožnost Unije za uresničevanje interesov in vrednot v svetu. Nadaljnje reforme na ravni držav in Skupnosti ostajajo ključne za dolgoročni gospodarski uspeh. Naložbe v raziskave, inovacije in izobraževanje moramo okrepiti kot osrednje vodilo za rast in delovna mesta, s čimer bi vsem zagotovili koristi, ki jih prinaša globalizacija.

Za izpolnjevanje interesov vseh držav članic in njenih državljanov je bil v letu 2007 sprejet sklep¹² o uporabi sredstev Evropskega sklada za prilagoditev globalizaciji. EP je mnenja, da lizbonska strategija kot splošni gospodarski načrt morebiti ne zadostuje za obravnavo problemov, ki jih prinaša globalizacija in poziva k razvoju drugih oblik ukrepanja za ublažitev negativnih učinkov le-te ter za pomoč pri izkoriščanju njenih pozitivnih učinkov. Odziv na to je Sklad za prilagoditev globalizaciji, ki je bil vzpostavljen leta 2006. Njegov namen je pomoč

¹⁰ Evropski svet, Izjava o globalizaciji, dokument sprejet 14. decembra 2007 v Bruslju, <http://www.consilium.eu.int/uedocs/NewsWord/SL/ec/97687.doc>

¹¹ Berlinska deklaracija je dokument oz. slavnostna izjava, ki govori o preteklih uspehih Unije, našteva značilnosti skupnosti ter opredeljuje osrednje izzive za prihodnji razvoj Evropske unije. (http://www.eu2007.de/de/News/download_docs/Maerz/0324-RAA/Slovene.pdf)

¹² Resolucija Evropskega parlamenta z dne 18. novembra 2008 o predlogu Sklepa Evropskega parlamenta in Sveta o uporabi sredstev Evropskega sklada za prilagoditev globalizaciji v skladu s točko 28 Medinstitucionalnega sporazuma z dne 17. maja 2006 med Evropskim parlamentom, Svetom in Komisijo o proračunski disciplini in dobrem finančnem poslovanju (KOM(2008)0609 – C6-0345/2008 – 2008/2286(ACI))
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0536+0+DOC+XML+V0//SL>

delavcem, ki so izgubili zaposlitev zaradi preselitve proizvodnje njihovega podjetja, pri ponovni vključitvi na trg dela. EP je EK pozval, da nadzira konkurenčnost industrije EU kot celote in da razvije pristno industrijsko politiko EU ter začne s postopkom pregledovanja sektorjev, ki jih je globalizacija posebej prizadela. Lizbonska strategija, ki je leta 2005 dobila nov zagon, je v veliki meri ravno pri odzivanju na izziv globalizacije leta 2007 dosegla nov napredek. Strategije so namenjene spodbujanju rasti in zaposlovanja, hkrati pa so cilji tudi drugi. Razvoj e-znanj za 21. stoletje, poglobljanje in širjenje evropskega raziskovalnega prostora, uvedba celostnega pristopa prožne varnosti, so le še nekateri izmed ciljev h katerim bo EU težila. Lizbonska strategija se uresničuje, EK pa je kljub temu decembra lansko leto predstavila tudi nove smernice in predlagala program za nov cikel za obdobje 2008–2010. V ta namen so različne institucije začele obravnavati politiko malih in srednje velikih podjetij kot enega od stebrov prenovljenega lizbonskega partnerstva. Posebna pozornost je namenjena podjetjem, zlasti najmanjšim med njimi, med drugim tudi s tem, ko EU skrbi za boljšo pripravo zakonodaje. Institucije EU so že leta 2007 skušale zmanjšati upravne obremenitve za podjetja. Januarja je EK v ta namen predložila akcijski program, katerega konkreten cilj je do leta 2012 za 25 % zmanjšati take obremenitve, ki izhajajo iz veljavne zakonodaje v okviru EU. Pobuda je bila podprta s strani ES (EK, 2008).

2.5 Posledice globalizacije na slovenskem trgu dela

Slovenski delavec je v primežu globalizacije. Po eni strani je zanj to grožnja, ki pa se po drugi strani dolgoročno lahko spremeni v izjemno priložnost. Vse je odvisno od tega, kako se bo slovenski trg dela uspešno ali manj uspešno prilagajal na nove razmere. Za slovenske delavce, ki so počasni, neodzivni in nesposobni, je globalizacija gotovo grožnja, za tiste hitre, sposobnejše, prožnejše in odzivnejše pa postaja vse lepša priložnost. Pomembno je na tem mestu poudariti, da je vpliv v veliki meri odvisen tudi od politike in strategij države. Konkretno si lahko ogledamo odzive nekaterih slovenskih podjetij, ki so zamudila svojo priložnost. To so Alpina, Mura in Peko. Za to so po eni strani krivi menedžerji teh podjetij, ki niso začeli pravočasno preobraziti svojih dejavnosti v smeri dejavnosti z višjo dodano vrednostjo, po drugi strani pa je kriva država, ki je te dejavnosti preveč in predolgo razvajala z zaščito (Sjekloča, 2005).

"Globalizacija povzroča v razvitih državah oblikovanje dobrih delovnih mest in ukinjanje slabše plačanih, nekvalificiranih del. Z razvojem pa ustvarja tudi vse zahtevnejša delovna mesta v manj razvitih državah, odpirajo jih tuji naložbeniki in domača podjetja, ki se pod pritiskom konkurence začnejo hitreje vzpenjati po lestvici verige dodane vrednosti," pojasnjuje dr. Svetličič. Kje iskati vzroke za takšno stanje? V neznanju, ne prilagajanju proizvodnje in napačnih odločitvah. Za neodzivne, počasne in nesposobne je globalizacija grožnja, za sposobnejše, odzivnejše in prožnejše pa lahko postane priložnost.

Po ocenah dr. Svetličiča je Slovenija v delovno intenzivnih dejavnostih, zlasti v tekstilni industriji, zamudila štiridesetletni razvoj, pri razvoju storitev pa zamuja za približno 15 let.

Slovenija se mora zavedati, da tempo in zahteve globalizacije narekujejo nenehno nadgrajevanje znanja in kompetenc, vedno večjo fleksibilnost učenja, mobilnost, stalno nadgradnjo formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja ter dvig kakovosti izobraževanja. Brez stalnega procesa pridobivanja novega znanja lahko posameznik in posamezno podjetje hitro postaneta nekonkurenčna. Zato moramo izboljšati naložbe v človeški kapital in to v obliki vseživljenjskega izobraževanja in višanja kvalifikacijske strukture odraslih s poudarkom na nizko kvalificiranih in starejših osebah, kar je ključnega pomena za višjo konkurenčnost in zaposlenost vseh starostnih skupin na trgu dela (Brenčič, 2008).

3 PRAVNA UREDITEV EU TRGA DELA

EU je oblika naddržavne skupnosti, ki je edinstvena nadnacionalna politično-gospodarska struktura. Pravno gledano, delujeta dva sistema vzporedno, pravo EU in nacionalno pravo držav članic EU. Glede uporabe velja načelo primarnosti, kar pomeni, da imajo prednost pravila, sprejeta na ravni EU, pred pravili nacionalnega pravnega reda. Pravo EU se uporabi neposredno in je samo po sebi avtonomno. Zato si podrobno pogledjmo, kje in kako je pravno urejen EU trg dela (Portal Evropske Unije, 2008, <http://europa.eu/>).

3.1 Nastanek in pojem notranjega trga

Skupni notranji trg je eden izmed temeljev EU. Gre za celovit enotni gospodarski prostor EU. Zametek izgradnje notranjega trga sega v leto 1957, ko je bila podpisana Rimska pogodba. Vzpostavitev enotnega gospodarskega prostora, zasnovanega na skupnem trgu, je bil osnovni cilj Rimske pogodbe, ki je imela 2. člen s sledečo vsebino: »Z ustanovitvijo skupnega trga in postopnim usklajevanjem gospodarskih politik držav članic je osnovna naloga Skupnosti, da v vseh državah skupnosti spodbuja harmoničen razvoj gospodarskih dejavnosti, neprekinjeno in uravnoteženo širjenje, povečevanje stabilnosti, pospešuje dvig življenjskega standarda ter trajnejše odnose med državami, ki ji pripadajo.« Bistvo skupnega trga je svoboda prostega pretoka blaga, storitev, oseb in kapitala. Razvijal se je postopoma. Najprej so države članice leta 1968 odpravile carine in oblikovale carinsko unijo. Številne mejne formalnosti so ostale in šele z enotno listino leta 1986 so bili pregledi na notranjih mejah odpravljeni. Glavni pogoj za vzpostavitev oziroma za izgradnjo notranjega trga je bil prost pretok proizvodnih dejavnikov (Pestotnik, 2006, 4).

Notranji trg je bil uradno formuliran v 14. členu v Pogodbi o Evropski skupnosti (v nadaljevanju PES) s sledečo vsebino: »Notranji trg predstavlja območje brez notranjih meja, na katerem je zagotovljen prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala.« PES je bila podpisana 31. decembra leta 1992. Drugo ime za to isto pogodbo je Maastrichta pogodba, ki je začela veljati leta 1993. V njej so bila že tudi oblikovana načela, ki urejajo prost pretok oseb. S to pogodbo je bilo natančno definirano državljanstvo EU. Evropsko državljanstvo le dopolnjuje

in ne nadomešča nacionalnega. Vsakdo, ki ima državljanstvo države članice, je hkrati državljani EU in ima naslednje pravice:

- pravico do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic;
- omejitve novih držav članic se tako nanašajo zgolj na delavce, saj vsaka od dotedanjih držav članic sama odloča o dostopu državljanov novih držav članic (razen Cipra) na svoj trg dela,
- pravico voliti in biti voljen na volitvah v Evropski parlament ter na občinskih volitvah v državi članici, kjer prebiva, pod enakimi pogoji kot državljani te države članice;
- pravico do diplomatske in konzularne zaščite katere koli države članice na območju tretje države, v kateri država članica, katere državljani so, nima predstavništva (npr. pomoč v primeru smrti, bolezni ali težje nesreče, zapora, pripora ali napada ter pomoč in vrnitev domov v težjih razmerah);
- pravico naslavljanja peticije na Evropski parlament;
- pravico obrniti se na evropskega varuha človekovih pravic in institucije EU (Evropski parlament, Evropski svet, Svet ministrov, Evropsko komisijo, Sodišče EU, Evropsko centralno banko in Računsko sodišče) in posvetovalne organe EU (Odbor regij in Evropska unija na kratko Ekonomsko-socialni odbor), in to v katerem koli uradnem jeziku EU, tudi v slovenščini, in ima pravico prejeti odgovor v istem jeziku in
- druge pravice kot so pravica do obveščeniosti ali dostopa do dokumentov institucij, organov, uradov in agencij EU (Portal Evropske Unije, 2008).

Amsterdamska pogodba je bila podpisana leta 1997. Z njo so se države članice odpovedale delu svoje suverenosti pri oblikovanju imigracijske politike. Sprejele so ukrepe za skupne podlage sprejemanja družinskih članov in ekonomskih priseljencev, izenačevanje državljanskih pravic državljanov, odpravo diskriminacije na področju zaposlovanja in stanovanjsko politiko. Navedene so še ostale pravice, kot so volilna pravica, zdravstvo, pravica do izobraževanja, pravica do zaposlovanja ter naslednje pravice iz dela - delovna doba, pokojnine, obdavčitev iz dela (Bevc et al., 2000).

EK je leta 1999 sprejela Sporočilo za strategijo notranjega trga za dobo petih let. Cilj te strategije je bil izboljšanje kvalitete življenja državljanov EU, povečati učinkovitost evropskih proizvodov in kapitalskih trgov, izboljšanje poslovnega okolja in uporaba dosežkov notranjega trga v spreminjajočem se svetu novih tehničnih dosežkov in globalizacije. Evropski svet je na zasedanju v Lizboni leta 2000 razpravljal o evropski konkurenčnosti s ciljem, da bi spremenil EU v najbolj konkurenčno in dinamično gospodarstvo na svetu. Gre za zahteven cilj, ki naj bi bil izpolnjen do leta 2010. V ta namen je tedaj ES sprejel daljnosežno strategijo, katere pomemben del je skrb za učinkovitejši notranji trg, saj je le takšen trg predpogoj za več delovnih mest, boljšo konkurenčnost in vse druge lizbonske cilje.

Krepitev delovanja notranjega trga je od tedaj ključnega pomena za nadaljnji uspešen razvoj EU. Največji napredek je bil dosežen na področju:

- usklajenega regionalnega razvoja, na katerem je pomoč manj razvitim regijam gonilo gospodarskega razvoja,
- zaposlovalne in izobraževalne politike, ki vodi EU v trdno gospodarsko rast in bo omogočila, da bo leta 2010 postala najuspešnejši gospodarski prostor na svetu,

- razvojne politike, ki spodbuja delovanje malih in srednje velikih podjetij ter za raziskave namenja približno štiri odstotke letnega proračuna,
- prometa, na katerem se institucije EU pojavljajo kot glavni kreditodajalci,
- postopne liberalizacije storitvenega sektorja,
- vodenja učinkovite in nepristranske konkurenčne politike (Slovenija in Evropska unija, 2003).

3.1.1 Notranji trg danes

Danes se v evropskih institucijah govori o reviziji in o napredku notranjega trga delovne sile. Evropski ekonomsko-socialni odbor je 17. januarja 2007 sprejel raziskovalno mnenje o pregledu notranjega trga, odbor regij pa 27. marca 2007 mnenje o prihodnosti notranjega trga in pregledu stanja evropske družbe. Vse to kaže na določene reforme, ki se na področju notranjega trga dogajajo in se bodo v bližnji prihodnosti še zgodile. EK je 22. februarja 2007 sprejela sporočilo z naslovom „Enotni trg za državljane – vmesno poročilo za spomladansko zasedanje Evropskega sveta leta 2007“, v katerem je predstavila svoj pogled na enotni trg 21. stoletja. V njem je predlagala tudi nove možne pristope, s katerimi bi enotni trg postal še bolj usmerjen na učinke in rezultate, učinkovitejši, bolj decentraliziran in temelječ na mrežah, odzivnejši v svetovnem merilu ter dostopnejši. Svet je v sklepih 19. februarja in 22. novembra 2007 upošteval nadaljevanje pregleda enotnega trga. Tudi ES je na marčevskem zasedanju ta pristop upošteval in poudaril potrebo po nadaljnjem izboljšanju delovanja notranjega trga, da se ga prilagodi novim gospodarskim razmeram.

EP je 4. septembra 2007 sprejel Resolucijo o reviziji enotnega trga: premagovanje ovir in neučinkovitosti z boljšim izvajanjem in uveljavljanjem št.:2007/2024(INI)) (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0367+0+DOC+XML+V0//SL>), v kateri za premagovanje ovir in neučinkovitosti predlaga boljše izvajanje in uveljavljanje obstoječih pravil. EK je 20. novembra 2007 sprejela Sporočilo komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko –socialnemu odboru in odboru regij z naslovom „Enotni trg za Evropo 21. stoletja“ (http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sl/com/2007/com2007_0724sl01.pdf). V tem sporočilo opredeljuje operativni sklop ukrepov za preureditev enotnega trga. Bistveno je, da napoveduje nov pristop in niz ukrepov, ki bodo zagotovili, da bo enotni trg pridobil več koristi od globalizacije, zagotovil več moči potrošnikom, da bo odprt za mala podjetja, spodbujal inovacije in pomagal ohranjati visoko raven na socialnem in okoljskem področju. Med glavnimi političnimi ukrepi za enotni trg, so pobude, katerih namen je:

- pomagati potrošnikom pri uveljavljanju njihovih pogodbenih pravic in odškodninah preko meja;
- pomagati potrošnikom, da bodo imeli večje koristi od odprtih finančnih trgov;
- bolje informirati potrošnike in mala podjetja;
- odpraviti pomanjkljivosti v sektorjih, v katerih bi morale biti delovanje enotnega trga uspešnejše;
- predlagati zakon o malih podjetjih in uvesti potni list za raziskovalce;
- podrobno določiti izvedbene določbe za pravila Skupnosti za storitve in socialne storitve splošnega interesa ter spodbujati kakovost socialnih storitev v EU.

EK je sprejela pomemben zakonodajni paket, vezan na razvoj notranjega trga, ki predvideva notranji trg blaga kot temelj konkurenčnosti Evrope. Gre za novo strategijo enotnega trga 21. stoletja, ki predvideva izboljšave njegovega delovanja (Evropska komisija, 2008).

3.2 Prost pretok oseb

Prost pretok oseb je poleg prostega pretoka blaga, kapitala in storitev ena od štirih temeljnih svoboščin EU, kot jih poimenuje Sodišče ES.

Prost pretok oseb pomeni, da ima vsak državljan držav članic EU, ne glede na prebivališče pravico:

- da prosto vstopa v druge države članice EU;
- da na njihovem ozemlju biva;
- da na njihovem ozemlju sprejme in opravlja delo kot delojemalec v skladu z zakonskimi in podzakonskimi predpisi, ki veljajo za zaposlovanje državljanov te države;
- da je pri dostopu do prostih delovnih mest v drugi državi članici izenačen z državljanji te države.

Pri enaki obravnavi take osebe je mišljena tudi enaka obravnava glede plačila. Prost pretok oseb se ne nanaša le na delavce, saj PES v 18. členu daje vsakemu državljanu EU pravico, da se preseli in da svobodno prebiva na ozemlju držav članic. Pogodba o Evropski uniji (Maastrichtska pogodba) je leta 1992 državljanom držav članic EU podelila državljanstvo EU, ki med drugim obsega pravico do prostega gibanja oseb in prebivanja na območju držav članic. S tem je prost pretok oseb pridobil naravo državljanске pravice, vendar še vedno pod pogojem, da se je posameznik v drugi državi sposoben sam preživljati s svojim delom ali rednim prilivom denarja. Prost pretok oseb se nanaša na fizične in pravne osebe drugih držav članic.

Prost pretok oseb obsega poleg področja prostega pretoka delavcev še medsebojno prepoznavanje poklicnih kvalifikacij, državljanске pravice ter svobodo ustanavljanja. Da ne bi prihajalo do ovir pri prostem pretoku oseb zaradi različnih izobraževalnih sistemov, sta bila vzpostavljena splošni in sektorski sistem za vzajemno priznavanje poklicnih kvalifikacij. Splošni sistem zagotavlja osebam, ki so usposobljene za opravljanje določenega poklica v eni državi, da opravljajo ta poklic tudi v drugi državi članici. Tako jim ni treba izpolnjevati posebnih zahtev, kot so priznavanje diplom ali dodatni preizkusi. Področje medicine, odvetništva in arhitekture je urejeno s posebnimi sektorskimi direktivami, ki določajo vsebino ter trajanje izobraževanja za vsak posamezni poklic. V pogajalskem procesu je bilo za slovenske državljanе ugotovljeno, da poklicne kvalifikacije za ta področja po vsebini ter času trajanja ustrezajo sektorskim zahtevam ter bo priznavanje teh poklicnih kvalifikacij potekalo brez dodatnih zahtev o dokazovanju ustreznosti izobrazbe ter bo potekalo avtomatično (Evro info center, 2008).

Prost pretok delavcev je eden izmed temeljev, na katerih je zgrajen koncept skupnega trga. Vzpostavitev skupnega trga pa je že od njenega začetka eden glavnih ciljev EU, ki ga je določila že PES, in sicer v 3. členu PES, ki določa dejavnosti EU (Pestotnik, 2006).

Posebej je urejen status najožjih družinskih članov delavca državljana EU, ki imajo ne glede na lastno državljanstvo pravico, da se pridružijo državljanu članice, ki je zaposlen v drugi državi članici. Med družinske člane državljana EU spadajo njegov zakonec, njuni potomci mlajši od 21 let ali če so vzdrževani, ter vzdrževani predniki (starši in stari starši) državljana EU ali njegovega zakonca.

Pravica do prostega gibanja delavcev je lahko omejena na podlagi ogrožanja ali kršitev javnega reda, javne varnosti ali javnega zdravja. Delavcem migrantom in njihovim družinskim članom je zagotovljeno socialno varstvo tako na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja, kot na področju zdravstva, družinskih dajatev ter zavarovanja za primer brezposelnosti. Zaradi dejstva, da dela v drugi državi članici, delavec ne sme biti v slabšem položaju.

Vsak lahko svobodno ustanovi podjetje ali podružnico. Pri tem velja načelo enake obravnave po nacionalnih predpisih v državi, kjer se ustanavlja. Omejitve veljajo le, v kolikor gre za dejavnost javne oblasti (Euro info center, 2008).

3.3 Slovenija v EU

Slovenija je 1. maja 2004 postala polnopravna članica EU in jo v nadaljevanju obravnavam v sklopu EU (25). Da bi uspešno delovala kot država članica, se je morala dobro integrirati v evropski notranji trg, ki je definiran kot področje brez notranjih meja, na katerem je zagotovljen prost pretok blaga, storitev, kapitala in oseb.

Prost pretok oseb pomeni, da imajo državljanji EU in njihovi družinski člani pravico, da se prosto gibljejo in bivajo na ozemlju držav članic. Gre za izvajanje pravice do vstopa, bivanja in dela v drugi državi članici. Splošnega prostega gibanja pa v EU ni, saj lahko posameznik v drugi državi biva le, če tam dela, študira, je upokojen ali ima dovolj sredstev za svoje preživljanje.

Kot družinski člani se štejejo zakonec, zunajzakonski partner (po določilih zakonodaje države članice), potomci (do 21 let starosti ali odvisni) ter odvisni predniki. Če so družinski člani državljanji tretjih držav, za njih ne veljajo nobene posebne omejitve.

Prost pretok oseb obsega področje prostega pretoka delavcev, medsebojno prepoznavanje poklicnih kvalifikacij, državljanske pravice ter svobodo ustanavljanja (Euro info center, 2008).

3.4 Pravna ureditev prehodnega obdobje po širitvi EU leta 2004

EU si je v pristopnih pogajanjih s kandidatkami za priključitev EU v letu 2004 izborila prehodno obdobje in tako preložila sodelovanje teh držav v prostem pretoku oseb za sedem let. Razlog za takšno varovalko je bila naraščajoča brezposelnost in bojazen pred valom poceni delovne sile iz teh držav.

Za prehodno obdobje so se dogovorile stare države članice EU (15) in države kandidatke. Dogovor je predstavljal del pristopne pogodbe. Velik pomen je imel za osem novih članic, in sicer Češko, Estonijo, Latvijo, Litvo, Madžarsko, Poljsko, Slovenijo in Slovaško. Prehodno obdobje je bilo dogovorjeno za dobo trajanja največ 7 let po pristopu osmih držav članic EU dne 1. maja 2004 in 2 držav članic dne 1. januarja 2007. V tem času so lahko v uporabi določeni pogoji, ki omejujejo prosto gibanje delavcev iz, v in med temi državami članicami.

Prehodno obdobje je bilo razdeljeno na 3 časovne stopnje:

1. Stopnja je trajala od leta 2004 do leta 2006.

Države stare članice so lahko omejevale delavcem dostop do delovnih mest, zagotoviti pa so jim morale prednostno obravnavanje pred iskalci zaposlitve iz tretjih držav. Ko so taki delavci enkrat zaposleni, so v pogojih dela in plačah izenačeni z državljani EU.

2. Stopnja traja od leta 2006 do leta 2009.

Na tej stopnji so se ukrepi, uvedeni na prvi stopnji, lahko naprej izvajali, če je bila sprejeta odločitev o tem, da se prehodno obdobju nadaljuje.

3. Stopnja prehodnega obdobja bo trajala od leta 2009 do 2011.

Država članica lahko v tem obdobju nadaljuje z omejevalnimi ukrepi, a le pod pogojem, da za to obstajajo resne motnje na trgu dela.

Po poteku prehodnega sedemletnega obdobja se mora prost pretok oseb povsem uveljaviti in nobena država članica ne sme več sprejeti nobenih omejevalnih ukrepov (Euro info center, 2008).

Način omejevanja prostega pretoka oseb za namen nastopa dela se je lahko od države do države razlikoval. Ureditev omejevanja je bila zelo kompleksna. Osnovni koncept te ureditve je temeljil na naslednjih zavezah:

- stare države članice so dve leti po pristopu uporabljale nacionalne ukrepe, lahko so se pa stare države članice po širitvi odločile za sprostitev dostopa do svojega trga dela;
- pred iztekom dveletnega obdobja po pristopu v letu 2004 je ES na podlagi poročila EK opravil pregled delovanja prehodne ureditve;
- stare države članice so morale uradno obvestiti EK, ali bodo odpravile prehodno ureditev in uporabljale zakonodajo Evropske skupnosti ali pa bodo uporabljale nacionalne ukrepe še nadaljnja tri leta;
- opravil se je ponovni pregled, če ga je zahtevala katera izmed novih držav članic;

- načelno je bilo pričakovati, da bo v starih državah članicah pet let po pristopu v celoti veljala zakonodaja Evropske skupnosti;
- v primeru resnih motenj na trgu dela ali v primeru obstoja nevarnosti le-teh je lahko po uradnem obvestilu EK taka država članica uporabljala nacionalne ukrepe še nadaljnji dve leti;
- stare države članice, ki so odpravile prehodno ureditev, so se lahko v primeru resnih motenj na trgu dela ali v primeru obstoja nevarnosti le-teh sklicevale na varnostno klavzulo in s tem uveljavljale omejitve;
- odprta ostaja možnost obojestranskih omejitev v odnosu med novo in staro državo članico, ki do te nove države članice ohranja omejitve;
- dokler neka stara država članica ohranja prehodno ureditev glede na neko novo državo članico, se lahko nova država članica, v primeru resnih motenj na trgu dela ali v primeru obstoja nevarnosti le-teh, do katerega imajo dostop delavci iz druge nove države članice, sklicuje na varnostno klavzulo v odnosu druge na drugo (EURES, 2008).

Prehodna ureditev predvideva tudi določene izjeme. Zgoraj navedene podrobnosti ne veljajo za tiste osebe iz novih držav članic, ki so bile na dan pristopa ali pozneje legalno zaposlene v stari državi članici in so imele dostop do trga dela te države članice za neprekinjeno obdobje dvanajst ali več mesecev. Take osebe so imele prost dostop do trga dela te države članice. Družinski člani delavca iz nove države članice, ki je imel za obdobje dvanajst ali več mesecev zakonit dostop do trga dela stare države članice, ki so imeli na dan pristopa skupaj z njim zakonito prebivališče na ozemlju države članice, so prav tako imeli dostop do trga dela te države članice. Če pa so se družinski člani delavcu pridružili šele po dnevu pristopa, so imeli dostop do trga dela potem, ko so imeli osemnajst mesecev prebivališče v tej državi ali od tretjega leta od dne pristopa, kar se zgodi prej. Glede pravic do prebivanja drugih skupin kot delavcev (turistov, študentov, upokojencev itd.) ni v veljavi nikakršna prehodna ureditev, tako glede določb Skupnosti o usklajevanju programa socialnega varstva kot tudi členov, različnih od členov 1-6 in 11 Uredbe 1612/68 o prostem gibanju delavcev.

Države so imele glede ureditve prehodnega obdobja več možnosti. Razumljivo je, da zakonodaje Skupnosti o prostem pretoku delavcev ni bilo mogoče uporabiti v obdobju prvih dveh let. Stara država članica je sicer lahko povsem sprostila dostop do svojega trga dela, vendar je moralo biti to izvedeno na podlagi nacionalne zakonodaje države. Tako je moral delavec iz nove države članice tudi v primeru, ko sta si dve sosednji državi članici povsem odprli svoj trg dela, pri gibanju iz ene od teh držav članic v drugo še vedno izpolniti formalnosti, ki so se zahtevale v skladu z zakonodajo države.

V 14. členu pristopne pogodbe je bila pogovorjena t.i. klavzula o zamrznitvi, ki določa enake pogoje omejevanja kot na dan podpisa pogodbe. Če je stara država članica med prehodnim obdobjem nadzorovala dostop do svojega trga dela na podlagi zakonodaje države, potem za državljane novih držav članic niso smele veljati večje omejitve od tistih, ki so se uporabljali na dan podpisa pristopne pogodbe dne 16. april 2003. To je veljalo za dostop, ki ga omogoča zakonodaja države ali dvostranski sporazumi.

V 6. členu pogodbe je bila dogovorjena možnost uvedbe delovnih dovoljenj. Če v stari državi članici na podlagi zakonodaje Skupnosti velja prosti pretok delavcev, lahko ta državljanom iz novih držav članic v največ sedemletnem obdobju od dne pristopa za namene spremljanja izdaja delovna dovoljenja. Ta delovna dovoljenja morajo biti izdana avtomatično in ne kot predpogoj za dostop do trga dela. Takšen način izdajanja delovnih dovoljenj starim državam članicam omogoča voditi statistiko o številu delavcev iz novih držav članic, ki je lahko

pomemben obvezni dokaz v primeru morebitnega poznejšega sklicevanja na zaščitno klavzulo. Sistema delovnih dovoljenj ni bilo obvezno sprejeti. Države članice, ki so to storile, so morale zagotoviti ustrezne upravne strukture in dokumentacijo. Problem sistema delovnih dovoljenj, ki je namenjen zgolj spremljanju, je, da se morda ne bi povsem ujel z obstoječim sistemom delovnih dovoljenj ali sistemom dostopa do trga dela.

V 7. členu pristopne pogodbe je bila dogovorjena varnostna klavzula. Predvideva možnost ponovne uvedbe omejitev v primeru resnih motenj na trgu dela ali v primeru resnih groženj za takšne motnje, čeprav je stara država članica že prenehala uporabljati ukrepe zakonodaje države in je prešla na prosti pretok delavcev v skladu z zakonodajo Skupnosti. Varnostne klavzule so bile del vsake pristopne pogodbe, vendar se kljub temu še nobena država članica ni sklicevala nanje. Zato iz tega ni nobenih praktičnih izkušenj. Razumljivo je, da bi v primeru sklicevanja države na to možnost EK od države članice pričakovala in zahtevala prepričljiv dokaz o visoki stopnji motenj na trgu dela. Razlog bi moral upravičevati ponovno uvedbo omejitev na prosti pretok delavcev, ene od štirih temeljnih svoboščin, določenih s PES. Enako bi veljalo tudi za sklicevanje na varnostno klavzulo s strani nove države članice v odnosu do druge nove države članice, kar je še posebej določeno v 11. členu pristopne pogodbe. Drugačno bi bilo stanje, če bi hotela država ponovno uvesti omejitve v prvih dveh letih. V primeru, da je stara država članica v tem obdobju sprostila dostop do svojega trga dela na podlagi zakonodaje države, besedilo PES ne pove nič o tem, ali lahko v primeru resnih motenj na trgu dela uvede omejitve. Gotovo pa dostopa do svojega trga dela zaradi klavzule o zamrznitvi ne sme omejiti bolj, kot je bil ta omejen ob podpisu PES.

Prav tako velja, da lahko nova država članica uvede omejitve za delavce iz stare države članice, če stara država članica nadzoruje dostop delavcev iz novih držav članic do svojega trga dela na podlagi zakonodaje države ali dvostranskih sporazumov. Nova država članica lahko uvede enake omejitve delavcem iz te stare države članice. To v bistvu pomeni, da se lahko nova država članica samo odzove na odločitev stare države članice. Pomembno tedaj je bilo, da so stare države članice obvestile nove države članice in EK obvesti o svojih namerah glede uporabe prehodne ureditve po datumu pristopa (EURES, 2008).

3.4.1 Prehodno obdobje po državah članicah EU

Med stare države članice EU štejemo tako imenovane članice, povezane pred letom 2004. To so ustanovne države članice iz leta 1951: Francija, Nemčija, Italija, Belgija, Nizozemska in Luksemburg, leta 1973 so se jim pridružile še Irska, Velika Britanija in Danska, leta 1981 Grčija, leta 1986 Španija in Portugalska ter leta 1995 še Avstrija, Švedska in Finska. Poleg teh so v EU (15) zajete še preostale države članice Evropskega gospodarskega prostora (v nadaljevanju EGP) Norveška, Islandija, Liechtenstein. Vse te države so si v času pristopnih pogajanj zagotovile možnost uvedbe prehodnega obdobja za prosti pretok delovne sile iz novih držav članic. Sedemletno prehodno obdobje je bilo razdeljeno na dve leti + tri leta + dve leti in velja le za prosto gibanje delavcev. Tako so imele v prehodnem obdobju stare države članice možnost uvesti različne omejitve za zaposlovanje delavcev iz novink. Trg delovne sile pa morajo vse države v celoti sprostiti najkasneje do leta 2011.

Po širitvi EU 1. maja 2004 so se zgolj tri države stare članice odločile, da ne bodo uveljavljale pravice do prehodnega obdobja. To so bile Velika Britanija, Irska in Švedska, ki so takoj

odprle svoje trge dela in so dokaj hitro zabeležile pozitivne učinke. Preostalih dvanajst starih članic EU pa je dostop do svojih trgov dela za delavce iz osmih srednje in vzhodnoevropskih novink omejilo s takšnimi ali drugačnimi ukrepi. Prvi ukrep omejevanja je bil ta, da so za obdobje dveh let ohranile nacionalne ukrepe za zaposlovanje državljanov iz novink. Zanimivo je dejstvo, da so se ravno te države s časoma začele srečevati s fenomenom sive ekonomije. V posledici tega je EK začela že v začetku leta 2006 pozivati te države, da v luči razmer na trgih dela in argumentov iz poročil temeljito razmislijo, ali je takšno omejevalno ravnanje še potrebno. In to kljub temu, da tem državam pristopna izjava omogoča ohranitev omejitev do sedem let po širitvi. Statistični podatki so namreč pokazali, da je mobilnost med starimi in novimi članicami omejena in ne dovolj velika, da bi na splošno vplivala na trg dela v EU. Podatki so pokazali, da je bil delež delavcev iz novink v aktivni populaciji starih članic minimalen, še največji je bil na Irskem in sicer 1,9 odstoten v letu 2006.

Pred začetkom drugega prehodnega obdobja, ki naj bi trajalo tri leta in se je začelo s 1. majem 2006, je morala vsaka država članica EU sporočiti EK, ali bo glede na stanje na trgu dela še naprej uporabljala nacionalno zakonodajo ali ne. Tedaj so države Španija, Finska, Portugalska in Grčija obvestile EK, da glede na stanje na njihovem trgu dela ni več potrebe po prehodnem obdobju. Podobno odločitev je z zamikom dveh mesecev sprejela tudi Italija, ki je z 21. julijem 2006 v celoti odprla trg dela za novinke. Ostale države Avstrija, Danska, Nemčija, Belgija, Francija, Luksemburgu, Nizozemska, Norveška in Liechtenstein pa so napovedale, da bodo prehodno obdobje uveljavljale tudi v prihodnjih letih.

Po preteku drugega prehodnega obdobja se bo leta 2009 začelo zadnje obdobje. Če bo posamezna država članica glede na stanje na svojem trgu dela tedaj ugotovila, da ni več potrebe po prehodnem obdobju, potem bo začelo veljati prosto gibanje delavcev. V nasprotnem primeru, če se bodo pojavile resne motnje na trgu dela posamezne države članice, pa lahko država članica EU še dodatni dve leti, torej do leta 2011, uporablja nacionalno zakonodajo.

Za nove države članice EU je takoj po 1. maju 2004 veljalo prosto gibanje oseb z možnostjo, da so lahko takoj po polnopravnem članstvu v EU za čas sedmih let uvedle varnostno klavzulo do katere koli nove države članice pod pogojem, da katera koli tedanja država članica uveljavlja nacionalno zakonodajo zoper katero koli novo državo članico.

Naslednja širitev EU se je zgodila 1. januarja 2007, ko sta Romunija in Bolgarija podpisali pristopno pogodbo. Tudi njuna pogodba je določala možnost sedemletnega prehodnega obdobja na področju prostega gibanja delavcev. Vsaka država članica je imela možnost določiti, ali bo državljanom teh dveh držav sprostila dostop na svoj trg dela ali pa bo uvedla prehodno obdobje oziroma omejitve. Glede na oceno, da prost pretok delavcev za državljane Bolgarije in Romunije ne bo ogrozil slovenskega trga dela, se je Vlada RS odločila, da ne bo uveljavila prehodnega obdobja. Odzivi ostalih držav EU in EEA glede uveljavljanja prehodnega obdobja na področju prostega gibanja delavcev za Romunijo in Bolgarijo so bili različni. Večina novih držav članic se je takoj nagibala k odprtju svojega trga dela, medtem ko je večina držav stare petnajsterice, ki so še uveljavljale prehodno obdobje za nove članice, tudi Slovenijo, omejitve uveljavila tudi za Romunijo in Bolgarijo. Trge dela za državljane

Bolgarije in Romunije so poleg Slovenije takoj sprostile Finska, Estonija, Poljska, Slovaška, Češka in Litva (Prost pretok delovne sile, 2007).

Poseben primer je Češka, ki je vstopila v EU 1. majem 2004. Gre za državo, ki delovno silo v večji meri uvaža, kot pa izvaža. V drugih državah članicah EU od tedaj delo iščejo predvsem češki lekarnarji. Najnovejša študija nacionalnega zavoda za statistiko, tiskovna agencija Beta, je pokazala, da je število tujcev, ki delajo na Češkem, sedemkrat večje od števila Čehov, ki so delo poiskali izven meja domovine. Najštevilčnejši med tujimi delavci na Češkem so Slovaki, ki jih je bilo v lanskem letu 58.000, 22.500 je bilo Ukrajincev, sledijo pa jim Poljaki, ki jim je bilo lani izdano 7400 delovnih dovoljenj. Na Češkem je bilo po podatkih za lansko leto zaposlenih 140.000 tujcev, medtem ko je na tujem delalo okoli 23.000 Čehov, najpogosteje v Nemčiji, Avstriji, Veliki Britaniji in Italiji. Od vstopa v EU je delo v drugih državah članicah iskalo zgolj nekaj tisoč Čehov. Večje zanimanje za boljše delovne pogoje je zaslediti samo pri lekarnarjih, ki so doma precej slabo plačani. V Nemčiji je po podatkih tamkajšnjih sindikatov delo od majske širitve EU našlo okoli 300 čeških lekarnarjev, ki jih je zdaj v tej državi skupno že 700.

3.4.2 Prehodno obdobje pretoka delavcev

Doslej je trge dela za osem novink iz širitvenega vala leta 2004 v celoti odprlo deset držav. Za Malto in Ciper omejitve niso veljale. Takoj ob širitvi so trg dela odprle Velika Britanija, Irska in Švedska. Po koncu prvega prehodnega obdobja v začetku leta 2006 je večina držav starih članic EU ukinila prehodno obdobje. Finska, Španija, Portugalska in Grčija, nato pa še Italija, Nizozemska in Luksemburg. Le pet držav, Danska, Francija, Belgija, Nemčija in Avstrija, je omejitve podaljšalo za tri leta. Leta 2009 se izteče drugo, triletno prehodno obdobje, po katerem lahko omejitve države uveljavljajo še največ dve leti, če EK dokažejo resne grožnje na trgu dela.

Danska, Francija in Belgija letos še ohranjajo omejitve tako imenovanega prehodnega obdobja, a se bodo po napovedih njihovih predsednikov vlad kmalu odpovedale tem ukrepom. Belgija naj bi po napovedih omejitve ukinila že letos poleti. Francija je postopoma že omilila omejitve za določene sektorje, letos pa naj bi to storila še za preostale sektorje. Delne omejitve so v veljavi še na Danskem, a le v nekaterih sektorjih. Danska je imela februarja letos enega najmanjših deležev brezposelnih v EU.

Tako ostajata Avstrija in Nemčija, ki sta edini članici EU, ki bosta najverjetneje tudi prihodnje leto uveljavljaličasne omejitve za delavce iz držav, ki so se EU pridružile maja 2004, torej tudi Slovenije. Tiskovna predstavnicanemškega ministrstva za delo je povedala, da se koalicija glede tega vprašanja še usklajuje, a obstaja jasna težnja k podaljšanju omejitev. Nemčija je namreč prepričana, da ji EU tega nikakor ne more preprečiti. Poglejmo, kje so vzroki za takšno težnjo po ohranitvi omejitev. Nemčija je marca letos zabeležila visoko, 7,3-odstotno stopnjo brezposelnosti. Kljub temu pa se v določenih sektorjih sooča s pomanjkanjem delovne sile. Zaenkrat je omejitve za delavce iz osmih srednje- in vzhodnoevropskih članic EU, ki jih je uvedla pred štirimi leti, omilila le za

visokokvalificirane delavce. Avstrija ima nižjo brezposelnost, kljub temu pa zaenkrat po navedbah EU observerja razmišlja o sprostitvi omejitev le za boljše izobražene delavce.

3.4.2 Kako je prost pretok delavcev uredila Slovenija

Pred vstopom novih držav članic v EU je v petnajsterici starih držav članic zavladal preplah, da bodo zaradi prostega pretoka delovne sile stare članice preplavile horde iskalcev zaposlitev iz siromašnejših držav EU. Toda so že po treh mesecih od sprejema novih članic EU ugotovili, da velikega navala tujih delavcev ni bilo (Cerar, 2004).

Napovedi, da bo prišel val delovne sile s Slovaške, Poljske in Češke, se ob prvi obletnici vstopa Slovenije v EU niso uresničile. Analitiki so to napovedovali predvsem zato, ker so v Sloveniji boljše plače, še vedno pa so pod evropskim povprečjem. Predvsem je bila Slovenija zanimiva za gradbene delavce iz vzhodnih držav, tudi zaradi bližine in sorodnega jezika. Največ je pri nas Slovakov. Nekaj več kot tisoč jih dela predvsem v gradbeništvu. Predvsem v vzhodnem delu Slovaške je bila velika brezposelnost, kar 23 odstotna. Pri nas je bila minimalna plača delavcev 450 evrov, medtem ko je ta na Slovaškem znašala manj kot 120 evrov, kar je bil dober razlog za preplah, da bodo ti delavci preplavili slovenski trg (Levstik, 2005).

Povsem nezaskrbljujoča je bila slika, ki so jo pokazali tudi podatki Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve na dan vstopa Slovenije v EU, torej 1. maja 2004, ko je Zavod za zaposlovanje dobil 765 prijav tujih delavcev, a od tega je bilo 599 takih, ki so bili na delo napoteni, nameščeni ali so se gibal v podružnicah ali hčerinskih družbah. Po državah so bili na prvem mestu Slovaki (327) in Italijani (105), sledili pa so Avstrijci, Poljaki in Madžari. Redno zaposlitev je v Sloveniji dobilo 132 državljanov EU (Cerar, 2004).

V dobrem letu po širitvi pa so podatki pokazali, da je Slovenija na podlagi delovnih dovoljenj na svoj trg dela omogočila vstop 416 delavcem iz starih članic EU (15) ter 1471 delavcem iz novink. Slednja številka je predstavljala 0,1 odstotka v aktivnem prebivalstvu, prva pa še tega ne. Slovenija je sicer skupaj s Poljsko in Madžarsko izkoristila možnost recipročnosti ali vzajemnosti, torej omejevanja dostopa za tiste države, ki ga omejujejo njej. EK je hitro ugotovila, da med velikostjo tokov in omejitvami niti ni neposredne povezave: tokovi delavcev so odvisni predvsem od ponudbe in povpraševanja. Tudi stopnja zaposlenosti v novih članicah je bila podobna kot v starih, ponekod celo višja. Stopnja zaposlenosti se je v več starih članicah celo povišala, deloma sicer zaradi vstopa delavcev, ki so bili prej tam nelegalno. Prav tako ni prišlo do spremembe v sektorski sestavi delovne sile v starih članicah, saj nikjer delavci iz novink niso izrinili drugih, prej nasprotno, njihova vloga je komplementarna. Poleg tega so delavci iz novink lajšali težave s sektorskim pomanjkanjem kvalificirane delovne sile v nekaterih državah. Z navajanjem teh argumentov in podatkov je EK skušala stare članice prepričati, naj se po izteku prve dveletne faze odločijo za odprtje trga dela. Te države so imele tri možnosti: podaljšati omejitve, jih ukiniti, lahko pa jih tudi spremeniti (Odprtje trgov dela, 2006).

Slovenija se je 25. maja 2006 odločila, da ne uveljavlja več načela vzajemnosti na področju prostega gibanja delavcev, ampak je v veljavi zakonodaja EU. Državljanji vseh držav članic

EU in EGP so tako dobili prost dostop do trga dela v Sloveniji, to pomeni, da državljani držav članic EU in EGP za dostop na slovenski trg dela ne potrebujejo delovnega dovoljenja in lahko pod enakopravnimi pogoji kandidirajo na prosta delovna mesta v Sloveniji. Zaradi spremljanja gibanj na slovenskem trgu dela pa je za državljane teh držav potrebno opraviti prijavo dela oziroma zaposlitve. Prijavo zaposlitve opravi delodajalec pri pristojnem Zavodu za zaposlovanje v roku osmih dni od začetka dela. Delodajalec opravi prijavo zaposlitve na posebnem obrazcu. K prijavi priloži kopijo dokazila, s katerim se izkazuje identiteta državljan EU oziroma EGS, in kopijo dokazila o socialnem zavarovanju. Pri Zavodu za zaposlovanje je potrebno prijaviti tudi začetek izvajanja storitve. To opravi naročnik storitve s sedežem ali prebivališčem v Sloveniji najmanj tri dni pred začetkom izvajanja storitve (EURES, 2008).

Pomembno je, kaj morate vedeti, če želite kot slovenski državljan iskati delo v drugih državah EU. Slovenski državljani imajo prost dostop do trga dela in lahko pod enakimi pogoji kandidirajo na prosta delovna mesta v državah članicah EU, ki so se pridružile EU s 1. majem 2004, med ostalimi članicami EU oziroma EGP pa v Irski, Veliki Britaniji, Švedski, Španiji, Portugalski, Grčiji, Finski, Islandiji, Luksemburgu, Nizozemski in Italiji. Od začetka leta 2007 sta članici EU tudi Romunija in Bolgarija. Za zaposlitev v teh državah slovenski državljani ne potrebujejo delovnega dovoljenja. Za zaposlitev na Malti je sicer delovno dovoljenje potrebno pridobiti, vendar se le-ta izdaja avtomatično.

Slovenski državljani nimajo prostega dostopa do trga dela v naslednjih državah članicah, ki uveljavljajo prehodno obdobje na področju prostega pretoka delavcev, to so Avstrija, Nemčija, Francija, Belgija, Liechtenstein, Danska in Norveška. Ker te države še niso odprle trga dela za slovenske državljane, je za zaposlitev v teh državah praviloma potrebno pridobiti delovno dovoljenje, skladno z nacionalno zakonodajo posamezne države. Dokler uporabljata prehodno ureditev na področju prostega gibanja delavcev, lahko Avstrija in Nemčija v določenih občutljivih sektorjih (npr. v gradbeništvu in čiščenju objektov ter opreme) v primeru resnih motenj ali obstoja nevarnosti le-teh začasno omejujeta prost pretok storitev v teh sektorjih. Tudi te države članice pa naj bi si prizadevale, da članicam, ki so se priključile EU leta 2004, olajšajo dostop do trga dela, zlasti pri poklicih, ki jih v posamezni članici primanjkuje. Zato je v nekaterih državah pri teh poklicih delovno dovoljenje že sedaj lažje pridobiti (EURES, 2008).

4 ANALIZA STANJA NA EU TRGU DELA 1995 DO DANES

O stanju in trendih na EU trgu dela je mogoče govoriti na osnovi statističnih podatkov, ki so prosto dostopni od institucij, ki takšne sekundarne podatke zbirajo in urejajo. Po tem, ko pridobimo potrebne podatke, jih uredimo tako, da jih sistematično prikažemo, nato pa sledi analitična obdelava podatkov, na koncu pa še prikazovanje in razlaga rezultatov raziskovanja.

EU trg dela je mogoče analizirati s pomočjo statističnih kazalnikov, ki pridobivajo pomen pri oblikovanju politik na raznih področjih in pri spremljanju njihovih učinkov. EU institucije razvijajo kazalnike, s katerimi spremljajo gospodarski razvoj in merijo napredek na sorodnih političnih področjih. Gre za množico aktivnosti, katere se delno prekrivajo in vsebujejo tako imenovano metodo primerjanja. EU je namreč prepričana, da se najhitrejši napredek lahko

doseže z učenjem iz najboljše prakse, s primerjanjem lastne učinkovitosti s tisto, ki jo dosegajo najboljša gospodarstva. Primerjanje pa je možno le na osnovi smiselnih in zanesljivih kazalnikov. Najbolj očiten in morda najpomembnejši kriterij za dober kazalnik je mednarodna primerljivost kazalnika, kar pa ni vedno lahko doseči. V zadnjih letih je Evropa znatno investirala v harmonizacijo kazalnikov (Plahutnik, 2006).

Statistični kazalniki, namenjeni spremljanju napredka oz. uresničevanju splošnih političnih ciljev, naj bi bili razumljivi, politično ustrezni, medsebojno skladni, pravočasno razpoložljivi, primerljivi med državami, zbrani iz zanesljivih virov in naj ne bi predstavljali prevelikega bremena za poročevalske enote.

Gole številke ne povedo dosti, zato je vse pogostejša in širša uporaba različnih statističnih kazalnikov na mnogih ravneh. To je danes trend s politično podporo. Postopku oblikovanja, usklajevanja in uresničevanja politik v EU sledijo vse države članice. V tem trenutku so strukturni kazalniki zelo pomembni in dobro razviti primeri statističnih kazalnikov.

Statistični kazalniki ali indikatorji trga dela predstavljajo številčne podatke, na podlagi katerih je možno prikazati stanje oziroma trende na trgu dela v časovnem okviru. Vkolikor gre za poenotene indikatorje je mogoča tudi primerjava v prostoru. Vsi indikatorji trga dela so razdeljeni po spolu.

Strukturni kazalniki so orodje za spremljanje, primerjavo ter politično in javno razpravo in nujni elementi za uresničevanje Lizbonske strategije (Novak, 2003). Namen strukturnih kazalnikov je spremljanje uresničevanja splošnih političnih ciljev, znanih kot lizbonska strategija oziroma merjenje napredka posameznih držav članic in kandidatk na različnih področjih. Sestavni del strategije je sistem kazalnikov za spremljanje in vrednotenje njenega uresničevanja in služi kot podlaga letnega poročanja o izvajanju strategije. Strukturni kazalniki so zelo uporabni, kajti na najvišjem političnem nivoju omogočajo lažje sprejemanje političnih odločitev in osvetlujejo kreposti in šibkosti na mnogih področjih. ES je pozval EK k oblikovanju niza strukturnih kazalnikov. Ti naj bi služili kot podpora analizam letnega poročila, s katerim EK spomladi vsako leto obvešča voditelje v EU o napredku trajnostnega razvoja in gospodarske prenove.

Novembra leta 2000 je ES v Nici že sprejel seznam predlaganih 35 kazalnikov, ki so bili spomladi leta 2001 prvič predloženi ES kot priloga zbirnega poročila za leto 2000. Ker so se kazalniki izkazali za zelo uporabne, je Eurostat kot direktorat EK prvoten seznam kazalnikov še razvijal. Za prilogo k zbirnemu poročilu za leto 2002 je v odobritev EK in ES predložil razširjen seznam 42 strukturnih kazalnikov oziroma skupaj 107, če jih nadalje razčlenimo še po spolu in drugih podskupinah. Razvrščeni so v šest področij: splošni gospodarski kazalniki, zaposlenost, inovacijska in raziskovalna dejavnost, gospodarska reforma, socialna povezanost in okolje.

ES je junija 2001 v Göteborgu sklenil, naj EK spomladi 2003 v prilogo k zbirnemu poročilu vključi tudi kazalnike za vseh trinajst držav kandidatk. Zato je Eurostat v pripravo podatkov za izračun strukturnih kazalnikov tedaj vključil tudi že statistične urade držav kandidatk.

8. oktobra 2003 je EK izdala komunike o strukturnih indikatorjih, ki bi naj jih države članice uporabile pri pripravi Pomladanskega poročila 2004. V svojem priporočilu je zmanjšala število indikatorjev s prejšnjih 42 na 14. Zmanjšanje seznama indikatorjev je namenjeno bolj intenzivni in sistematični uporabi indikatorjev, ki so se že do sedaj izkazali za uporabne v kontekstu načrtovanja politik. Novi pristop hkrati pomeni bolj intenzivno uporabo dogovorjenih indikatorjev pri krepitvi reform, in sicer z usmerjanjem pozornosti na tista področja, kjer reforme dobro napredujejo, ter po drugi strani na tista, kjer so potrebna dodatna prizadevanja (Plahutnik, 2006). Sistem strukturnih kazalnikov se še razvija, kar se izraža v nenehnem dopolnjevanju in izboljševanju kakovosti že obstoječih kazalnikov, pa tudi v oblikovanju novih.

V okviru ožjega seznama indikatorjev se dva nanašata na področje zaposlovanja in sta razdeljena po spolu. To sta stopnja zaposlenosti in stopnja zaposlenosti starejših delavcev. Za oba indikatorja je predvidena t.i. polna pokritost, kar pomeni, da morajo biti podatki dostopni za vse države članice.

Metodologija politik na trgu dela dosega razvoj na področju baze podatkov o izdatkih za in udeležencih trga dela, s katerim se želi zagotoviti primerljive podatke za nadgradnjo nekaterih vidikov Smernic na področju zaposlovanja ter obenem upoštevati nacionalne posebnosti in ohranjati jasne povezave z ostalimi tesno povezanimi bazami podatkov, kot sta ESSPROSS in podatkovna baza OECD o politikah na trgu dela, velik izziv.

Z delom na metodologiji politik na trgu dela je posebna delovna skupina, ki jo je sestavljalo 7 držav članic, 2 direktorata Komisije in OECD pričela oktobra 1996. V tem času so bile izvedene pilotske raziskave in obravnavani številni osnutki, katerih rezultat je bila Metodologija podatkovnih baz politik na trgu dela iz aprila 2000 (Plahutnik, 2006).

Obseg LMP podatkovne baze je definiran kot tak, ki vključuje vse ukrepe na trgu dela, ki jih je moč opisati kot: javni posegi na trgu dela, ki stremijo k doseganju učinkovitega delovanja in popravljanju nesorazmerij in ki se jih lahko loči od ostalih splošnih ukrepov politik zaposlovanja po tem, da delujejo selektivno v korist posameznih skupin na trgu dela.

Javne intervencije oziroma posegi države so tako imenovani ukrepi, ki jih sprejme splošna oblast in ki vključujejo izdatke bodisi v obliki dejanskih izplačil ali v obliki prihodkov, ki se jim država odpove (davčne olajšave, socialni prispevki in vse ostale dajatve, ki so normalno plačljive). Splošno oblast je potrebno razumeti na način, da vključuje centralno vlado, deželne/pokrajinske oblasti, lokalno oblast in sredstva za socialno varnost.

Obseg baze podatkov je prav tako omejen na ukrepe na trgu dela, ki so na nek način eksplicitno namenjeni skupinam oseb, ki se soočajo s težavami na trgu dela – v tem primeru imenovane ciljne skupine (torej na ta način izključuje bolj splošne zaposlitvene politike). Širše gledano to vključuje osebe, ki so nezaposlene, osebe, ki so zaposleni, vendar lahko izgubijo delo ne po svoji volji, neaktivne osebe, ki trenutno niso vključene v delovno silo, na način, da niso zaposlene ali nezaposlene v skladu z definicijami ILO ankete o delovni sili,

ampak bi rade vstopile na trg dela in so pri tem na kakršen koli način ovirane. Brezposelne osebe so osebe, ki v zadnjem tednu pred anketiranjem niso delale, niso bile zaposlene ali samo zaposlene in niso opravile nikakršnega dela za plačilo, vendar aktivno iščejo delo (v zadnjih štirih tednih so se javili na zavodu za zaposlovanje, poslale prošnjo za zaposlitev ipd.) in so takoj (v naslednjih dveh tednih) pripravljene sprejeti delo. Med brezposelne osebe štejemo tudi tiste, ki so že našle delo, vendar ga bodo začele opravljati po anketiranju.

Ukrepi, ki vplivajo na trg dela, ampak niso posebej usmerjeni na ovirane skupine, se smatrajo za splošne zaposlitvene ukrepe in ne smejo biti vključeni v to bazo podatkov.

Statistična enota v tem modulu je ukrep trga dela, kot je definiran zgoraj. Baza podatkov tako stremi k zbiranju podatkov za številne spremenljivke, tako številčne kot kvalitativne, ki se nanašajo na in opisujejo tako definirane statistične enote.

Baza podatkov stremi k pokrivanju informacij za celoten teritorij posamezne države.

4.1 Stopnja zaposlenosti po spolu

Zbiralec statističnih podatkov Eurostat opredeljuje prvi indikator stopnjo zaposlenosti kot število zaposlenih oseb starih med 15 in 64 let, deljeno s številom vseh prebivalcev v tej isti starostni skupini. Kazalec temelji na EU Labour Force Survey. Raziskava se nanaša na celotno prebivalstvo, ki živi v gospodinjstvih in izključuje tiste iz kolektivnih gospodinjstev, kot so penzionisti, dvorane za prebivanje in bolnišnice. Za zaposlene prebivalce šteje tiste osebe, ki so imele v spremljanem tednu kakršnokoli delo za plačilo ali dobiček najmanj eno uro, ali pa niso delale, vendar so imele zaposlitev, a so bile začasno odsotne.

Polna zaposlenost prebivalstva je najbolj optimistični cilj vsake države, a v realnosti tega cilja še nikomur ni uspelo doseči. Predvsem je pomembno poudariti, da so še vedno zelo velike razlike med državami članicami EU, kar pripelje do tega, da je tudi učinkovitost na trgu dela različna. Ta okoliščina pa privede do tega, da se na ta račun zmanjšuje skupno povprečje zaposlenosti v EU.

Podatki o stopnjah zaposlenosti po državah članicah EU (27) so zbrani v tabeli 3. Na padec in rast tega indikatorja premo sorazmerno vpliva gospodarska rast, ki pripomore k padanju stopenj zaposlenosti v času gospodarskih kriz (recesija), obratno pa pripomore k rasti cvetoča gospodarska rast. Poglejmo, kako sta v daljšem časovnem obdobju skupaj jadrati gospodarska rast in stopnja zaposlenosti. Stopnja zaposlenosti je konstantno naraščala od leta 1995 do leta 2001, po tem letu je prišlo do upočasnitve gospodarske rasti in z njo tudi upočasnitev rasti zaposlenosti. Le-ta je bila najnižja leta 2003, tedaj pa se je začela spet povečevati skupaj z večjo gospodarsko rastjo. Ponovno upočasnitev je doživela leta 2005, za tem spet porast do leta 2007. Sledi vsesplošna ekonomska recesija, ki naj bi po napovedih gospodarsko rast pripeljala k ničti oziroma v letošnjem letu morda celo v negativno.

Odzivi trga dela na gospodarska gibanja v obdobju rasti in padca so zanimivi, zlasti jih je mogoče proučevati za nazaj. V začetku devetdesetih se je gospodarska rast upočasnila. Sledila je recesija, ki je trajala od leta 1991 do leta 1993 in je povzročila negativna gibanja na trgu

dela. Padec rasti zaposlenosti se je odzval s časovnim odlogom dveh četrtletji, zato je trajal do konca leta 1994. Recesija je vplivala tudi na povečanje brezposelnosti in padec stopenj delovne aktivnosti. Po recesiji je gospodarska rast spet začela naraščati po letu 1993, s časovno zamudo ji je sledila tudi rast zaposlenosti, in sicer do leta 2001. Manjši padec je bil leta 1996, ki je veljal v tem trendu za izjemo. Visoka stopnja rasti zaposlenosti je torej omogočena ob visoki rasti bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP). Toda kljub pozitivnim trendom pa se stopnja zaposlenosti odziva drugače, kot se je v osemdesetih in sedemdesetih letih odzivala na recesijo. Na to bistveno vpliva predvsem demografska slika prebivalstva v EU.

Po letu 2001 je bilo zopet zaznati padec gospodarske rasti, in sicer z 1,6 odstotka na 1 odstotek v letu 2002. Kako je le-ta vplivala na stopnjo zaposlenosti? Iz podatkov, zbranih v tabeli št.3, je razvidno, da se je stopnja zaposlenosti sicer upočasnila, ni pa prešla v negativno območje tudi po dveh letih padanja gospodarske rasti ne. Stopnja zaposlenosti EU (15) je kljub padanju gospodarske rasti zrasla za 0,2 odstotka v letu 2002. Kako je mogoče pojasniti takšen odziv? Odgovor je potrebno iskati v strukturnih spremembah na EU trga dela.

Stopnja zaposlenosti po letu 2000 na poslabšanje gospodarske rasti reagira hitreje kot v preteklosti, deluje pa bolj sinhrono. Na to vplivajo strukturne spremembe na EU trgu dela, ki se kažejo v večji stopnji zaposlenosti žensk, višji ravni izobraženosti in usposobljenosti mladih in drugi dejavniki, ki vplivajo na fleksibilnejše razmerje med delodajalci in delojemalci ter spremembe v strukturi ekonomskih sektorjev.

Stopnja delovne aktivnosti se med spoloma razlikuje in v celotnem obdobju je stopnja zaposlenosti moških višja od stopnje zaposlenosti žensk. V številkah to pomeni, da se je v letih od 1996 do 2007 pri moških gibala od 70,4 do 74,2 odstotkov na ravni EU (15), s tem, da je stopnja zaposlenosti pri moških v povprečju EU (25) nekoliko nižja, v povprečju EU (27) pa še nižja. Stopnja zaposlenosti EU (15) pri moški populaciji je od leta 1996 konstantno rasla, razen v letu 2002 in 2003, ko je malenkost padla.

Stopnja zaposlenosti pri ženskah se je od leta 1996 do leta 2007 na ravni EU (15) gibala od 50,2 do 59,7 odstotkov, torej je še vedno precej nižja od stopnje zaposlenosti moških, vendar se le-ta povečuje hitreje kot pri moških. Na ravni EU (25) in EU (27) pa je le-ta še nekoliko višja in ne nižja kot pri moških, kar kaže na zelo pozitiven trend zaposlovanja žensk v državah kasnejših pristopnic.

Glavni razlog za slabo učinkovitost zaposlovanja v EU v zadnjem času je bila relativno slaba učinkovitost trgov dela v Nemčiji in na Poljskem. Podatki sicer že kažejo, da se bo položaj v navedenih državah članicah le začel izboljševati. Drugi razlog za velike razlike med državami je tudi ta, da so številne južne države članice EU še vedno daleč za skupnimi cilji EU glede zaposlovanja. Njihovi učinki trga dela običajno še vedno kažejo na neenakost med spoloma in na velike razlike v učinkovitosti trga dela na regionalni ravni. Boljša integracija migrantov na trgu dela je za mnoge države EU še vedno izziv, ki bi lahko povečal stopnjo zaposlenosti v državi priselitve.

Tabela 2: Stopnja zaposlenosti v državah članicah EU po letih

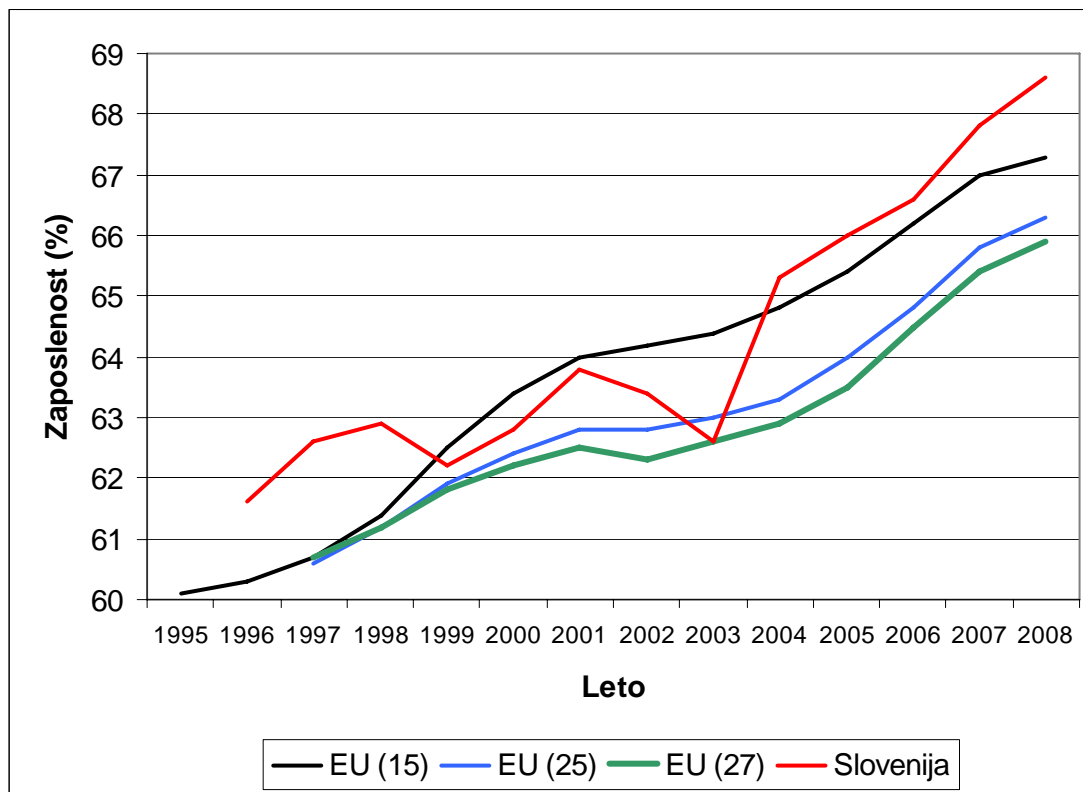
Država / leto	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU (15)	60,1	60,3	60,7	61,4	62,5	63,4	64,0	64,2	64,4	64,8	65,4	66,2	67,0	67,3
Irska	54,4	55,4	57,6	60,6	63,3	65,2	65,8	65,5	65,5	66,3	67,6	68,6	69,1	67,6
Velika Britanija	68,5	69,0	69,9	70,5	71,0	71,2	71,4	71,3	71,5	71,6	71,7	71,5	71,7	71,6
Švedska	70,9	70,3	69,5	70,3	71,7	73,0	74,0	73,6	72,9	72,1	72,5	73,1	74,2	74,3
Španija	46,9	47,9	49,5	51,3	53,8	56,3	57,8	58,5	59,8	61,1	63,3	64,8	65,6	64,3
Portugalska	63,7	64,1	65,7	66,8	67,4	68,4	69,0	68,8	68,1	67,8	67,5	67,9	67,8	68,2
Grčija	54,7	55,0	55,1	56,0	55,9	56,5	56,3	57,5	58,7	59,4	60,1	61,0	61,4	61,9
Finska	61,6	62,4	63,3	64,6	66,4	67,2	68,1	68,1	67,7	67,6	68,4	69,3	70,3	71,1
Luksemburg	58,7	59,2	59,9	60,5	61,7	62,7	63,1	63,4	62,2	62,5	63,6	63,6	64,2	63,4
Nizozemska	64,7	66,3	68,5	70,2	71,7	72,9	74,1	74,4	73,6	73,1	73,2	74,3	76,0	77,2
Italija	51,0	51,2	51,3	51,9	52,7	53,7	54,8	55,5	56,1	57,6	57,6	58,4	58,7	58,7
Belgija	56,1	56,2	56,8	57,4	59,3	60,5	59,9	59,9	59,6	60,3	61,1	61,0	62,0	62,4
Danska	73,4	73,8	74,9	75,1	76,0	76,3	76,2	75,9	75,1	75,7	75,9	77,4	77,1	78,1
Nemčija	64,6	64,1	63,7	63,9	65,2	65,6	65,8	65,4	65,0	65,0	66,0	67,5	69,4	70,7
Francija	59,5	59,5	59,6	60,2	60,9	62,1	62,8	63,0	64,0	63,7	63,9	63,8	64,6	65,2
Austrija	68,8	67,8	67,8	67,9	68,6	68,5	68,5	68,7	68,9	67,8	68,6	70,2	71,4	72,1
EU (25)			60,6	61,2	61,9	62,4	62,8	62,8	63,0	63,3	64,0	64,8	65,8	66,3
Estonija				64,6	61,5	60,4	61,0	62,0	62,9	63,0	64,4	68,1	69,4	69,8
Latvija				59,9	58,8	57,5	58,6	60,4	61,8	62,3	63,3	66,3	68,3	68,6
Litva				62,3	61,7	59,1	57,5	59,9	61,1	61,2	62,6	63,6	64,9	64,3
Polska			58,9	59,0	57,6	55,0	53,4	51,5	51,2	51,7	52,8	54,5	57,0	59,2
Slovaška				60,6	58,1	56,8	56,8	56,8	57,7	57,0	57,7	59,4	60,7	62,3
Madžarska		52,1	52,4	53,7	55,6	56,3	56,2	56,2	57,0	56,8	56,9	57,3	57,3	56,7
Ciper						65,7	67,8	68,6	69,2	68,9	68,5	69,6	71,0	70,9
Malta						54,2	54,3	54,4	54,2	54,0	53,9	54,8	54,6	55,2
Slovenija		61,6	62,6	62,9	62,2	62,8	63,8	63,4	62,6	65,3	66,0	66,6	67,8	68,6
Češka				67,3	65,6	65,0	65,0	65,4	64,7	64,2	64,8	65,3	66,1	66,6
EU (27)			60,7	61,2	61,8	62,2	62,5	62,3	62,6	62,9	63,5	64,5	65,4	65,9
Romunija			65,4	64,2	63,2	63,0	62,4	57,6	57,6	57,7	57,6	58,8	58,8	59,0
Bulgaria						50,4	49,7	50,6	52,5	54,2	55,8	58,6	61,7	64,0

Vir: Eurostat, 2008 in lastna tabelarna obdelava podatkov.

Učinkovitost zaposlovanja na ravni držav članic za celo leto je bila na splošno pozitivna. Negativno letno rast zaposlovanja so zabeležili le v Nemčiji in na Nizozemskem. Za veliko večino držav članic se je zaposlovanje leta 2005 povečalo, pri čemer je v desetih državah rast zaposlovanja presegala 1 %. Še posebej visoka je bila rast zaposlovanja v Luksemburgu (2,9 %), Španiji (3,6 %) in na Irskem (4,7 %). Stanje na področju zaposlovanja v EU se je v letu 2005 nenehno izboljševalo kljub začasni upočasnitvi gospodarske rasti. Reforme so začele

dosegati dobre rezultate, saj se je rast zaposlenosti skoraj podvojila. Kljub temu pa EU glede na cilje EU, kar se tiče rasti zaposlovanja in produktivnosti, še vedno ni bila dovolj uspešna. Za izvedbo obsežnih reform je bil nujen močnejši zagon.

Graf 1: Stopnja zaposlenosti v EU (15), EU (25), EU (27) in Slovenijo po letih

Vir: Eurostat, 2008 in lastna grafična obdelava podatkov.

Tudi po uspešnem letu 2005 se je zaposlovanje v nadaljnjih dveh letih izrazito povečevalo in je bilo v letih 2006 in 2007 ustanovljenih skoraj 6,5 milijona novih delovnih mest. Skupno poročilo o zaposlovanju, ki so ga ministri za zaposlovanje sprejeli 29. februarja 2008 pa je predvidelo dodatnih 5 milijonov delovnih mest za leto 2009. Tako je vsaj kazalo na začetku lanskega leta. Napovedi so bile tako optimistične, da so ocenile, da se bo brezposelnost leta 2008 zmanjšala pod 7%.

Toda kje smo torej danes? Poleti leta 2007 se je v ZDA začela kriza likvidnosti in sicer v bančnem sektorju, a se je le-ta hitro razširila na svetovne finančne trge. V odgovor na to so leta 2008 države članice EU, Evropska centralna banka in Evropska komisija sprejele usklajene ukrepe za stabilizacijo evropskega bančnega sistema in vzpostavitev zaupanja v trge, kar počnejo še danes. Kljub temu ta kriza brez primere sedaj vpliva na »realno gospodarstvo« delovnih mest, podjetništva in trgovanja, saj "kreditna kriza" omejuje pretok financ do podjetij in gospodinjstev. Manj vlaganj v podjetja in nižja poraba gospodinjstev so povzročili padec gospodarske aktivnosti, gospodarska rast EU naj bi leta 2009 upadla. Vplivov na realno gospodarstvo je veliko, zlasti višja brezposelnost, ki naj bi do leta 2010

preseгла 8 %, in veliko manj novih delovnih mest kot v rekordnih letih 2007–2008, ko se je odprlo 6 milijonov novih delovnih mest.

4.2 Stopnja zaposlenosti starejših delavcev po spolu

Statistična baza podatkov Eurostat opredeljuje stopnjo zaposlenosti starejših delavcev kot število delavcev štarih med 55 in 64 let, deljeno s številom vseh prebivalcev v isti starostni skupini.

Tabela 3 prikazuje, da se stanje na področju zaposlovanja starejših delavcev sicer rahlo povečuje vse od leta 2000. Lansko leto je bila stopnja zaposlenosti starejših delavcev na ravni EU (27) komaj 45,6–odstotna. To pomeni, da smo še vedno daleč za lizbonskim ciljem. Velik problem je pri zaposlovanju žensk, kajti stopnja zaposlenosti starejših delavcev, če gledamo samo moško populacijo, je le-ta že leta 2004 preseгла 50-odstotno stopnjo zaposlenosti. Stopnja zaposlenosti žensk v starostni skupini od 55 do 64 let je bistveno nižja, saj je na ravni EU (27) v letu 2008 znašala komaj 36,9- odstotkov. To pa je tudi največ doslej.

Tabela 3: Stopnja zaposlenosti starejših delavcev po spolu (od 55-64 let) v EU (15), EU (25) in EU (27)

EU/leta	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Skupaj													
EU (27)		36,2	36,2	36,5	36,9	37,7	38,5	40,0	40,7	42,3	43,5	44,7	45,6
EU (25)		35,7	35,8	36,2	36,6	37,5	38,7	40,3	41,0	42,6	43,7	44,9	45,7
EU (15)	36,3	36,4	36,6	37,1	37,8	38,8	40,2	41,7	42,5	44,2	45,3	46,5	47,4
Moški													
EU (27)		47,1	47,0	46,9	47,1	47,7	48,4	49,9	50,3	51,6	52,7	53,9	55,0
EU (25)		46,6	46,6	46,7	46,9	47,7	48,8	50,3	50,8	51,9	52,8	54,1	55,0
EU (15)	47,3	47,2	47,3	47,5	48,0	48,9	50,1	51,6	52,2	53,3	54,1	55,3	56,2
Ženske													
EU (27)		26,1	26,1	26,7	27,4	28,2	29,1	30,7	31,6	33,6	34,9	36,0	36,9
EU (25)		25,5	25,5	26,3	26,9	27,8	29,2	30,8	31,7	33,8	35,0	36,1	37,0
EU (15)	25,8	26,1	26,3	27,1	28,0	29,1	30,7	32,2	33,2	35,5	36,9	38,1	39,0

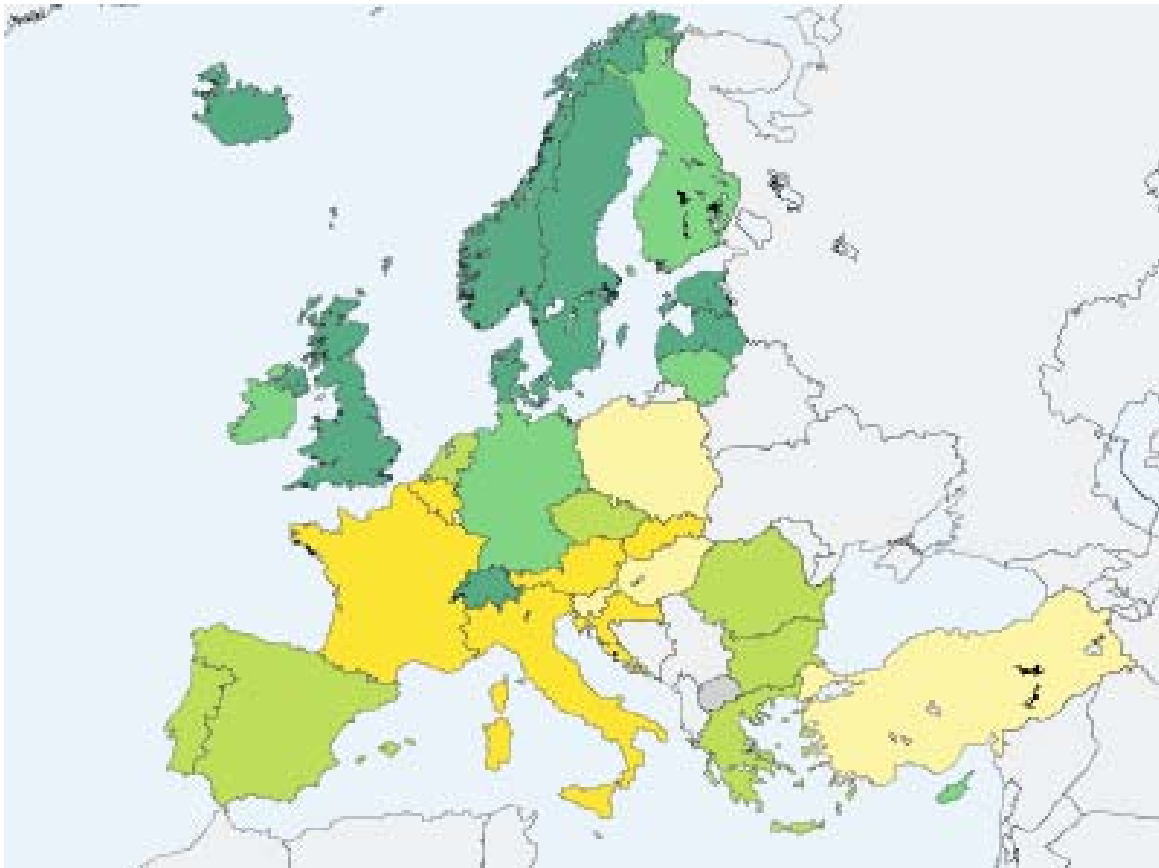
Vir: Eurostat2009 in lastna tabelarna ureditev podatkov

Slika 1 je geografska karta Evrope, ki na slikovit način prikazuje stopnjo zaposlenosti starejših delavcev. Slovenija po tem kriteriju sodi na rep evropskih držav. V populaciji od 55 do 64 let je bilo leta 2006 v evropski petindvajseterici zaposlenih 22,2 milijona ljudi, nezaposlenih je 1,6 milijona, preostalih 28,5 milijona pa je neaktivnih. Med neaktivne sodijo denimo upokojeni, ki hkrati ne delajo za plačilo niti eno uro na teden. V Sloveniji dela manj kot eden od treh prebivalcev v starostni skupini od 55 do 64 let. Le Avstrija, Slovaška in Poljska imajo še manjši delež starejših zaposlenih kot Slovenija, izhaja iz analize Eurostata. Pri nas je v tej starostni skupini zaposlena manj kot tretjina prebivalstva, kar je primerljivo z Avstrijo in Italijo. V evrski skupini držav ima največji delež starejših

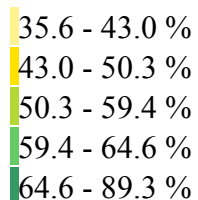
zaposlenih Finska, v celotni EU(25) pa Švedska (68,5-odstotka), Danska (59,8-odstotka) in Estonija (57,1-odstotka).

Lizbonskemu cilju naproti kaže podatek, da se je v EU (25) v zadnjih petih letih stopnja zaposlenosti starejših povečala za 5,9, v Sloveniji pa za 8,9 odstotne točke. Vendar pa cilj iz Lizbonske strategije, torej povečanje zaposlenosti starejših v EU za 50 odstotkov do leta 2010, ostaja nedosegljiv.

Slika 1: Stopnja zaposlenosti starejših delavcev v državah EU

Stopnja zaposlenosti starejših delavcev (v %)

Vir: Eurostat, 2008 (Podatki za mapni prikaz veljajo za leto 2007)

4.3 Stopnja brezposelnosti

Tabela 4: Stopnja brezposelnosti v državah EU po letih

Država / leto	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU (15)	10,1	9,8	9,3	8,6	7,7	7,2	7,6	7,9	8,0	8,1	7,7	7,0	7,1
Irska	11,7	9,9	7,5	5,7	4,2	4,0	4,5	4,7	4,5	4,3	4,4	4,5	6,3
Velika Britanija	7,9	6,8	6,1	6,0	5,5	5,0	5,1	4,9	4,7	4,8	5,3	5,2	5,6
Švedska	9,6	9,9	8,2	6,7	5,6	4,9	4,9	5,6	6,3	7,4	7,0	6,1	6,2
Španija	17,8	16,7	15,0	12,5	11,1	10,3	11,1	11,1	10,6	9,2	8,5	8,3	11,3
Portugalska	7,2	6,7	4,9	4,4	3,9	4,0	5,0	6,3	6,7	7,6	7,7	8,0	7,7
Grčija	9,6	9,8	10,8	12,0	11,2	10,7	10,3	9,7	10,5	9,8	8,9	8,3	7,7
Finska	14,6	12,7	11,4	10,2	9,8	9,1	9,1	9,0	8,8	8,4	7,7	6,9	6,4
Luksemburg	2,9	2,7	2,7	2,4	2,3	2,0	2,7	3,7	5,1	4,5	4,7	4,7	4,9
Nizozemska	6,0	4,9	3,8	3,2	2,8	2,2	2,8	3,7	4,6	4,7	3,9	3,2	2,8
Italija	11,2	11,3	11,3	10,9	10,1	9,1	8,6	8,4	8,0	7,7	6,8	6,1	6,8
Belgija	9,5	9,2	9,3	8,5	6,9	6,6	7,5	8,2	8,4	8,4	8,2	7,5	7,0
Danska	6,3	5,2	4,9	5,2	4,3	4,5	4,6	5,4	5,5	4,8	3,9	3,7	3,3
Nemčija	8,7	9,3	9,1	8,2	7,5	7,6	8,4	9,3	9,7	10,7	9,8	8,4	7,3
Francija	11,5	11,5	11,0	10,4	9,0	8,3	8,6	9,0	9,3	9,2	9,2	8,3	7,8
Austrija	4,3	4,4	4,5	3,9	3,6	3,6	4,2	4,3	4,8	5,2	4,7	4,4	3,8
EU (25)			9,3	9,1	8,6	8,4	8,7	9,0	9,0	8,9	8,2	7,2	7,1
Estonija		9,6	9,2	11,3	12,8	12,4	10,3	10,0	9,7	7,9	5,9	4,7	5,5
Latvija			14,3	14,0	13,7	12,9	12,2	10,5	10,4	8,9	6,8	6,0	7,5
Litva			13,2	13,7	16,4	16,5	13,5	12,4	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8
Poljska		10,9	10,2	13,4	16,1	18,2	19,9	19,6	19,0	17,7	13,8	9,6	7,1
Slovaška			12,6	16,4	18,8	19,3	18,7	17,6	18,2	16,3	13,4	11,1	9,5
Madžarska	9,6	9,0	8,4	6,9	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8
Ciper					4,9	3,8	3,6	4,1	4,6	5,2	4,6	3,9	3,8
Malta					6,7	7,6	7,5	7,6	7,4	7,3	7,3	6,4	5,9
Slovenija	6,9	6,9	7,4	7,3	6,7	6,2	6,3	6,7	6,3	6,5	6,0	4,8	4,4
Češka			6,4	8,6	8,7	8,0	7,3	7,8	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4
EU (27)					8,7	8,5	8,9	8,9	9,0	8,9	8,1	7,1	7,0
Romunija				6,9	7,2	6,6	8,4	7,0	8,1	7,2	7,3	6,4	5,8
Bulgaria					16,4	19,5	18,1	13,7	12,0	10,1	9,0	6,9	5,6

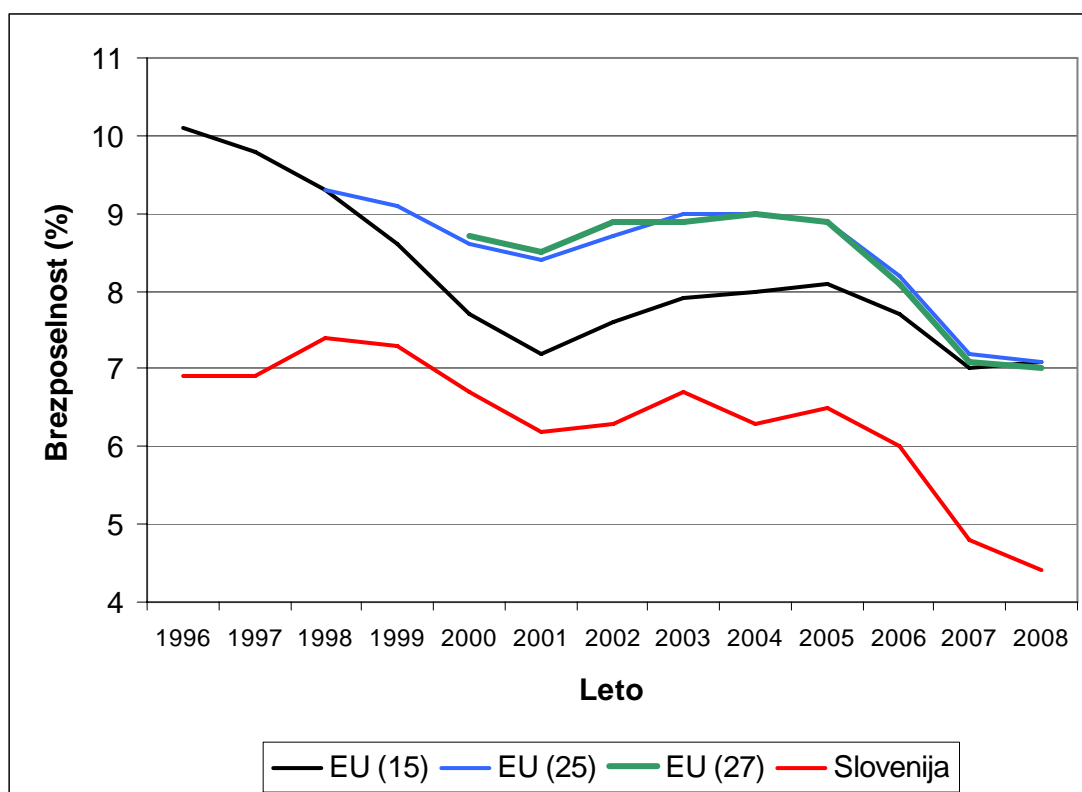
Vir: Eurostat 2008 in lastna tabelarna obdelava podatkov.

Iz podatkov v tabeli 4 lahko vidimo, da se je stopnja brezposelnosti od leta 1996 počasi zmanjševala. Na ravni EU (15) je bila leta 1996 10,1- odstotna in se je do leta 2001 zmanjšala na 7,2 odstotka. Po letu 2001 je začela stopnja brezposelnosti spet naraščati do leta 2004, ko

je na ravni EU (15) znašala že 8,0-odstotkov. Iz leta 2003 v leto 2004 se je stopnja brezposelnosti zmanjšala za 0,1 -odstotno točko, torej je ostala skoraj nespremenjena. Po letu 2004, ko se je EU (15) pridružilo še novih osem držav članic pa je začela stopnja brezposelnosti spet padati in je v letu 2006 na ravni EU (15) znašala 7,7 odstotkov, leta 2007 pa že samo 7,0 odstotkov. Stopnja brezposelnosti je v državah EU (25) od leta 2004 nenehno vztrajno, a počasi pada, v letu 2005 je znašala 8,9 odstotkov, v letu 2006 8,2 odstotka, v letu 2007 pa že samo 7,2 odstotka. Nova širitev 1. januarja 2007, ko sta se EU priključili še dve državi, Bolgarija in Romunija, pa je stopnjo brezposelnosti še zmanjšala. Stopnja brezposelnosti je tako na ravni EU (27) v letu 2007 znašala 7,1 odstotka.

Interpretacija podatkov v zgornji tabeli na tem mestu kliče tudi po komentarju, kje se v tem oziru nahaja Slovenija. V Sloveniji je bila leta 2003 stopnja brezposelnosti po podatkih Eurostata 6,7-odstotna, medtem ko je bilo v letu 2004 v Sloveniji brezposelnih 6,3-odstotka ljudi, najnižja do sedaj je bila leta 2007, in sicer je znašala 4,8 odstotka. Graf 2 nazorno kaže primerjavo podatkov za EU (15), EU (25), EU (27) in Slovenijo.

Graf 2: Stopnja brezposelnosti v državah EU (15), EU (25), EU (27) in Sloveniji v času 1996-2007

Vir: Eurostat 2008 in lastna grafična obdelava podatkov.

Država članice EU (27) se srečujejo z zelo različnimi stopnjami brezposelnosti. V letu 2007 so tako najnižjo stopnjo brezposelnosti dosegle Nizozemska (3,2 odstotkov), Danska (3,7 odstotkov), Ciper (3,9 odstotkov), Avstrija (4,4 odstotkov), sledita Irska in Luksemburg. Največjo brezposelnost, večjo od povprečja EU (27), pa so lansko leto dosegle Slovaška (kar 11,1-odstotno), sledi Nemčija z 8,4-odstotno, za njo pa Španija, Grčija in Francija, vse z 8,3-odstotno brezposelnostjo.

Glede na strukturo brezposelnih oseb po spolu imamo podatek, da je bilo po vključitvi novembra 2004 v EU (25) brezposelnih 8,2 odstotka moških in 9,8 odstotka žensk, v Sloveniji pa 5,4 odstotka moških in 6,3 odstotka žensk.

Glede na strukturo brezposelnih oseb po starostnih obdobjih je bila pod 25 leti starosti stopnja brezposelnosti v EU (25) 18,1 odstotka. Daleč najvišji stopnji brezposelnosti med mladimi beležita Poljska (38,8 odstotka) in Slovaška (31,2 odstotka), najmanj brezposelnih med mladimi pa je na Danskem (7,7 odstotka), na Nizozemskem (7,8 odstotka) in na Irskem (8 odstotkov). V Sloveniji je bila stopnja brezposelnosti med mladimi 14-odstotna.

Mesto države z največjo brezposelnostjo je, vse odkar se je leta 1989 vključila v EU integracijo, nosila Španija. Po podatkih iz tabele je bila stopnja brezposelnosti v Španiji leta 1996 17,8-odstotna. Pozitivna plat te zgotobe pa je ta, da je to edina država, ki je stopnjo brezposelnosti najbolj zmanjševala in jo več kot prepolovila. V letu 2007 je bila tako že 8,3 odstotna, kar jo ne uvršča več v sam vrh po stopnjah brezposelnosti. Med starimi državami članicami EU (15) jo je prehitela Nemčija z 8,4-odstotno brezposelnostjo, med novimi državami članicami EU (25) pa Slovaška s kar 11,1-odstotno brezposelnostjo v letu 2007.

4.4 Demografske značilnosti EU prebivalstva in t.i. fenomen staranja

Svetovno prebivalstvo se je začelo v devetdesetih letih prejšnjega stoletja povečevati hitreje kot kdajkoli poprej in po pričakovanjih analitikov bo do leta 2050, naraslo na okoli 9,4 milijarde. V svetovnem prebivalstvu bo delež prebivalcev Evrope skromen. Med letoma 1995 in 2050, naj bi se ta delež prepolovil. Demografska obnašanja v Evropi so se spremenila in rodnost je pod nadomestno stopnjo obnavljanja generacij. Demografska gibanja so tako postala ena izmed glavnih sil za spremembe v Evropi. Značilnost so predvsem splošno nizke stopnje rodnosti in umrljivosti, podaljšano pričakovano trajanje življenja in v celoti projicirano zmanjševanje domačega prebivalstva v prihajajočih desetletjih. Po podatkih Eurostata in projekcijah Združenih narodov bo prebivalstvo Evrope rahlo naraščalo v naslednjih dvajsetih letih in naraslo na 479 milijonov do leta 2025, po tem letu pa se bo začelo zmanjševati in bo do leta 2050 prišlo na 462 milijonov. Začetna rast prebivalstva bo predvsem posledica večjega števila priseljenih kot odseljenih, ki po letu 2025 ne bo več moglo nadomestiti negativnega naravnega prirasta prebivalstva (Zelena knjiga, 2005).

Podatki Eurostata kažejo, da so se neto selitve v starih državah članicah EU (15) v devetdesetih letih prejšnjega stoletja zniževale, sicer z vzponom v začetku devetdesetih let z več kot enim milijonom letno in se ponovno povečale tako, da so v letu 1999 dosegle 700.000 oseb. Med letoma 2000 in 2005 je prebivalstvo EU (25) raslo povprečno za 1,8 milijona oseb letno. Kar 80 odstotkov te rasti pa pripada mednarodnim migracijam. Povprečna neto rast je bila 1,5 milijona na leto. V letu 2005 je bila rast prebivalstva 2,0 milijona z neto migracijo plus 1,7 milijona oseb. Od držav članic EU (25) je kar 20 držav imelo pozitivno migracijsko bilanco, izjeme so bile baltske države, Poljska in Nizozemska. Splošni trend prvega četrtrletja tega stoletja je še počasnejša rast prebivalstva v vseh državah EU, čeprav imajo te države

različne stopnje demografske rasti. Ne glede na te razlike pa neto migracija postaja glavna komponenta rasti prebivalstva.

4.4.1 Staranje prebivalstva

V okviru demografskih značilnosti, ki pomembno vplivajo na evropski trg dela, je potrebno omeniti staranje, ki velja za najpomembnejšo spremembo evropskega prebivalstva. Gre za proces, s katerim se soočajo vse evropske države, s to razliko, da ene manj, druge bolj, in tudi Slovenija pri tem ni izjema. Govori se o »demografskem deficitu«. V izrazitejši obliki se je staranje prebivalstva pojavilo v dvajsetem stoletju. Prebivalstvo Slovenije se po svojih demografskih značilnostih ne razlikuje od prebivalcev drugih razvitih držav EU. Negativen trend rodnosti bo tudi v bodoče vodil do še bolj intenzivnega procesa staranja prebivalstva.

Za lažjo predstavbo si pogledjmo nekaj statističnih projekcij v zvezi s staranjem prebivalstva. Spodnja tabela kaže povprečno starost v EU v letih 1950, 2000 in 2050. Povprečna starost prebivalcev Evrope se je od leta 1950 povečala za sedem ali osem let, od leta 2000 do leta 2050 pa se bo še za deset in več.

Tabela 5: Povprečna starost prebivalcev EU (15) in EU (25) v letih 1950, 2000 in 2050

Države	Leto		
	1950 (v letih)	2000 (v letih)	2050 (v letih)
Evropa	29,2	37,7	47,7
EU-15	31,4	38,1	47,0
EU-25	30,0	37,4	47,8

Vir: *World Population Prospects, 2005, str. 59-63.*

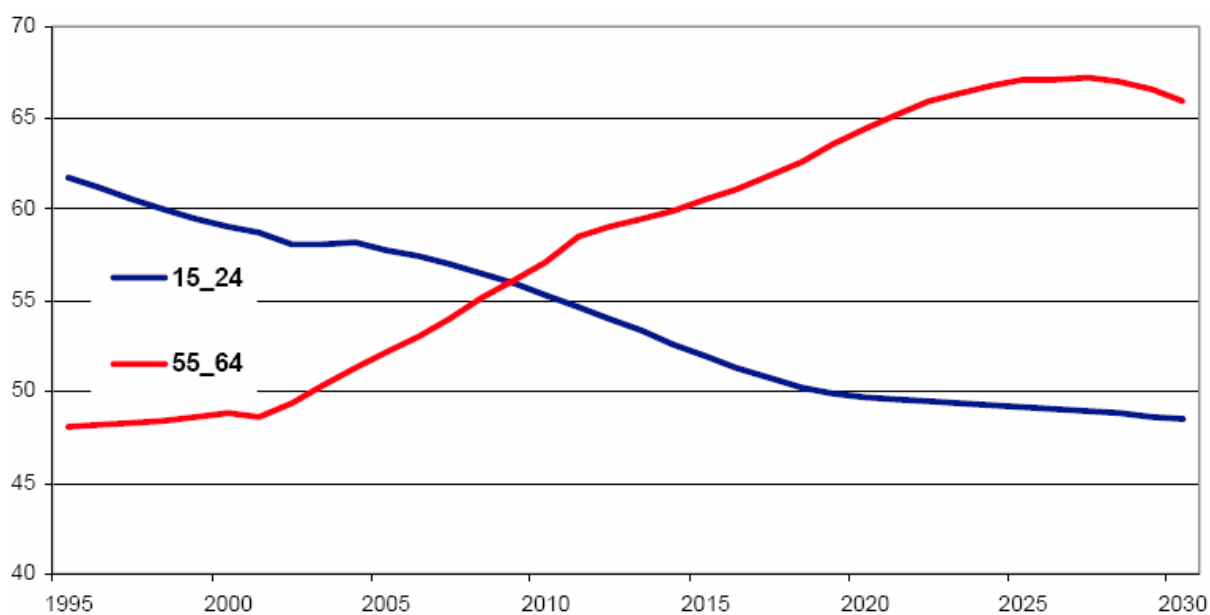
Projekcije kažejo na to, da se bo čez 50 let vsaka evropska država srečala z visokim porastom upokojencev, hkrati se bo zelo zmanjšal deleža aktivnih ljudi (Waking up to Europe's Demographic Challenge, 2006, str. 5). Odstotek starejših (nad 65 let) bo narasel s 16 odstotkov v letu 2000 na 30 odstotkov v 2050. Takrat bo vsaka tretja oseba starejša od 60 let. Najvišji odstotek starejših ljudi je imela leta 1998 Italija, sledile so ji Grčija, Španija in Nemčija. V letu 2050 bo država z najvišjim odstotkom starejših ljudi Španija, tesno ji bo sledila Italija.

Veliko sprememb na trgu dela povzročata ravno fenomen staranja prebivalstva in podaljševanje pričakovane življenjske dobe. Trenutno je to eden od najbolj perečih problemov, s katerim se sooča EU, saj so aktivno zaposleni delavci vedno starejši. Demografske spremembe se razlikujejo med posameznimi državami EU, vendar se celotna Evropa sooča s staranjem in zmanjševanjem števila zaposlenih ljudi. Kako hitro bo to potekalo, je odvisno od gibanja rodnosti, smrtnosti in migracij v posamezni državi, vse to pa je težko natančno napovedati (Bertoncelj P., 2007, str. 12).

V obdobju od leta 1995 do leta 2004 se je število delavcev v EU v starostni skupini od 55 do 64 let povečalo za 16 odstotkov, medtem ko se je v enakem obdobju število delavcev v starostni skupini od 15 do 24 let povečalo le za 2 odstotka. Bistvena razlika v demografski strukturi zaposlenih med Slovenijo in EU je ta, da v Sloveniji delavci v starostni strukturi od 15 do 24 let predstavljajo 6,1 odstotka vse delovne sile, v EU pa celo 11 odstotkov. V tem oziru je slika bolj zaskrbljujoča za države EU kot pa za Slovenijo. Po napovedih Eurostata bo namreč število delovno sposobnega prebivalstva začelo upadati že okoli leta 2011. Vse evropske države imajo večje deleže prebivalstva, starejšega od 65 let, kot kdajkoli poprej. Ti v zadnjih štirih letih vztrajno naraščajo. Projekcija te rasti kaže na pospeševanje, ko bodo baby boom generacije iz 1950-ih in zgodnjih 1960-ih let prišle v upokojitveno dobo.

V naslednjih desetih letih se bo sestava zaposlenega prebivalstva v EU korenito spremenila, saj bo število mladih ljudi, starih od 15 do 19 let, padlo za en milijon (-5 %), število ljudi v starostnem razredu med 20 in 29 bo padlo za 9 milijonov (-17 %), medtem ko se bo število ljudi, starih od 50 do 59, povečalo za 5,5 milijonov (+12 %) ter od 60 do 64 let za en milijon. Predvidevano starostno strukturo prebivalstva kaže spodnji graf.

Graf 3: Projekcija števila delovno aktivnega prebivalstva v milijonih v starostni skupini od 15-24 let ter v starostni skupini od 55-64 let v EU (25) v času od leta 1995 do leta 2030

Vir: Eurostat 2004 Demographic Projections (Baseline scenario)

Delovno aktivno prebivalstvo sestavljajo zaposlene in samozaposlene osebe. Graf št. 3 ponazarja število delovno aktivnih prebivalcev v milijonih. Pri tem modra črta ponazarja število delovno aktivnih prebivalcev v milijonih v EU (25), starih od 15 do 24 let, ki že od leta 1995 strmo pada. Če ta projekcija drži, smo ravno sedaj nekje na meji, ko je še število delovno aktivnih prebivalcev mladih večje oziroma enako številu delovno aktivnih prebivalcev starejših. Že naslednje leto pa bo situacija ravno obratna, razkorak med obema skupinama pa bo vsako leto večji. Rdeča črta ponazarja delovno aktivne prebivalce v EU (25), stare od 55 do 64 let, ki pa v primerjavi z modro črto močno narašča in naj bi se po napovedih začela rahlo spuščati šele po letu 2025.

Vzrok za staranje zaposlenih ljudi je nedvomno podaljševanje študijskih let mlajših in poznejše vključevanje v organizirano delo. Starejši delavci pa ostajajo dlje na delovnem mestu, ker jih v to silijo pokojninske reforme. Statistika kaže, da se bo številčnost delavcev, starih več kot 50 ali več kot 60 let, v prihodnosti povečala. To pomeni, da je temu treba prilagoditi tudi izobraževanje in se ukvarjati s problemi, povezanimi s starejšimi ljudmi in delom, predvsem, kako starejše še vedno aktivno vključevati na trg delovne sile.

S fenomenom staranja delovne populacije se danes resno ukvarjajo številni strokovnjaki. Med drugim je letos marca že potekal sestanek glavnih inšpektorjev za delo držav EU, ki je zaradi predsedovanja Sloveniji potekal na Brdu pri Kranju. Posebna pozornost je bila namenjena oceni tveganja. Ocena tveganja je pomemben dokument, v katerem delodajalec opredeli tveganja na delovnem mestu, natančno opredeli ukrepe, pa tudi roke za odpravo tveganj. Za namen tega sestanka je Inšpektorat Republike Slovenije za delo s pomočjo analize pokazal, da velika večina slovenskih delodajalcev že čuti problematiko staranja. Spodbudno je, da je večina delodajalcev izrazila mnenje, da so na tem področju potrebne spremembe kulturnih navad vseh zaposlenih. Obravnavana tematika bo prispevala k temu, da bodo delodajalci na prostoru EU na enoten način pristopili k zagotavljanju večje varnosti in zdravja pri delu starejše delovne sile (MDDSZ, 2008).

Če se bo uresničil lizbonski cilj in bo EU dosegla 70-odstotno projektirano stopnjo zaposlenosti, se bo število zaposlenih oseb, starih 65 let ali več, zmanjšalo z 2,7 v letu 2010 na približno 2,2 v letu 2020 in na le 1,5 v letu 2040. Če bi po dosegu lizbonskega cilja stopnja zaposlenosti zrasla na 75 odstotkov med letoma 2010 in 2020, bi se razmerje ponovno zmanjšalo na 2,4 v letu 2020 in na 1,8 v letu 2040.

4.5 Napovedi stanja na EU trgu dela

29. februarja leta 2008 so ministri za zaposlovanje sprejeli Skupno poročilo o zaposlovanju (predlog Komisije), v katerem je bilo zapisano, da se zaposlovanje v EU izrazito povečuje, kar je optimistično (http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/employ_en.htm).

V letih 2007 in 2008 je bilo ustvarjenih skoraj 6,5 milijona novih delovnih mest, dodatnih 5 milijonov pa je napovedanih za leto 2009. Brezposelnost v EU se bo leta 2008 po pričakovanjih zmanjšala pod 7 odstotkov, kar pomeni najnižjo stopnjo brezposelnosti od sredine osemdesetih let prejšnjega stoletja. Po ocenah iz zgoraj omenjenega poročila izhaja, da je izvajanje nacionalnih programov reform držav članic na področju zaposlovanja zelo pozitivno. Problem je v tem, da so napredki neenakomerni. Izpostaviti je potrebna številna področja, na katerih še vedno obstajajo razlogi za zaskrbljenost. Zlasti so šibka točka brezposelnost mladih ter premalo naložb v izobraževanje in usposabljanje.

Nedavne reforme trga dela začenjajo kazati rezultate. Strukturna brezposelnost se je od leta 2004 zmanjšala za tretjino, stopnja zaposlenosti EU (27), ki se je v zadnjem času dvignila na skoraj 66 odstotkov, pa je zelo blizu skupnemu lizbonskemu cilju 70-odstotne zaposlenosti. Vse države članice od leta 2005 izvajajo pomembne reforme. Med državami obstajajo razlike, saj so se nekatere med njimi odzvale močnejše kot druge. V skupnem ugotavljam, da morajo

biti prizadevanja večja in sicer za učinkovit odziv na izzive globalizacije in staranja, zlasti z večjimi in bolj ciljno usmerjenimi naložbami v vseživljenjsko učenje.

Stopnja zaposlenosti starejših delavcev na ravni EU (27) je trenutno 43,5-odstotna, cilj v starostni skupini od 55 do 64 let pa je 50-odstotna zaposlenost do leta 2010. Stopnja zaposlenosti žensk je trenutno 57,2-odstotna, cilj je doseči 60-odstotno zaposlenost. Obe skupini se po vsej EU še naprej močno zvišujeta. Toda kljub pozitivnim rezultatom v letu 2006 je EU (27) še vedno daleč od ciljev zaposlovanja za leto 2010. Sedanja stopnja zaposlenosti kaže, da je treba za doseg cilja do leta 2010 ustvariti dodatnih 20 milijonov delovnih mest.

Brezposelnost v EU se je znatno znižala, in sicer z 8,9-odstotne leta 2005 na 8,2-odstotno leta 2006, v letu 2007 pa na 7,2 odstotke. Pričakovati je, da se bo negativen trend v prihodnosti še nadaljeval. K temu pa so prispevale skoraj vse države članice. Stopnja brezposelnosti se je znižala pri ženskah in moških, in sicer na 9 odstotke oz. 7,6 odstotke. Pomemben kazalec trdnosti sedanjih rezultatov trga dela je padec stopnje dolgoročne brezposelnosti s 4 odstotkov na 3,6 odstotke že drugo leto zapovrstjo.

Nizko usposobljene osebe, invalidi in migranti so skupine ljudi, ki se še vedno soočajo s težavami. Brezposelnost mladih je še vedno velika težava v mnogih državah članicah, in sicer v povprečju znaša 17,4 odstotkov. Skupna stopnja brezposelnosti mladih se je v zadnjem letu sicer znižala, toda v glavnem zaradi znatnega zmanjšanja le v nekaterih državah EU kot so Poljska, Bolgarija, Litva, Nizozemska in Španija. V mnogih drugih se je stopnja brezposelnosti mladih od leta 2004 dejansko povečala, na splošno pa je v primerjavi s celotno delovno silo brezposelnost mladih še vedno več kot dvakrat bolj verjetna.

Okrog polovica držav članic EU je že razvila ali še vedno razvija celostne pristope za uravnoteženje prožnosti na trgu dela in varnosti zaposlitve. Zaenkrat njihovi rezultati glede specifičnih komponent prožne varnosti niso tako pozitivni. Še vedno so prisotni problemi. Razčlenjenost trga dela je še vedno velika težava v mnogih državah članicah. Mnoge države članice EU se še vedno bolj osredotočijo na specifične vidike ureditve trga dela kot pa na reformiranje obstoječe glavne delovne zakonodaje. Pri tem so reforme sistemov socialne varnosti omejene na pokojninske reforme. Aktivne politike na trgu dela vplivajo na znižanje odhodkov v deležu BDP-ja in na delavca in pa tudi udeležba v vse življenjsko učenje EU se je komaj da povečala.

Pomembno je omeniti tudi produktivnost dela kot enega večjih problemov na trgu dela, ki delavce EU loči od naših glavnih svetovnih tekmecev. Rešitev vidim v tem, da je treba znatno povečati naložbe v človeški kapital, ki so bolj usmerjene v potrebe na trgu dela. Učenje se mora začeti zelo zgodaj in nadaljevati vse življenje. Kvalifikacije pridobljene na delovnem mestu pa morajo biti priznane v vseh državah članicah EU.

Za bližnjo prihodnost je potrebno pogosteje in bolj napovedovati potrebe po delovni sili z določenih področij. Ne sme prihajati do pomanjkanja delovne sile in znanj na vse večjem številu sektorjev, kot so zdravstveno varstvo in oskrba starejših oseb, izobraževanje, sektorji malih podjetnikov in obrti, inženiring. EU trg delovne sile mora izboljšati regionalno in

nacionalno mobilnost delovne sile ter opredeliti urejeno politiko priseljevanja. Takšno politiko morajo spremljati ukrepi za izboljšanje gospodarskega in socialnega vključevanja priseljencev (EK, 2008).

4.6 Analiza slovenskega trg dela

Demografsko stanje v Sloveniji ni optimistično. Podatki kažejo, da je več starejših in manj mlajših prebivalcev Slovenije. Število prebivalcev Slovenije sicer v zadnjih letih narašča, saj je bilo leta 2005 v Sloveniji prvič po letu 1991 več kot dva milijona prebivalcev. V primerjavi z letom 2005 se je število prebivalcev v letu 2006 povečalo za slabih sedem tisoč, in to predvsem na račun starejših. Število prebivalcev se je povečalo tudi v letu 2007, saj se je število prebivalcev Slovenije povzpelo na 2.015.000. V Sloveniji je konec leta 2008 živelo 2.032.362 prebivalcev. V primerjavi s stanjem konec leta 2007 se je število prebivalcev povečalo za 1,1 odstotek. Ta podatek je pridobljen na podlagi spremenjene statistične definicije prebivalstva, ki je predvidela, da se bodo z uvedbo nove definicije prebivalstva število, sestava in razporeditev prebivalstva po teritorialnih enotah spremenili. Po prvih predhodnih izračunih naj bi se število prebivalcev Slovenije v primerjavi s podatki po dosednji definiciji zmanjšalo za 15.597 oseb oz. 0,8 odstotkov. Z nas je torej optimističen podatek, da se je kljub novi definiciji, ki načeloma znižuje št. prebivalcev, delež v letu 2008 kljub temu povečal za 1,1 odstotek. Stanje in gibanje zaposlenosti in brezposelnosti v RS si pogledimo s pomočjo spodnje tabele.

Tabela 6: Prebivalstvo Slovenije po statusu aktivnosti v 1000 in mere aktivnosti prebivalstva v odstotkih

Prebivalstvo v 1000 / leto	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Prebivalstvo skupaj	1.996	1.997	1.999	2.006	2.015	2.033
Aktivno prebivalstvo	962	1.007	1.016	1.022	1.036	1.042
Delovno aktivno prebivalstvo	897	943	949	961	985	996
Brezposelne osebe	64	64	67	61	50	46
Neaktivno prebivalstvo	739	700	698	701	698	709
Mere aktivnosti prebivalstva (%)						
Stopnja brezposelnosti	6,7	6,3	6,5	6,0	4,9	4,4
Stopnja aktivnosti	56,6	59,0	59,3	59,3	59,7	59,5
Stopnja delovne aktivnosti	52,8	55,3	55,4	55,8	56,8	56,9

Vir: Statistični urad RS, lastna tabelarna obdelava podatkov¹³

Statistični urad RS razvršča prebivalstvo RS v tri skupine glede na status aktivnosti v zvezi z delom. Aktivno prebivalstvo sestavljajo delovno aktivno prebivalstvo in registrirane brezposelne osebe. Delovno aktivno prebivalstvo sestavljajo zaposlene in samozaposlene osebe, pri čemer so zaposlene osebe tiste, ki so v delovnem razmerju:

¹³ Vir podatkov je Anкета o delovni sili, ki temelji na mednarodno usklajenih definicijah Mednarodne organizacije za delo (ILO) in Statističnega urada EU (Eurostat). Podatki se razlikujejo od mesečno objavljenih podatkov raziskave ZAP-M zaradi razlik v definicijah in virih.

- pri pravnih osebah (podjetjih, družbah, zavodih, drugih organizacijah) ali pri podružnicah tujih podjetij; izvoljeni ali imenovani nosilci javne ali družbene funkcije; matere z otrokom, ki delajo po posebnih predpisih; lastniki podjetij, ki ta podjetja osebno vodijo in ki niso zavarovani iz drugega naslova;
- pri fizičnih osebah (osebe, ki opravljajo gospodarsko ali pridobitno dejavnost, in osebe, ki opravljajo poklicno dejavnost kot edini ali glavni poklic), ki uporabljajo dopolnilno delo drugih ljudi.

Delovno aktivni prebivalci so prebivalci, stari 15 let in več. Teh je v letu 2007 glede na leto 2006 naraslo za deset tisoč, istočasno pa se je zmanjšalo število oseb, mlajših od 15 let, in sicer za nekoliko več kot tisoč prebivalcev.

Najbolj pomembno je na tem mestu omeniti, da je število aktivnih in tudi delovno aktivnih prebivalcev višje, saj je bilo v letu 2007 v Sloveniji 24.000 več delovno aktivnih prebivalcev kot leto poprej, število aktivnih prebivalcev pa je v istem obdobju naraslo za 13.000. Stopnja aktivnosti se je tako med obema letoma povečala za 0,4 odstotka, stopnja delovne aktivnosti pa za 1,1 odstotka. Pozitivni so tudi podatki za leto 2008, ko se je število aktivnih prebivalcev nekoliko zmanjšalo na račun manjšega števila brezposelnih oseb, hkrati pa se je povečalo število delovno aktivnih prebivalcev z 985.000 na 996.000.

Število brezposelnih oseb se je v letu 2007 v primerjavi s preteklim letom zmanjšalo za 11.000 oseb, in sicer 6.000 na račun žensk in 5.000 na račun moških. Število brezposelnih oseb se je vse do leta 2008 zniževalo in tedaj doseglo najnižjo vrednost, in sicer 46.000. Stopnja brezposelnosti je bila kot običajno najvišja med mladimi, kamor sodijo osebe, stare od 15 do 24 let. Stopnja brezposelnosti je v tej skupini znašala 10,4 odstotka, od tega 9,6 odstotka za moške in 11,6 odstotka za ženske. Najnižja je bila med starejšimi, to je v starostni skupini od 55 do 64 let in je znašala 3,3 odstotka. Število neaktivnih prebivalcev je nižje v primerjavi z letom 2006, saj se je leta 2007 število neaktivnih prebivalcev zmanjšalo za 3.000 oseb, in sicer zgolj zaradi moških, število neaktivnih žensk se je v omenjenem obdobju namreč celo nekoliko povečalo.

Število delovno aktivnih prebivalcev, ki jih zajamemo s Statističnim registrom delovno aktivnih prebivalcev, se je leta 2007 v primerjavi s prejšnjim povečalo, in sicer za dobrih 29.000, kar je predstavljalo 3,5-odstotno povečanje. Število registriranih brezposelnih oseb se je zmanjšalo za skoraj 15.000 oz. za slabih 17 odstotkov. Stopnja registrirane brezposelnosti se je tako zmanjšala za skoraj dva odstotka.

V januarju 2008 se je spet povečalo število delovno aktivnih, in sicer na račun višjega števila delovno aktivnih žensk, ki se je glede na prejšnji mesec povečalo za 1 odstotek. Število delovno aktivnih moških se je zmanjšalo za 0,2 odstotka. Vseeno pa je število brezposelnih v primerjavi z lanskim januarjem manjše za 13,4 odstotka. Pregled števila registriranih brezposelnih oseb po starostni strukturi nam pokaže, da jih je bilo več kot polovica, to je 53,4 odstotkov, starejših od 40 let (SURS, 2008).

Stopnja registrirane brezposelnosti se je od septembra 2008, ko je bila najnižja, do marca 2009 zviševala. Najbolj se je zvišala v pomurski regiji, in sicer za 3,8-odstotne točke; znašala je 14,7 odstotkov. To pomeni, da je bilo tam marca 2009 za več kot 2.100 več registriranih

brezposelnih oseb kot septembra 2008. Najmanj se je zvišala v osrednjeslovenski regiji, za 1,3 odstotka, vendar to vseeno pomeni več kot 3.300 registriranih brezposelnih oseb več.

Marca 2009 se je stopnja registrirane brezposelnosti za Slovenijo zvišala za 0,2-odstotne točke in je znašala 8,4 odstotkov (7,6 % za moške in 9,5 % za ženske). Po podatkih Zavoda za zaposlovanje se je število registriranih brezposelnih oseb v aprilu 2009 zvišalo za 3.150 oseb, kar napoveduje nadaljnjo rast stopnje registrirane brezposelnosti.

Število delovno aktivnih oseb se je v marcu 2009 znižalo za okrog 2.700 oseb, hkrati pa se je zvišalo število registriranih brezposelnih oseb za okrog 2.500 oseb. V obdobju od septembra 2008 do marca 2009 se je najbolj znižalo število delovno aktivnih oseb v podravski regiji, in sicer za več kot 4.000 oseb. Število delovno aktivnih prebivalcev se je znižalo za okrog 2.700, število registriranih brezposelnih pa se je zvišalo za 2.500. Višanje stopnje registrirane brezposelnosti se še ni ustavilo.

4.7 Problemi na trgu dela v Sloveniji

Po prehodu iz tranzicijske krize po letu 1993 je RS začela z lepimi gospodarskimi rezultati. Gospodarstvo se je večinoma že prestrukturiralo in postalo bolj konkurenčno ter izvozno usmerjeno. Zaradi obsežnejše zunanjetrgovinske menjave in večje investicijske aktivnosti je bila v letu 2006 v državi dosežena 5,2-odstotna gospodarska rast, v letu 2007 pa največja od osamosvojitve leta 1991 dalje, in sicer kar 6,2-odstotna.

Procesi gospodarskega prestrukturiranja, ki so potekali od konca osemdesetih let prejšnjega stoletja, so se v sektorski strukturi odrazili kot zmanjšanje kmetijskega in nekmetijskega sektorja ter povečanje storitvenega sektorja. Zmanjšal se je obseg proizvodnje posameznih dejavnosti, kot je rudarstvo, tekstilna, usnjarska, živilska in lesnopredelovalna industrija, na drugi strani pa se v predelovalnih dejavnostih povečuje zlasti proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken, proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov, proizvodnja strojev in naprav ter proizvodnja električne in optične opreme. Poleg predelovalnih dejavnosti še vedno pomembno področje dejavnosti predstavlja gradbeništvo. Vse bolj se krepi trgovina in turizem. Najhitrejšo rast beleži področje poslovnih storitev. Med večjimi poslovno uspešnimi podjetji lahko izpostavimo naslednja podjetja ali podjetniške skupine: Gorenje, Krka, Merkur, Mercator, Unior, Slovenska industrija jekla, Primorje, Prevent, Petrol, Pivovarna Laško, Hidria, Helios, Cimos, Hit in Sava.

Pomemben vpliv na slovenske razmere na trgu dela ima gospodarska rast. Slovenski trg delovne sile beleži povečevanje zaposlovanja in zmanjševanje brezposelnosti. Število delovno aktivnih prebivalcev se kljub zapiranju delovnih mest v posameznih delovno intenzivnih panogah od leta 2004 znova povečuje. Številke so optimistične in kažejo pozitivne trende. Bolj problematična ostaja struktura brezposelnosti, še zlasti brezposelnost žensk in starejših, v zadnjem času pa vse bolj narašča tudi število brezposelnih z višjo in visoko izobrazbo, predvsem med mladimi (EURES, 2008).

Stopnja zaposlenosti starejših se dviguje. Še vedno pa je očiten velik razkorak med Slovenijo in EU. Povprečna stopnja zaposlenosti v starostni skupini od 55 do 64 let je v Sloveniji 33,5 odstotka, v EU pa 44,7 odstotna. V skladu z lizbonsko strategijo, ki je bila sprejeta leta 2000, bi se morala zaposlenost omenjene starostne skupine do leta 2010 povečati na 50 odstotkov.

Letos naj bi bila sprejeta strategija aktivnega staranja, ki naj bi bistveno pripomogla k dosegu tega cilja (STA, 2008).

4.8 Spremljanje in ocenjevanje učinkov lizbonske strategije na EU trg dela

Amsterdamska pogodba iz leta 1997 je postala temelj državam članicam za skupno skrb pri zagotavljanju najvišjega cilja - visoke ravni zaposlenosti. Ta cilj naj bi bil upoštevan pri oblikovanju in uresničevanju vseh politik in aktivnosti EU. V skladu z Amsterdamsko pogodbo so bile države članice dolžne pripraviti dolgoročne strategije zaposlovanja, letne akcijske načrte za zmanjšanje brezposelnosti in letne preglede dogajanja na trgu dela. EU se je odločila za celoten pristop k reševanju brezposelnosti, ki ne temelji le na klasičnih aktivnih programih zaposlovanja, temveč politiko zaposlovanja predstavlja kot splet ukrepov na področjih prilagodljivosti poslovanja in zaposlovanja, fiskalnih spodbud, ukrepov za pospeševanje podjetništva, spodbujanja razvoja malih in srednje velikih podjetij, ukrepov za povečanje usposobljenosti aktivnega prebivalstva vključno s povečevanjem formalne izobrazbene ravni aktivnega prebivalstva in ukrepov, ki zagotavljajo različnim družbenim skupinam enakopravnost dostopa do dela. Gre za povsem nov pristop, ki odpravlja pomanjkljivosti prejšnjih zaposlitvenih politik, saj vključuje vse akterje na trgu dela. Zaposlitvena politika je težila k izboljšanju nacionalnih politik, preprečevanja neravnovesja na trgu dela, odprla je možnosti medsebojnega učenja dobre prakse med državami. Z to novo strategijo zaposlovanja je postala zaposlenost primarni cilj politike EU. Vzpostavljen je bil odbor »Employment and Labour Market Committee«, v katerem sta po dva predstavnika držav članic. Naloga odbora je spremljanje trga dela in politike zaposlovanja v državah članicah, spodbujanje koordinacije med državami, poročanje in priprava ekspertiz in svetovanje ES. Pomemben finančni instrument je Evropski socialni sklad, ki državam daje možnost sofinanciranja programskih ciljev, zajetih v skupnih usmeritvah.

Na Lizbonskem vrhu konec marca 2000 si je EU zastavila nov strateški cilj, da bo postala najbolj konkurenčna na znanju temelječa ekonomija na svetu, zmožna trajnostne ekonomske rasti z več kvalitetnejšimi delovnimi mesti in socialno kohezijo. Lizbonska strategija je namenjena ustvarjanju pogojev za povečevanje stopnje zaposlenosti na 70 odstotkov in povečanju stopnje zaposlenosti žensk na 60 odstotkov do leta 2010. K tem ciljem so na vrhu Stockholmu leta 2001 dodali še cilje, ki bodo merili uspešnost strategije do leta 2005- stopnja zaposlenosti 67 odstotkov in stopnja zaposlenosti žensk 57 odstotkov ter dodaten dolgoročni cilj; povečati stopnjo zaposlenosti starejših na 50 odstotkov do leta 2010. V letu 2002 so v Barceloni izpostavili procesov izvajanja posameznih politik na varni EU in so v ta namen pozvali k boljši koordinaciji in povezovanju evropske strategije zaposlovanja in ekonomske politike, ki je identificiralo nove izzive in kvalitetna delovna mesta v podporo Lizbonski strategiji.

Evropski svet je v Bruslju marca 2004 pozval EK, da ustanovi skupino na visoki ravni pod vodstvom Wima Koka, da le-ta izvede neodvisen pregled uspešnosti izvajanja Lizbonske strategije in opredeli ukrepe za doseganje lizbonskih ciljev. Kokovo poročilo ima naslov »Facing the challenge; The Lisbon strategy of growth and employment“ in sporoča resnico, ki ni povsem lepa in sprejemljiva (http://ec.europa.eu/councils/bx20041105/kok_report_en.pdf). Celotna slika EU je bila na pol poti do leta 2010 zelo raznolika. Dejstvo je, da je bilo že takrat znano, da je treba še veliko narediti. Kljub razočaranju pa le ni tako temačno. Napredek v

zaposlenosti je bil od leta 1990 do 2003 ogromen. Za spremljanje napredka v zvezi z lizbonsko strategijo sta se EK in ES dogovorila o seznamu 14 kazalnikov.

Stopnja zaposlenosti se je dvignila od 62,5 odstotkov v letu 1999 na 64,3 odstotka v letu 2003, čeprav podatek ne zajema samo s zaposlene s polnim delovnim časom. Sedem držav članic EU(15) so določili za izpolnitev vmesnega cilja 67 odstotkov do leta 2005. Skupna stopnja zaposlenost žensk je narasla na 56 odstotkov v letu 2003. Nekatere države so uspešne pri izvajanje politike, usmerjene v zvišanje stopnje zaposlenosti starejših delavcev, leta 2003 je dosegla 41,7 odstotkov. Poleg tega je bil dosežen napredek izven zaposlovanja, a naj ga vseeno omenim. Države članice so napredovale pri širjenju informacijske in komunikacijske tehnologije ter uporabe interneta v šolah, univerzah, upravi in trgovini. Širjenje interneta, za primer, se je povečalo hitreje v 12 državah članicah, ki izpolnjujejo cilje.

Bolj pesimističen kazalec so bile neto ustvarjena delovna mesta, ki so večinoma upočasnila naraščanje, zato je bilo že tedaj tveganje veliko, da cilj 70 odstotno stopnja zaposlenosti ne bo dosežen. Enako velja za ciljno 50-odstotno zaposlenost za starejše delavce. V letu 2003 sta le dve državi, ki sta presegle R & R 3% BDP-ja. V teh dveh državah poslovanja dosega cilja porabe, ki je enakovredna 2% BDP na R & D. Ostali so zadaj na obeh ocenah. Samo pet držav je preseglo cilj EU za prenos direktiv o notranjem trgu. Evropske širitve, medtem ko so dobrodošle, je doseganju lizbonskih ciljev še težje. V novih državah članicah so ponavadi stopnje zaposlenosti in produktivnosti nižje.

Seveda ni nobenih razlogov za zadovoljstvo. Preveč ciljev bo zamujenih. Ali to pomeni, da ni prav imeti ambicije? Odgovor je ne. Cilj je potreben bolj kot kdaj koli prej, bodisi za soočenje z izzivi širitve, za soočenje s staranjem prebivalstva ali v bran svetovni konkurenci. Ali je Lizbona preveč ambiciozna? Spet ne. Tudi če bi bilo mogoče vsak cilj doseči po urniku, Evropa ne bi bila varno na tleh. Evropa si mora najti svoje mesto v svetovnem gospodarstvu, ki bo kljub temu omogočilo zagotoviti svoj značilen socialni model, ki ga EU upravičeno želi obdržati. Ali je pričakovana življenjska doba ali umrljivost dojenčkov merilo dohodkovne neenakosti in revščine? Evropa ima veliko boljšo evidenco kot ZDA. Naj bi rok leto 2010 treba odpraviti? Spet ne. Rok leta 2010 je pomembno postaviti za signalizacijo in še okrepiti ukrepe za delovanje. Nastavitev novega, poznejšega roka bi pomenilo, da je stanje leta 2003 manj nujno in to bi bilo narobe. Tedanji izziv je gotovo bil, da se države spodbudi. V vsakem primeru se Lizbone ne bi smelo obravnavati kot enkratnega cilja, ki se po letu 2010 več ne upošteva. Gre za stalni proces, katerega namen bo zagotoviti prihodnost Evrope, visoko produktivnost dela, dela z visoko dodano vrednostjo, visoko stopnjo zaposlenosti in ekološko učinkovito gospodarstvo. Tega procesa ne bo nikoli konec na določen dan, kajti narava le-tega je nagnjena k nenehnemu podaljšanju, ponovnem ocenjevanju. Voditelji so pokazali odločnost in so zahtevali, da se izkoristi tedanje krhke izboljšave gospodarskih in podnebnih razmer ter povečanja poslovnega zaupanja. Lizbonska strategija ni poskus, da bi postali kopija ZDA. Pri Lizbonski strategiji gre za uresničitev evropske vizije, kaj želi biti in kaj želi obdržati v luči vedno večja globalne konkurence, staranje prebivalstva in širitve. Ima široko zastavljene cilje, nudi solidarnost v stiski, zdaj in v prihodnosti. Za uresničitev tega cilja mora Evropa doseči večjo rast in več ljudi v delovnem razmerju.

Tabela 7 na sistematični način prikazuje cilje evropske strategije zaposlovanja do leta 2010, ki so bili objavljeni v Jesenskem poročilu 2001, UMAR.

Tabela 7: Cilji evropske strategije zaposlovanja do leta 2010

	SLO	EU-15	Cilj EU	
	2001	2001		
Stopnja delovne aktivnosti	63,6	63,9	70	cilj – 2010 (Lizbonski vrh)
Stopnja delovne aktivnosti (55-66 let starosti)	23,4	38,5	50	Cilj – 2010 (Stockholm VRH)
Stopnja delovne aktivnosti žensk	58,6	55,0	60	cilj – 2010 (Lizbonski vrh)
Rast BDP	2,9	1,6	3,0	osnovni scenarij (LiZbonski vrh)
Stopnja brezposelnosti	6,4	7,4	2,9	Povprečje 3 najboljših držav (LU, NL, AT)
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti	3,6	3,3	0,8	Povprečje 3 najboljših držav (LU, NL, AT)
Stopnja brezposelnosti mladih	5,7	7,1	2,9	Povprečje 3 najboljših držav (LU, NL, AT)
Stopnja brezposelnosti žensk	6,8	8,7	3,8	Povprečje 3 najboljših držav (LU, NL, AT)

Vir: UMAR, Jesensko Poročilo 2001, Performance indicators Employment in Europe 2002, Joint employment report 2002

Učinki lizbonske strategije, merjeni leta 2009, so povzeti iz poročila, ki ga je izdal Center for European reforme (CER) februarja letos. Avtorja poročila z naslovom »The Lisbon Scorecard IX; How to emerge from the wreckage?« sta Simon Tilford and Philip Whyte (http://www.cer.org.uk/pdf/rp_882.pdf, 02.03.2009).

Kako je šlo EU od začetka lizbonske strategije? Če je damo površen in hiter odgovor: ne preveč slabo. Od leta 2000 se je stopnja zaposlenosti v vseh državah povečala, razen dveh izjem, to sta Portugalska in Romunija. Stopnja zaposlenosti na varni EU-27 se je povečala iz 62,2 odstotka v letu 2000 na 65,4 odstotka v letu 2007. Sedem držav članic EU-27 že presega lizbonski cilj – 70 odstotna zaposlenost.

Stopnja brezposelnosti je padla na samo 7,1 odstotka leta 2007 in s tem dosegla svojo najnižjo raven od začetka leta 1980. Zaposlovanje se je povečalo v vseh EU najbogatejših državah članicah med letoma 2000 in 2007, in to v obdobju, ko je bilo v EU sprejetih 12 najrevnejših držav in ko se je uvoz iz Kitajske povečeval. Dejstvo, da se je zaposlovanje v starih državah EU-15 povečevalo v času, ko so se tovarne selile proti vzhodu in se je uvoz iz Kitajske povečeval, mora ovreči mit o globalizaciji, ki pravi, da rast trgovine obsoja razviti svet na

vedno večjo brezposelnost. Na žalost je kratko obdobje živahne rasti zaposlovanja, ki ga je EU doživljala med letoma 2006 in 2007, zdaj že pri koncu.

Brezposelnost je ta trenutek najpogostejša beseda v gospodarstvu vsake države EU. Dejansko stanje se bo pokazalo šele letos in drugo leto, ker cikel običajno zamuja, že sedaj pa je z vso verjetnostjo mogoče pričakovati, da se bo po vsej EU močno povečala. To bo seveda metalo slabo luč na vse dosedanje reforme na trgu dela. EU se bo soočala z dvema tveganjema. Eno bodo zahteve po sprejetju zakonodaje za večjo varnost zaposlitve, drugo pa zahteve za začasno zaščito gospodarstev. Za izgubo delovnih mest se krivda prevali na globalizacijo.

Že pred svetovno finančno krizo, ki se začela dramatično kazati proti koncu leta 2008, je bilo jasno, da podatki v evidencah držav EU o ustvarjanje novih delovna mesta niso tako občutni, kot se je zdelo na prvi pogled. To spektakularno povečanje stopenj zaposlovanja v državah, kot sta Španija in Latvija, je bilo posledica trenutnega razvoja v gradbeništvu (kar se je sedaj obrnilo v bankrot).

Kljub večletni močni gospodarski rasti v EU smo bili konec leta 2007 še vedno daleč od izpolnitve cilja; 70 odstotkov stopnje zaposlenosti do leta 2010. Tri četrtine držav članic EU ni izpolnila cilja, približno polovica ni bila niti nikjer blizu. Grčija in Italija, sta uspeli povečati stopnjo zaposlenosti v spoštljivih okvirih. Toda napredek pri številnih drugih držav, ki so beležile zgodovinsko nizke stopnje zaposlenosti, je bil pod pričakovanji. Primer Madžarske je, ko se stopnja zaposlenosti komaj premakne od leta 2000, medtem ko je v Romuniji še močno padla. Brutalnost recesije bo sedaj porinila večino držav EU še bolj stran od njihovih ciljev.

Pojavlja se vprašanje, kako se bo odražala dolgoročna uspešnost na EU trgu dela, ki je posledica povečanja stopenj zaposlenosti med letoma 2000 in 2007, ali je bil to zgolj in samo kratkoročen ciklični dogodek? Nekateri države zagotovo ne, saj naj bi šlo zgolj za skromen sveženj izboljšav, ki so bile rezultat reform. Nemčija pripisuje izboljšave delovanja trga dela zaradi različnih Hartz reform, zlasti Hartz IV, ki zadevajo koristi za dolgotrajno brezposelne iskalce zaposlitve in pokažejo večjo prožnost. Francija, ki je postopoma sprejela zakonodajo za 35-urni delovni teden, je viden padec stopnje brezposelnosti v letu 2007 na najnižjo raven od zgodnjih 1980-ih. Avstrija je uvedla številne reforme, ki je svoj trg dela približala danskemu modelu "prožne varnosti". Gre za kombinacijo prožnih pravil zaposlovanja, ki so radodarna, vendar pogojna s socialno varnostno mrežo in aktivno podporo tistim, ki izgubijo delovna mesta. Z drugimi besedami, zdi se, da so trgi nekaterih EU držav malo bolj prilagodljivi na reforme kot drugi. Žal je opaziti, da so prizadevanja za reforme najšibkejša v državah, kjer so nujno potrebne. Ne samo, da se več držav članic EU sooča s togim trgom dela in z nezadostno delujočim sistemom izobraževanja, vendar se tudi zgodi, da so reforme počasne ali zapoznele. Večina krivic se nahaja v južni Evropi in delih srednje Evrope, v državah, kot so Grčija, Madžarska, Italija, Malta, Poljska, Portugalska in Romunija. Vse te države trpijo zaradi slabih izobraževalnih sistemov ter slabih rezultatov na ravni sekundarne in terciarni ravni. V nekaterih državah visoki davki na izplačane plače odvrta delavce od delovnih mest. V drugih je za socialno varnost slabo poskrbljeno. In v vseh teh države so reforme razočarale. Na primer za Romunijo se zdi, da ne uporablja nobenega skladnega načrta za reformo svojega trga dela. Grčija je dosegla le majhen napredek pri omilitvi zakonodaje na trgu dela ali pri zmanjševanju neplačnih stroškov dela, njena poraba za aktivno politiko zaposlovanja na trgu dela se je zmanjšala.

Od leta 2000 se je nekaj držav dobesedno potiskalo s pomočjo korenitejših reform, zlasti na njihovih trgih dela. Velika večina držav (25 od 27) je celo bila deležna povečanje stopnje zaposlenosti med letoma 2000 in 2007. Zakaj? Odgovor bi lahko bil ta, da so Evropejci bolj zaposljivi, saj so bolj izobraženi. Pogosto se tudi domneva, da so v številnih državah EU nižje stopnje zaposlenosti kot v ZDA, ker imajo manj prožne trge dela. To je delno res, vendar ne more biti edina razlaga. Stopnja zaposlenosti je v državah s podobno ravno znanja in spretnosti približno enaka na obeh straneh. Največja čezatlantska razlika je, da ima v ZDA večji delež delovne sile terciarno izobrazbo. Korelacija med stopnjo zaposlenosti in izobrazbo je prav tako presenetljiva v EU. Države z dobrimi izobraževalnimi sistemi imajo sorazmerno visoke stopnje zaposlenosti, v državah s slabim sistemom izobraževanja pa je ravno obratno.

Dva segmenta trga dela, ki sta imela največ koristi od ustvarjanja delovnih mest od lizbonske strategije leta 2000, pa so ženske in starejši delavci. Stopnja zaposlenosti žensk se je v EU-27 povečala z 53,7 odstotka v letu 2000 na 58,3 odstotkov v letu 2007. Nekatere države so beležile veliko povečanje zaposlenosti žensk, zlasti Estonija, Latvija, Nemčija in Španija. Pri drugih se je zgodilo nasprotno, zaposlenost žensk je stagnirala na nizkih ravneh zaposlenosti. Tak primer je bil na Malti, Slovaškem in v Romuniji. Starejši delavci (stari od 55 do 64 let) so bili druga skupina ljudi, ki je beležila veliko rast zaposlenosti. Stopnja zaposlenosti starejših delavcev v EU-27 se je povečal z 36,9 odstotka v letu 2000 na 44,7 odstotka v letu 2007. Kljub perspektivnemu napredku v mnogih državah pa bo recesija onemogočila doseganje lizbonskega cilja; 50-odstotna zaposlenost starejših in 60-odstotna zaposlenost žensk do leta 2010.

Iz podatkov na EU trgu dela še vedno bodejo izjemno visoke stopnje brezposelnosti med mladimi. Res je stopnja brezposelnosti med tistimi, ki so stari pod 25 let, rahlo upadla v EU-27 in sicer z 17,4 odstotka v letu 2000 na 15,3 odstotka v letu 2007. Vendar pa se je v starih državah članicah EU-15 komaj premaknila. V EU-27 je stopnja brezposelnosti med tistimi, ki so stari pod 25 let, še vedno 2,5-krat višja kot pri tistih, ki so stari starih od 25 do 64 let. Ta podatek je še naprej zelo zaskrbljujoč. Vzrok je mogoče najti v tem, da so poleg mladih delavci na začetku obsojeni na pogodbe za določen čas. Veliko jih mora čakati leta in leta, da jih delodajalec zaposli za nedoločen čas. Pogodbe za določen čas običajno predstavljajo večji delež celotne zaposlenosti v državah članicah, kjer so predpisi o zaposlovanju in odpuščanja najstrožje. V Španiji in Švedski, na primer, predstavljajo zaposlitve s krajšim delovnim časom kar 20 odstotkov ali več celotne zaposlenosti, medtem ko v Združenem kraljestvu in na Danskem te predstavljajo manj kot 10 odstotkov. V številnih državah EU so trgi dela razdeljeni na "poznavalce" in "nepoznavalce". Poznavalci uživajo ugodnosti, kot so delo s polnim delovnim časom, visoko raven varnosti zaposlitve in radodaren pokojninski sistem. Take privilegije so države zanižale, doletijo pa mlade, zlasti tujce, za katere domnevajo, da lahko najdejo delo, kratkoročne pogodbe pa zato, da dobijo nekaj prakse.

4.9 Spremembe na EU trgu dela v času gospodarske krize

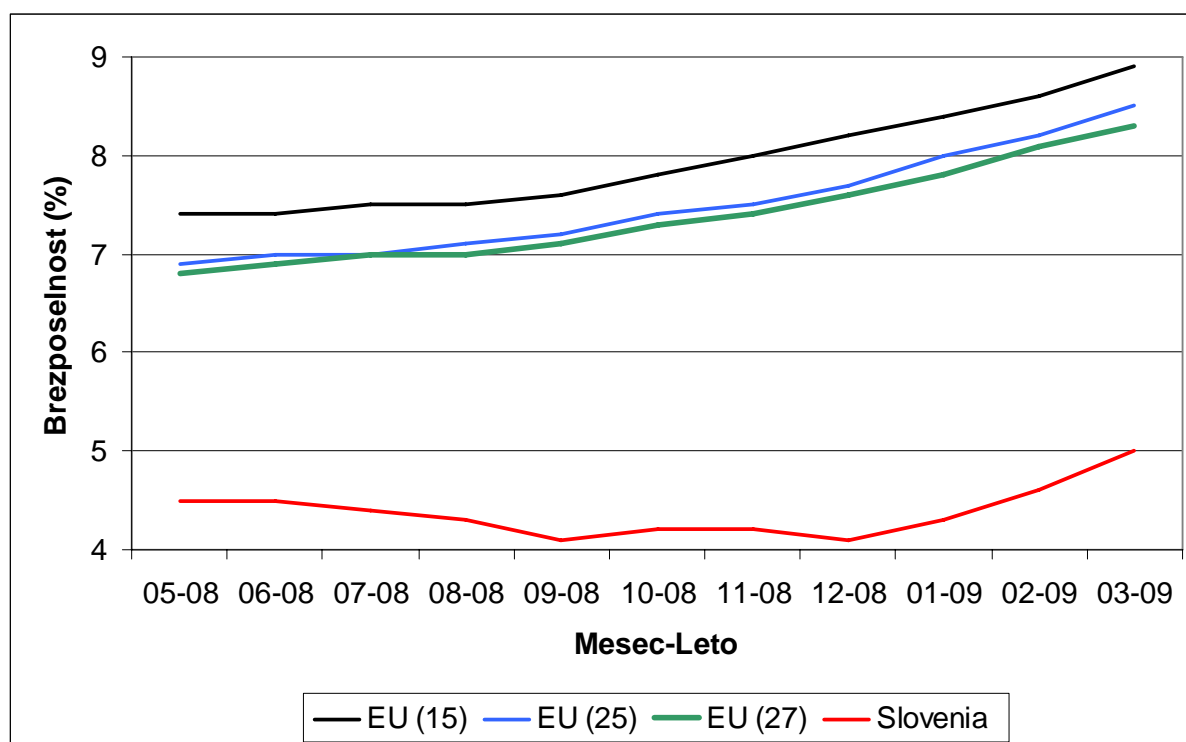
EU ravno sedaj preživlja najhujšo recesijo po drugi svetovni vojni. Inflacija se je upočasnila, toda delovna mesta in javne finance so še vedno na udaru. Leta 2010 naj bi se razmere umirile. Po najnovejši uradni gospodarski napovedi, ki je dostopna na (http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/specpub_list12526.htm), bo leta 2009 gospodarstvo EU nazadovalo za 4 odstotke, potem ko je leta 2008 beležilo 0,8-odstotno rast.

Skoraj vse države EU se spopadajo s hudo finančno krizo in svetovno recesijo, nekatere tudi z nihanji na nepremičninskih trgih. Toda po napovedih naj bi si gospodarstvo predvsem zaradi učinka sprejetih fiskalnih in finančnih ukrepov spet opomoglo še pred iztekom drugega leta kljub napovedani negativni gospodarski rasti (- 0,1 %) za leto 2010. V primerjavi z jesensko in januarско vmesno napovedjo za leto 2009 so številke nižje za celotno EU.

Inflacija se je v zadnjih mesecih močno zmanjšala. Po indeksu HICP naj bi leta 2009 znašala nekaj manj kot 1 odstotek v EU, leta 2010 pa naj bi se postopno zvišala na približno 1,25 odstotka.

Stopnja zaposlenosti naj bi se v EU letos zmanjšala za približno 2,5-odstotka, naslednje leto pa še za 1,5-odstotka. Skupno naj bi v EU v letih 2009 in 2010 delo izgubilo 8,5 milijona ljudi v primerjavi z 9,5 milijona novih delovnih mest v obdobju med 2006 in 2008. Na grafu 4 vidimo, kako se je brezposelnost začela očitno povečevati.

Graf 4: Stopnja brezposelnosti v državah EU (15), EU (25), EU (27) in v Sloveniji v času gospodarske krize

Vir: Eurostat in lastna grafična obdelava podatkov, 2009

Močno so obremenjene tudi javne finance. Nacionalni proračunski primanjkljaji naj bi se letos v EU podvojili, in sicer naj bi se z 2,3 % leta 2008 povzpeli na 6 %, leta 2010 pa na 7,25 %. Vzrok za to leži v manjšem davčnem prilivu in velikih javnih izdatkih, namenjenih okrevanju gospodarstva.

Toda v tej najhujši svetovni recesiji po drugi svetovni vojni so napovedi še vedno negotove. Veliko bo odvisno od tega, kako močno se bodo posamezni deli gospodarstva odzivali na dogajanje drugod in kako učinkoviti bodo fiskalni in finančni stimulacijski ukrepi.

Zaradi gospodarske krize, je EK decembra 2008 objavila Načrt za oživljanje evropskega gospodarstva (<http://ec.europa.eu>) na podlagi katerega so države članice pripravile medsebojno usklajene načrte nacionalnih ukrepov, s katerimi bodo prebrodile krizo in zagotovile uspešno nadaljevanje strukturnih reform v okviru lizbonske strategije. Gospodarsko krizo je potrebno jemati kot spodbudo za strukturne reforme, ki so dovolj široke, da so uporabne tudi v času krize in so ključnega pomena za ponoven zagon gospodarstva.

Vzdržljivo, prilagodljivo gospodarstvo prispeva k omilitvi neugodnih učinkov gospodarske krize. Lizbonska strategija je že utrdila evropske gospodarske temelje. Ustrezno prilagojene strukturne reforme, ki izhajajo iz lizbonske strategije, bi lahko bile primeren kratkoročen odziv politik na krizo, saj krepijo vzdržljivost in prilagodljivost gospodarstva. Države članice so bile pozvane k sprejemu ukrepov:

- *spodbujanje kupne moči potrošnikov z boljšim delovanjem trga*: politike, ki izboljšujejo delovanje ključnih trgov, lahko pripomorejo k ohranjanju povpraševanja, in sicer tako, da vplivajo na zniževanje cen in s tem podpirajo kupno moč gospodinjstev,
- *reševanje nujnih težav v zvezi s konkurenčnostjo*: v državah članicah, ki imajo težave z inflacijo in konkurenčnostjo, je treba sprejeti nujne ukrepe za okrepitev povezave med mehanizmom za določanje rasti plač in rastjo produktivnosti,
- *spodbujanje zaposlenosti in lažje prehajanje na trgu dela*: danes je glavni izziv na trgih dela preprečiti negospodarno odpuščanje delavcev v industrijah, ki trenutno doživljajo kratkoročne motnje povpraševanja. Za reševanje teh težav bi bilo morda smiselno uvesti gibljivejši delovni čas ali okrepiti službe za zaposlovanje,
- *zmanjšanje zakonskih in administrativnih ovir za podjetja*: tovrstne reforme prispevajo k povečanju produktivnosti in izboljšujejo konkurenčnost. Med ukrepi, ki jih je mogoče izvesti hitro, so nadaljnja prizadevanja za zmanjšanje časa, potrebnega za ustanovitev podjetja (Načrt za oživljanje evropskega gospodarstva, 2008).

V letu 2009 se bo zlasti na ravni lizbonskih koordinatorjev nadaljevala tudi razprava o skupni strategiji strukturnih reform tudi po letu 2010, pri čemer mora odločitev o obliki bodoče strategije temeljiti na izčrpni analizi napredka, doseženega pri realizaciji prenovljene Lizbonske strategije. Bodoča strategija naj bo osredotočena in operativna, tako da omogoči merljivost ciljev, treba pa je izboljšati tudi njeno upravljanje

5 SELITVE

Migracije so v današnjem času, ko postajamo svet brez meja, postale pomembne, saj imajo nezanemarljivo vlogo pri obravnavanju demografskih značilnosti držav. V tem poglavju bom podrobno predstavila vplive migracij na ponudbo in povpraševanje po delovni sili.

Mednarodni dan migrantov je postal 18. december. Na ta dan je leta 1990 Skupščina sprejela Mednarodno konvencijo o zaščiti pravic migrantov na delu in članov njihovih družin, potrdila ga je tudi Generalna skupščina ZN in sicer zato, ker število migrantov po vsem svetu vse bolj

narašča. Po zadnjih ocenah Združenih narodov je na svetu okoli 3 odstotke migrantov v celotnem prebivalstvu. Delež le-teh še narašča.

Za to raziskavo so relevantne delovne migracije. Pri delovnih migracijah za selitev prevladujejo ekonomski vzroki in motivi. V delovne migracije so vključeni predvsem delavci, ki iščejo delo ali boljše delovne razmere in zato zapuščajo lastno državo in gredo na delov v tujino. Med delovne migrante sodijo tako tisti, ki jih v migracijo silijo eksistenčne razmere, kot tudi strokovnjaki, ki migrirajo zaradi boljših delovnih razmer, možnosti napredovanja, strokovnega izpopolnjevanja in podobno. V obdobju razvoja klasičnega kapitalizma so bili emigranti nekvalificirani delavci iz nerazvitih in prenaseljenih območij. Danes prihaja sodobna ekonomska migracija iz držav, ki se razvijajo, zato je tudi njena kvalifikacijska struktura na višji ravni. Zaradi tega obstaja neskladje med velikim povpraševanjem po kvalificiranih delavcih in strokovnjakih, ki jih želijo tako razvite kot manj razvite družbe in možnosti migriranja nekvalificiranih delavcev iz manj razvitih območij. Potreba po tujih delavcih narašča predvsem zaradi demografskih značilnosti držav EU. Kljub temu je pritok tuje delovne sile še vedno omejen. Veliko vlogo pri delnem reševanju igra začasno zaposlovanje. S takšnim vključevanjem tujih delavcev na trg delovne sile EU se povečuje fleksibilnost trga in odpravlja pomanjkanje delavcev v določenih panogah. Države se s tem izognejo plačevanju stroškov za socialno varnost, ki bi nastali v primeru stalne zaposlitve tujca. Države članice EU so bilateralne sporazume o kontingentih gostujočih delavcev zamenjale z različnimi politikami zaposlovanja, kot so na primer enoletne pogodbe (Bevc et al., 2000).

5.1 Migracijska politika EU

V državah EU gre predvsem za imigracije iz držav, ki niso ali še niso njene članice. Kumulativno je v veljavnih uradnih projekcijah izračunano, da bi bil v obdobju do leta 2050 neto priliv migrantov v EU okoli 40 milijonov prebivalcev.

Demografske težave lahko države EU deloma rešujejo ravno z ustrezno aktivno imigracijsko politiko, kajti pozitiven selitveni prirast vpliva na rast prebivalstva in tako tudi na rast delovne sile. Glede na to, da je naravna rast prebivalstva EU negativna, lahko selitveni prirast ohranja raven skupnega števila prebivalstva in delovne sile. Vendar pa moramo vedeti, da imigracija ni primerna rešitev za odpravljanje posledic demografskega staranja prebivalstva EU. Stopnja neto migracije, ki bi bila potrebna za ohranjanje konstantnosti razmerja med delovno sposobnim in starim prebivalstvom bi morala biti bistveno večja od družbeno in politično želene ravni.

V zadnjem desetletju je glavni dejavnik rasti prebivalstva v EU ravno neto migracija. Kljub temu pa ne more kompenzirati negativnih učinkov staranja prebivalstva na standard življenja in dodatne javne izdatke. Zakonito priseljevanje je le eden od načinov, ki lahko pripomore k reševanju vprašanj in izzivov, s katerimi se soočamo ob zmanjševanju razpoložljivosti delovne sile in pritiskih na socialne sisteme. Imigracija lahko reši ali pa vsaj pomaga pri pomanjkanju delovne sile, znanj ter spretnosti, ki niso neposredno povezane z demografskimi procesi.

Naravni prirast je v večini držav EU negativen, vendar število prebivalcev vseeno narašča na račun selitvenega prirasta. Tudi po Eurostatovih projekcijah prebivalstva do leta 2025 se bo število prebivalstva v državah članicah EU povečevalo prav na račun selitvenega prirasta. Po teh podatkih se bo število prebivalstva v EU povečalo na 470.1 milijona v letu 2025 iz 458.5 milijona v letu 2005. Posledično se bo povečeval delež tujega prebivalstva v prebivalstvu držav članic EU.

5.2 Učinki migracijske politike na EU trg dela

Pri empiričnih analizah, ki proučujejo vplive migracij je treba upoštevati, da se take raziskave soočajo z nizom težav in da so rezultati odvisni od mnogih dejavnikov, kot sta na primer časovna dinamika prilivov ali dejstvo, da imigranti lahko izbirajo ciljne države in regije z relativno nizkimi stopnjami brezposelnosti. Prav tako je težko ločiti med učinki imigracije na trg dela od učinkov, ki so posledica različnih nivojev kvalifikacije domačih delavcev in imigrantov. Dosedanje analize pretežno temeljijo na statičnih modelih. Trgi dela pa seveda lahko absorbirajo priliv imigrantov na mnogo načinov in ne le skozi prilagoditev plač domačih delavcev in njihovo brezposelnost. Analize so se šele začele ukvarjati z bolj kompleksnimi dinamičnimi procesi prilagajanja, do katerih lahko prihaja, ter z različnimi učinki imigracije na celotno gospodarstvo.

1. Vpliv migracij na plače in na zaposlenost oz. brezposelnost

Rezultati nedavne študije Hamburškega inštituta za mednarodno ekonomijo kažejo rahlo negativni učinek imigracij na plače in zaposlenost v EU. Ta učinek je neenakomerno porazdeljen med državami članicami EU. V tistih državah, kjer tuji delavci predstavljajo komplementarno delovno silo domačim delavcem, se je konkurenca, ki bi ustvarjala pritisk na zniževanje plač, komaj pojavila, tako da je bil negativni učinek zanemarljiv ali celo rahlo pozitiven. To velja za Grčijo, Italijo, Španijo in Veliko Britanijo. Visoko kvalificirani delavci migranti so zapolnili tista delovna mesta, za katera ni bilo domače delovne sile, in tako povečali produktivnost. Medtem so nizko kvalificirani delavci zapolnili tista delovna mesta, ki se jih domača delovna sila izogiba, ker gre večinoma za dela, ki so umazana, težka in nevarna ali slabo plačana. To so zlasti gospodinjska dela in nekatere druge storitve ter dela v dejavnostih, ki so tradicionalno odvisna od močne sezonske fluktuacije, kot so kmetijstvo, gradbeništvo in turizem. V Nemčiji so učinki imigracije na trg dela negativni, kar še posebej velja za gradbeni sektor in jih je pripisati rigidnosti trga dela in relativno nizki mobilnosti nemških delavcev. To kaže na to, da imajo regulacije zaščite domače delovne sile pogosto lahko nepredvidene posledice.

2. Vpliv migracij na učinkovitost trga dela

Podatki iz številnih držav EU kažejo na to, da imigracija lahko izboljša učinkovitost trga dela. Zakaj se to zgodi je razumljivo. Priseljenci se navadno selijo v bolj atraktivne regije, kjer so možnosti za njihovo zaposlitev večje in plače višje, njihova integracija na trg dela pa sproža konvergenten učinek na plače in brezposelnost med regijami in hkrati zmanjšuje pomanjkanje

delovne sile na trgu dela. Več mehanizmov je, s katerimi lahko imigranti pripomorejo k ustvarjanju delovnih mest, še posebno podjetništvo, povečanje povpraševanja po blagu in storitvah in izboljšanje efikasnosti trgov dela.

3. Vpliv migracij na človeške vire

Podatki izobrazbene strukture migrantov EU kažejo, da sta deleža visoko in nizko usposobljenih višja od povprečne izobrazbene strukture domačega prebivalstva. Manj so zastopani srednje izobraženi, kar je pogojeno s strukturo povpraševanja na trgu dela. V državah EU narašča delež visoko usposobljenih imigrantov, tako da so v nekaterih državah imigranti v povprečju že bolje izobraženi kot domače prebivalstvo.

4. Vpliv migracij na gospodarsko rast

Priseljevanje lahko pripomore k gospodarski rasti, vkolikor prispeva k razpoložljivemu obsegu delovne sile in vložku dela v gospodarstvo, s tem pa tudi potencialnemu donosu. Oboje lahko pripeva k hitrejši trajnostni rasti. Pozitivni učinek imigracije je morda manj viden na osnovi dohodka. Povečani dohodek je neenakomerno razporejen in večinoma pripada imigrantom samim. Ne glede na to pa ekonomska teorija meni, da je prosto meddržavno gibanje delovne sile običajno koristno za celotno gospodarstvo. Eden izmed razlogov je alokacijski, saj se migranti navadno selijo iz manj v bolj produktivna območja. Priseljenci v vsakem primeru povišujejo ali komplementirajo razpoložljivi skupni fond delovne sile. S tem tuji delavci prispevajo k bolj dinamičnemu in učinkovitemu gospodarstvu države priselitve. Vpliv imigracij na gospodarsko rast je pozitiven v primeru priseljencev s finančnimi in človeškimi viri. Priseljevanje imigrantov s finančnim kapitalom pozitivno učinkuje na potrošnjo in na investicije. Poleg tega visoko usposobljenim strokovnjakom pogosto sledi tudi vlaganja v sektorje, v katerih so zaposleni. Na drugi strani nižje kvalificirani migranti navadno opravljajo dela, katerim se domači delavci izogibajo in to predvsem v sektorjih s sezonskimi pomanjkanji delovne sile: kmetijstvo, cestne konstrukcije in popravila, turizem in z njim povezane storitve. V državah s tržnim pomanjkanjem teh delavcev lahko tuji delavci pripomorejo ne le k preživetju teh sektorjev, temveč tudi k njihovem razvoju. Podobno je v primeru socialno varstvenih sistemov, saj je učinek imigracije na rast močno odvisen od uspešnosti migrantov na trgu dela. Vsaj v nekaterih evropskih državah so visoko usposobljeni migranti zaposleni tudi v službah, za katere so preveč kvalificirani. Postavlja se vprašanje priznavanja diplom, znanj in spretnosti ter odpirajo se integracijska vprašanja sprejemnih družb. Integracijo na trgu dela pogosto ovira kombinacija rigidnosti trgov dela, recipročna povezanost med nizkim statusom na trgu dela in relativno slabim šolskim uspehom, do določena mere tudi diskriminacija migrantov na trgu dela. Če migranti nimajo veliko koristi od svojega človeškega kapitala, tudi nimajo posebne volje in spodbude, da bi investirali v specifični človeški in socialni kapital države priselitve, kar spet povzroča slabšo uspešnost na trgu dela (Medved, 2008).

5.3 Vpliv in posledice migracij na slovenski trg dela

V Sloveniji se je obseg selitev močno povečal šele v letu 2005 in 2006. Ni naključje, da to sovпада ravno z vključevanjem Slovenije v EU. Nedvomno je selitev več po vstopu Slovenije v EU.

Tabela 8: Število preseljenih v in iz Slovenije pred in po vstopu v EU

Migranti / leto	1995	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Priseljeni	5.879	6.185	9.279	10.171	15.041	20.016	29.193
- državljani RS	2.191	935	1.268	1.574	1.747	1.765	1.689
- tuji	3.688	5.250	8.011	8.597	13.294	18.251	27.504
Odseljeni	3.372	3.570	5.867	8.269	8.605	13.749	14.943
- državljani RS	776	1.559	1.887	2.265	2.077	2.703	3.178
- tuji	2.596	2.011	3.980	6.004	6.528	11.046	11.765
Selitveni prirast	2.507	2.615	3.412	1.902	6.436	6.267	14.250
- državljani RS	1.415	-624	-619	-691	-330	-938	-1.489
- tuji	1.092	3.239	4.031	2.593	6.766	7.205	15.769
Na 1000 prebivalcev							
- priseljeni	3,0	3,1	4,6	5,1	7,5	10,0	14,5
- odseljeni	1,7	1,8	2,9	4,1	4,3	6,8	7,4
- selitveni prirast	1,3	1,3	1,7	1,0	3,2	3,1	7,1

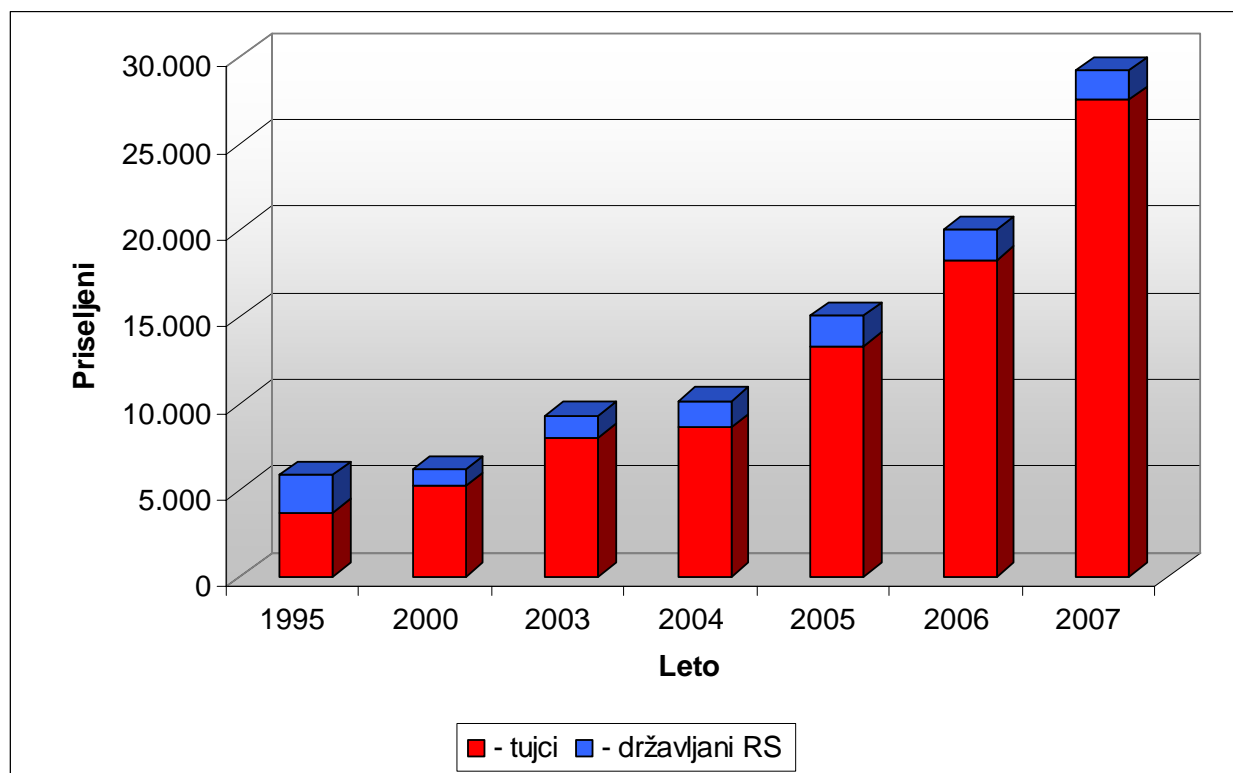
Vir: Statistični urad RS, lastna tabelarna obdelava podatkov.

V primerjavi s povprečjem v obdobju med letoma 2000 in 2004 se je v letu 2006 v državo priselilo in iz nje odselilo za skoraj 2,5- krat več prebivalcev. V številkah to pomeni, da se jih je priselilo 20.016, odselilo pa 13.749 prebivalcev. Statistična projekcija prebivalcev za Slovenijo kaže, da bo odslej med šest in sedem tisoč imigrantov letno, kumulativno pa do leta 2050 okoli 300.000 novih priseljencev.

Če pogledamo podatke za mejni leti, ugotovimo, da se je v Slovenijo leta 2004 priselilo 10.171 prebivalcev, kar je le tisoč več kot leto prej. V letu 2005 pa se je v Slovenijo priselilo že 15.041 prebivalcev, od tega je bilo kar 13.294 tujcev, v odstotkih je to 88,4 odstotkov. V letu 2006 se je število priseljenih še povečalo, in sicer na 20.016 prebivalcev. Delež priseljenih državljanov RS ne kaže bistvenih odstopanj kot leto prej. Število prebivalcev, ki so se v Slovenijo priselili v letu 2005, se je v primerjavi s predhodnim letom povečalo za 47,9 odstotka, v letu 2006 pa za 33,1 odstotka.

Iz Slovenije se je v tujino v letu 2005 odselilo 8.605 prebivalcev Slovenije, leta 2006 pa že kar 13.749. Tudi med temi so prevladovali tuji državljani, in sicer 6.528 oziroma 75,9 odstotka vseh, ki so se odselili. Število tistih, ki so se v letu 2005 iz nje odselili, se je povečalo le za 4,1 % v primerjavi s predhodnim letom, leta 2006 pa že kar za 59,8 odstotka. Razlogi za selitve v tujino so predvsem ekonomski, in sicer boljša možnost zaposlitve in opravljanje sezonskega dela.

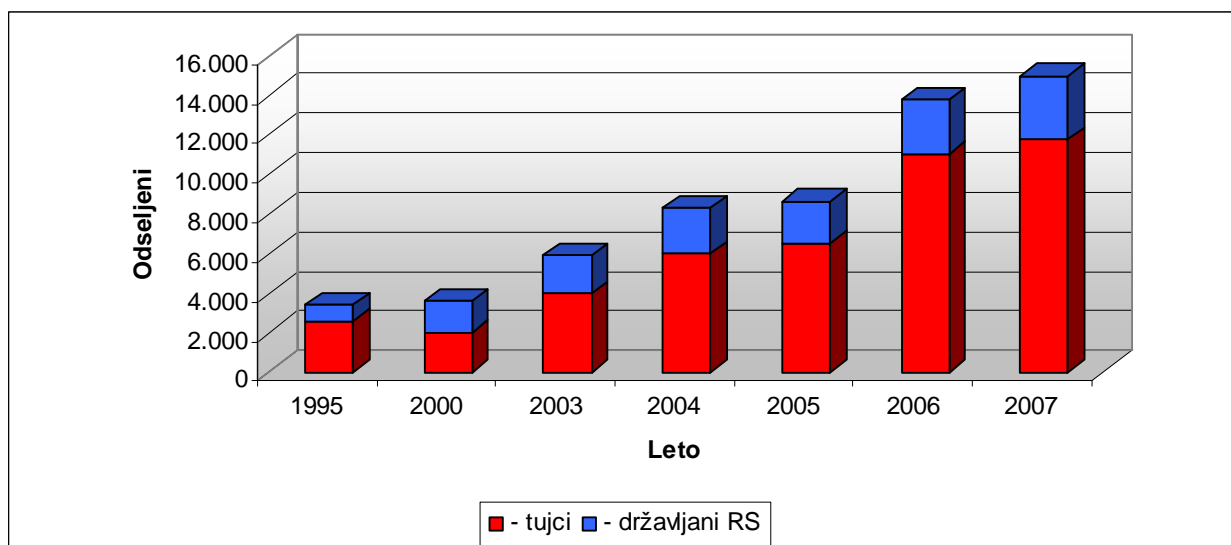
Graf 5: Priseljevanje iz tujine v RS

Vir: Statistični urad RS, 2008 in lastna grafična obdelava podatkov.

V Sloveniji je bila izražena skrb zaradi odseljevanja visoko izobraženih strokovnjakov iz države. Vendar pa so raziskave o emigraciji slovenskih raziskovalcev pokazale, da je bil v obdobju med letoma 1995 in 2004 obseg odseljevanja le okoli 2,4 odstotka raziskovalcev zaposlenih v maju 2004. Večina emigrantov je delovalo na področju naravoslovno-matematičnih in tehničnih ved. Evidentirana migracija sicer ni bila velika, vendar je bila glede na majhnost Slovenije in profil emigrantov izguba človeških virov precejšnja. Raziskava je poleg tega pokazala, da je mednarodna mobilnost raziskovalcev velika, potencial kratkoročnega odseljevanja oz. mobilnosti je 71-odstotni, kar nakazuje na nagnjenost k krožnim migracijam slovenskih raziskovalcev. Potencial srednjeročne in dolgoročne emigracije je razmeroma velik, in sicer 34 odstoten, od teh delež ocenjenih trajnih/dolgoročnih emigrantov znaša 4,5 odstotka. Značilnosti slednjih so mladost do 30 let, samskost, s področja naravoslovno-matematičnih in družboslovnih ved, z zadnjo stopnjo izobrazbe pridobljeno v tujini. Vrednote, ki so jim najpomembnejše pri delu, so strokovno zadovoljstvo, dobra raziskovalna infrastruktura, razpoložljivost publikacij in samostojnost pri delu. Glavna dejavnika, ki odvrata od odhoda v tujino za obdobje, daljše od enega leta, sta družina in domotožje. Za preprečevanje odliva se tako omenja potrebnost reševanja stanovanjskega problema in nudenje eksistenčne varnosti, predvsem boljše zagotavljanje dostopa do prve zaposlitve in ostrejši nadzor nad zaposlitvami za določen čas. Resolucija o Nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu za obdobje med letoma 2006 in 2010 v analizi stanja v slovenskem sektorju raziskav in razvoja med prednosti sektorja šteje med drugim prav ugotovitev, da Slovenija nima opaznejšega tako imenovanega bega možganov (Bevc et al., 2006).

Graf 6: Odseljivanje prebivalcev iz RS v tujino

Vir: Statistični urad RS, 2008 in lastna grafična obdelava podatkov

Odseljeni prebivalec (SURS, 2009) Slovenije je tisti, ki:

- je v Sloveniji odjavil prebivališče z namenom, da se bo odselil v tujino;
- je začasno odsoten v tujini (in sicer več kot tri mesece) in je svoj odhod prijavil v upravni enoti svojega stalnega prebivališča.

Odseljeni na 1000 prebivalcev je razmerje med številom odseljenih v koledarskem letu in številom prebivalstva sredi istega leta na določenem območju, pomnoženo s 1000.

Priseljeni prebivalec (SURS, 2009) Slovenije je tisti, ki:

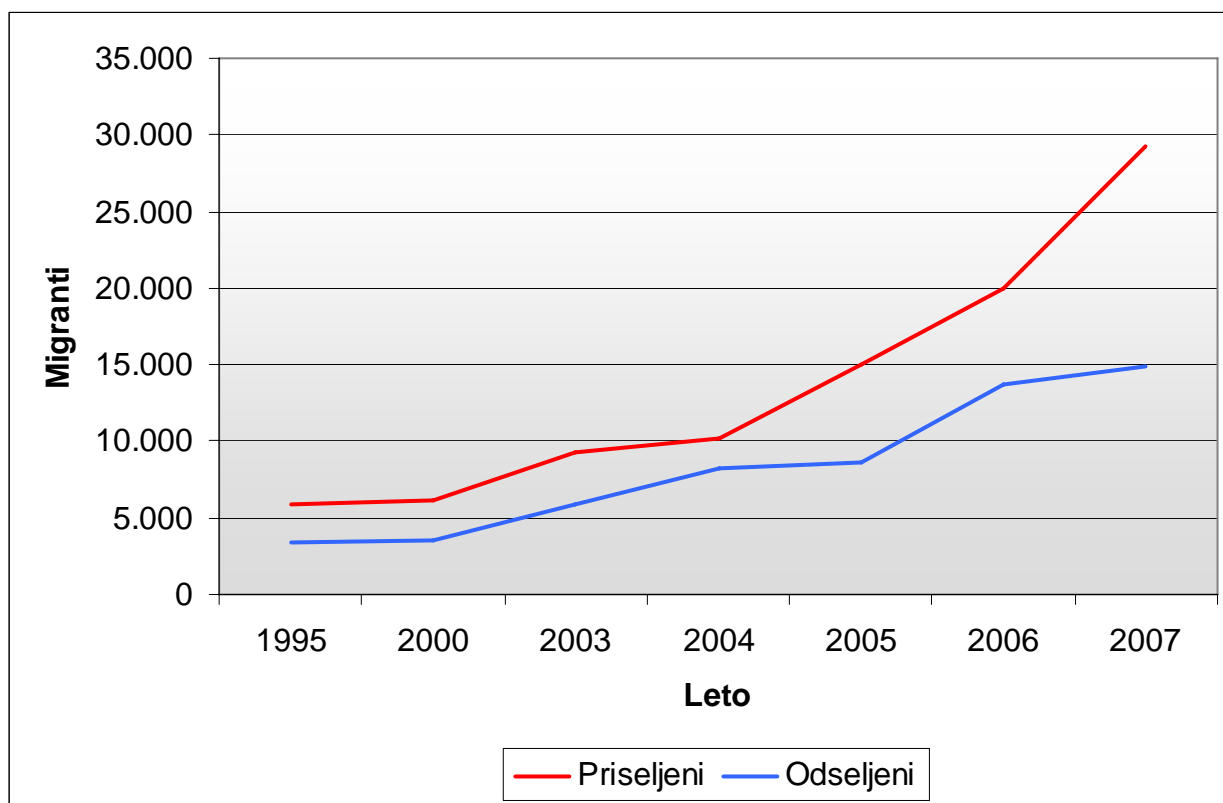
- se je priselil iz tujine in v Sloveniji prijavil prebivališče;
- se je vrnil iz tujine po več kot treh mesecih začasnega prebivanja v tujini in je svoj odhod pred odhodom v tujino prijavil v upravni enoti svojega stalnega prebivališča.

Priseljeni na 1000 prebivalcev je razmerje med številom priseljenih v koledarskem letu in številom prebivalstva sredi istega leta na določenem območju, pomnoženo s 1000.

Selitveni prirast je razlika med številom prebivalcev, ki so se na določeno območje v koledarskem letu priselili (priseljani), in številom prebivalcev, ki so se s tega območja v istem koledarskem letu odselili (odseljeni).

Selitveni prirast na 1000 prebivalcev je razmerje med selitvenim prirastom v koledarskem letu in številom prebivalstva sredi istega leta na določenem območju, pomnoženo s 1000.

Graf 7: Priseljeni v RS in odseljeni iz RS skupaj državljani in tujci

Vir: Statistični urad RS 2008 in lastna grafična obdelava podatkov.

Selitvena prirast je razlika med številom priseljenih in številom odseljenih v določenem obdobju. V državo se je v letu 2005 priselilo 6.436, v letu 2006 pa 6.267 prebivalcev več, kot se jih je iz nje odselilo. Pozitiven selitveni prirast Slovenija beleži le med tujci in je v letu 2006 znašal 7.205, leto prej pa 6.766 tujcev. Selitveni prirast slovenskih državljanov pa je po podatkih ves čas negativen, že od leta 2000 in se še povečuje v negativno smer. V letu 2006 je znašal -938, leto prej pa -330. To v praksi pomeni, da se več Slovenskih državljanov iz naše države odseli, kot pa se jih iz tujine preseli nazaj v Slovenijo. Naglo povečan selitveni prirast v letu 2005 v primerjavi z letom 2004, bil je 3,5 krat večji, je bil posledica večjega števila priseljenih. Razlike v številu odseljenih iz države so po podatkih iz tabele zanemarljive.

Po strukturi med priseljenimi tujci ves čas prevladujejo moški prebivalci. Tako kot večina držav članic EU ima tudi Slovenija največ priseljenih državljanov iz držav nečlanic EU, in sicer 94,4 odstotkov vsega tujega prebivalstva v državi. Po narodnosti je največ priseljencev državljanov Bosne in Hercegovine, tem sledijo državljani Srbije in Črne gore, Makedonije ter Hrvaške. V letu 2005 je bilo med vsemi v Slovenijo priseljenimi tujci kar 77,5 odstotkov državljanov držav, nastalih na območju nekdanje Jugoslavije. Opaznejše priseljevanje državljanov drugih držav EU beleži Slovenija šele v letu 2005. Državljan EU so predstavljali skupaj 12,6 odstotka vseh priseljenih tujcev. V preteklih letih so bili selitveni tokovi med Slovenijo in drugimi državami EU šibki. V letu 2004 so državljani drugih držav EU

predstavljali na primer le 2,7 odstotka vseh tujcev, ki so se priselili v Slovenijo. Torej je porast od leta 2004 na leto 2005 očitna.

V letu 2005 se je iz Slovenije odselilo 2.077 državljanov RS, leto pozneje še pa še več, točen podatek je 2.703. Več kot polovica državljanov, leta 2005 torej 1.134, se je odselila v bližnje oz. sosednje države, v Nemčijo 21,7 odstotkov, v Avstrijo 11,0 odstotkov, na Hrvaško 9,7 odstotkov, v Italijo 7,2 odstotka ter v Švico 5,0 odstotka. Destinacije odseljevanja slovenskih državljanov tudi po vključitvi v EU ostajajo skoraj enake.

V Sloveniji je opazna razlika med deležem tujcev s tujskim statusom in prebivalci, rojenimi v tujini. Konec leta 2006 bilo med prebivalci Slovenije 2,7 odstotkov oseb s statusom tujca, medtem ko se je v tujini rodilo 11,3 odstotkov prebivalcev Slovenije. Večina v tujini rojenih oseb je bilo ob priselitvi v Slovenijo tujih državljanov. Glede na to, da v Slovenijo prihajajo vse starejše osebe, se tudi starostna struktura migrantov spreminja – pred četrto stoletja so prevladovali mladi migranti, v povprečju stari 23,4 leta, v letu 2006 pa so ti bili skoraj 9 let starejši, tako da je njihova povprečna starost znašala 32,0 let.

Za Slovenijo je značilna nižja izobrazbena raven priseljenih, tako kot to velja za priseljence v države članice EU. To je povezano z močno industrializacijo slovenskega gospodarstva. Od delovno aktivnih, ki so se v Slovenijo priselili v 2005, jih je 60,9 odstotkov imelo osnovnošolsko izobrazbo, medtem ko je bilo oseb s srednješolsko izobrazbo 30,6 odstotkov, višješolsko ali še višjo izobrazbo pa je imelo le 6,3 odstotkov oseb. Največ v Slovenijo priseljenih tujcev se zaposli v dejavnosti gradbeništva: od priseljenih tujcev v letu 2005 se je v tej dejavnosti zaposlilo 63,8 odstotkov, sledile pa so predelovalne dejavnosti z 9,1 odstotkom priseljenih zaposlenih oseb. Nizka izobrazbena struktura v Sloveniji zaposlenih tujcev je povezana z izdajo delovnih dovoljenj. Največ se jih izda za dela v gradbeništvu in za gradbene poklice, ki v skupnem številu delovnih dovoljenj predstavljajo približno polovico znanih opredelitev glede poklica in dejavnosti.

Delež zaposlenih tujcev z nižjo izobrazbo se zmanjšuje v korist srednje izobraženih. Postopoma se povečuje povpraševanje po srednje in visoko usposobljenih migrantih. V juniju 2007 izobrazbena struktura pokaže na več kot polovično zastopanost tujih delavcev brez izobrazbe. Od leta 2001 se dovoljenja za zaposlitev zaradi velikega števila domačih brezposelnih oseb ne izdajajo za tujce s I. ali II. stopnjo izobrazbe (Analiza podatkov SURS, 2008).

Leto 2006 je bilo Evropsko leto mobilnosti delavcev. V ta namen je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve naročilo raziskavo z naslovom "Trendi na področju zaposlovanja in ekonomskih migracij na slovenskem trgu dela". Namen te raziskave je bil, da se čimbolj natančno predvidijo potrebe trga dela po zaposlovanju ekonomskih imigrantov v Sloveniji. Naslednji namen pa je bil identificirati učinke mobilnosti na našem trgu dela za ugotavljanje potreb slovenskega gospodarstva v naslednjih desetih letih. Temeljni cilji ministrstva na tem področju so spremljanje gibanja tujcev na slovenskem trgu dela, zakonska ureditev področja, prilagojenost potrebam ponudbe in povpraševanja, meddržavni sporazumi, sodelovanje socialnih partnerjev pri oblikovanju in izvajanju migracijske politike.

Na tem področju je potrebno razviti nove ukrepe za preprečevanje diskriminacije na trgu dela, vključiti socialne partnerje pri oblikovanju integracijske politike, spodbujati zaposljivost in samozaposlovanje migrantov, obveščati delodajalce in okrepiti spremljanje učinkov integracijske politike na nacionalni ravni.

Sprejet je bil Operativni program človeških virov za obdobje 2007-2013, ki želi:

1. Spodbuditi delodajalce pri zaposlovanju migrantov ter izvajanju usposabljanj za hitrejšo integracijo ekonomskih migrantov in njihovih družinskih članov, in sicer na način:

- po potrebi omogočiti dodatno učenje slovenskega jezika,
- spodbujati zaposlovanje tujcev in njihovih družinskih članov,
- omogočiti pridobitev kvalifikacije ali prekvalifikacijo (deficitarni poklici),
- osveščanje in informiranje delodajalcev,
- zagotoviti izobraževanje strokovnih delavcev na ZRSZ, ki delajo s to populacijo.

2. Zagotoviti programe za integracijo beguncev in programe za njihovo zaposlitev:

- po potrebi omogočiti beguncem učenje slovenskega jezika,
- omogočiti pridobitev ustreznih znanj in veščin (s šolo ali NPK, z usposabljanjem na delovnem mestu...), ki bi povečale možnost zaposlitve,
- spodbujati zaposlovanje beguncev,
- omogočiti programe pomoči pri samozaposlovanju beguncev,
- oblikovanje in izvajanje trajne kampanje osveščanja delodajalcev,
- zagotoviti izobraževanje strokovnih delavcev na ZRSZ, ki delajo s to populacijo (Romih, 2006).

6 ZAPOSLOVNA POLITIKA

6.1 Razvoj politike zaposlovanja na ravni EU

Visoka raven zaposlenosti je postala proti koncu devetdesetih let eden glavnih razvojnih ciljev EU, ki so bili zapisani tudi v ustanovitveni pogodbi. Marca leta 2000 na Lizbonskem vrhu, ki velja za začetek lizbonske strategije, so si članice zastavile cilj do leta 2010 dvigniti stopnjo zaposlenosti EU na okoli 70 odstotkov zaposlenosti prebivalstva v starosti od 15 do 64 let, pri čemer naj bi se stopnja zaposlenosti žensk do leta 2010 dvignila na 60 odstotkov, stopnja zaposlenosti starejših pa na 50 odstotkov (Kajzer, 2006, 69).

Leto kasneje, marca 2001 na Stockholmskem vrhu, pa je Evropski svet v okviru strategije za večjo zaposlenost in za boljše zaposlitve opredelil tudi druge cilje. Skupna stopnja zaposlenosti naj bi do začetka leta 2005 dosegla 67 odstotkov, stopnja zaposlenosti žensk pa 57 odstotkov. Za uresničevanje teh ciljev sta se morali začeti izvajati tako zaposlitvena kot tudi socialna politika. Stare članice EU (15) so morale pripraviti letne akcijske načrte zaposlovanja, ki so sledile sprejetim ciljem.

Visoka raven zaposlenosti je cilj, ki si ga je postavila evropska strategija in ga je treba upoštevati pri oblikovanju in uresničevanju vseh politik in aktivnosti EU. V obdobju od 1998 do 2003 so se oblikovali štirje osnovni stebri politike zaposlovanja: 1. steber: povečanje zaposlenosti, 2. steber: pospeševanje podjetništva, 3. steber: pospeševanje in spodbujanje

prilagodljivosti posameznikov in podjetij in 4. steber: politika izenačevanja možnosti zaposlovanja.

Prvi steber je bil usmerjen v zmanjševanje dolgotrajne brezposelnosti, lažšanju problemov mladih pri vstopu na trg dela, k spodbujanju vseživljenjskega učenja in zaposlovanja starejših, vzpostavljanju fleksibilnih in kakovostnih sistemov izobraževanja, zmanjševanju potencialnih neskladij med ponudbo in povpraševanjem (povečevanje regionalne in poklicne mobilnosti, razvoj hitrih, učinkovitih sistemov posredovanja med iskanci zaposlitve in delodajalci). Poseben cilj prvega stebra je bil pridobitev računalniške pismenosti in znanj jezikov.

Drugi steber je bil usmerjen k spodbujanju podjetništva. Ta cilj je mogoče uresničiti z ustvarjanjem ugodne podjetniške klime, z spodbujanjem nastajanja in razvoja malih in srednjih podjetij. Ker je nastajanje in razvoj malih in srednjih podjetij za zaposlovanje zelo pomembno, so se v številnih državah oblikovali programi, ki so širili vedenje o možnostih in tveganjih podjetništva in odpravljali ovire za nastajanje takih podjetij. Usmeritev k postopnemu zmanjševanju visokih davčnih obremenitev dela so največkrat ostale samo na papirju. Usmeritve za izboljšanje poslovnega okolja in zmanjševanje administrativnih ovir so v okviru prenovljene lizbonske strategije postale del integralnih ekonomskih smernic. S tem se ta naloga prenaša na celotno ekonomsko politiko in ne zgolj na politiko zaposlovanja.

Tretji steber daje pomembno vlogo socialnim partnerjem. Za spremembe na tem področju je potrebna pripravljenost delodajalcev in delavcev. To področje je v treh letih stagniralo. Socialni partnerji so se sicer uspeli dogovoriti o pomembnosti vseživljenjskega učenja, nič se ni premaknilo na področju uzakonjanja novih fleksibilnih oblik dela (Kajzer, 2006, 69).

Četrti steber in z njim politika enakih možnosti je usmerjena v zagotavljanje enakih možnosti dostopa do zaposlitve, napredovanja, zmanjševanja razlik v plačilih za enako delo in vzpostavljanje pogojev za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja za oba spola. Enako obravnavanje obeh spolov je pomembna in je prisotna v številnih ukrepih tudi v drugih stebrih. Cilj tega stebra je bil tudi zmanjšati razliko v stopnji brezposelnosti žensk in moških. Vendar je bilo v obdobju od leta 1998 do 2004 za države EU (15) zaznati le nekaj desetink odstotne točke zmanjšanja.

Skupina strokovnjakov pod vodstvom Wima Koka je na podlagi podatkov izvajanja skupne zaposlitvene politike med letoma 1998 in 2003 opredelila 4 osnovne pogoje za povečevanje zaposlenosti in produktivnosti v EU: povečanje prilagodljivosti zaposlenih in podjetij, povabiti več ljudi na trg dela, investirati več in boj učinkovito v človeški kapital in zagotoviti učinkovito izvajanje strukturnih reform. Ta priporočila je upoštevala tudi Evropska komisija in je zato v letu 2004 sprejela nove usmeritve, na katere so se morale odzvati članice v svojih nacionalnih akcijskih programih politike zaposlovanja. Spremenjene usmeritve so bile: aktivni in preventivni ukrepi za brezposelne in neaktivne, spodbujanje podjetništva in ustvarjanja novih delovnih mest, odzivanje na spremembe in spodbujanje prilagodljivosti in mobilnosti na trgu dela, spodbujanje razvoja človeških virov in vseživljenjskega učenja, povečevanje ponudbe delovne sile in promocija aktivnega staranja, enakost med spoloma, spodbujanje integracije in boja proti diskriminaciji prizadetih skupin na trgu dela, povečanje

privlačnosti delovne aktivnosti, preoblikovanje neprijavljenega dela v redne zaposlitve in zmanjševanje regijskih razlik v zaposlenosti. Dodatno pa sta bila izpostavljena še dva problema, ki se ju morajo države lotiti in sicer sive ekonomije in davkov, ki ne spodbujata k delovni aktivnosti (Kajzar, 2006, 70).

Razvoj teh usmeritev je šel naprej v okviru prenove lizbonske strategije in njenega novega začetka. Sredi leta 2004 so bile zato sprejete integrirane usmeritve za rast in zaposlitve, ki se imenujejo široke usmeritve ekonomske politike in usmeritve zaposlitvene politike za obdobje 2005 do 2008. Cilj te prenovljene lizbonske strategije je doseči polno zaposlenost, zmanjšati brezposelnost in neaktivnost s povečanjem povpraševanja po delovni sili in njene ponudbe. Integrirane smernice poleg smernic na področju politike zaposlovanja, vključujejo tudi mikro- in makroekonomske smernice in upoštevajo obseg medsebojne povezave in sinergije med ukrepi na mikro in makro ravni in njihovimi posledicami za trg dela.

Na podlagi teh smernic je bilo sprejetih osem usmeritev, ki pa jih lahko razdelimo v tri skupine:

1. Ukrepi, ki želijo privabiti in zadržati čim več ljudi v delovni aktivnosti in modernizirati sistem socialne varnosti. To bo mogoče doseči s slednjimi usmeritvami:

- izvajanje politike zaposlovanja za zagotavljanja polne zaposlenosti;
- spodbujanje pristopa življenjskega cikla na področje dela, ki zahteva lažje dostope do zaposlitve za mlade, zmanjšati razlike med spoloma v zaposlenosti, brezposelnosti in plačilu za delo;
- omogočiti boljše usklajevanje dela z družinskim življenjem,
- spodbujanje delovne aktivnosti, izboljšanje delovnih pogojev, ki bi omogočili aktivno staranje;
- zagotavljati inkluzivni trg dela za iskalce zaposlitve in prizadete skupine izboljšati ustrežanje potrebam trga dela z modernizacijo institucij trga dela, predvsem zavodov za zaposlovanje, večjo transparentnostjo zaposlitvenih in izobraževalnih možnosti EU.

2. Ukrepi, ki želijo povečati prilagodljivosti zaposlenih in podjetij ter fleksibilnosti trga dela. Da bi to dosegli, moramo:

- spodbujati fleksibilnost, ki jo spremlja zaposlitvena varnost, in zmanjšati segmentacijo trga dela;
- zagotoviti rast plač in stroškov dela, ki bo prijazno do zaposlitve z oblikovanjem načina pogajanj, ki daje veliko vlogo socialnim partnerjem in v katerih je plača odsev razlik v produktivnosti in zamer na trgu dela.

3. Ukrepi, ki želijo povečati vlaganja v človeški kapital z boljšim izobraževanjem in usposabljanjem, in sicer s sledečimi usmeritvami:

- povečati in izboljšati investicije v človeški kapital z oblikovanjem strategij vseživljenjska izobraževanja in spodbud teh mehanizmov delitve stroškov usposabljanja za podjetja, javne institucije in posameznike;
- zmanjšati osip in povečati dostopnost šolanja na vseh stopnjah;

- oblikovati sistem izobraževanja in usposabljanja, ki bo dal odgovore na zahteve po novih vrstah znanja in sposobnostih (Kajzar, 2006, 70).

6.2 Analiza sprememb na trgu dela v obdobju izvajanja skupne politike zaposlovanja

Pogled v statistične podatke nam omogoča analizirati spremembe na trgu dela v obdobju izvajanja skupne strategije zaposlovanja. V obdobju med letoma 1997 in 2001 je EU (15) beležila skoraj 3-odstotno gospodarsko rast.

Obdobje med letoma 2001 in 2004 pa lahko obravnavamo tudi z vidika uresničevanja lizbonskih ciljev. V primerjavi s prejšnjim obdobjem podatki kažejo, da se je gospodarska rast izrazito umirila. Iz podatkov Eurostata je razvidno, da je bila povprečna gospodarska rast 1,6-odstotna, zato je bilo v tem obdobju ustvarjenih 5 milijonov manj delovnih mest manj, kot bi jih bilo, če bi se predpostavljena gospodarska rast nadaljevala (Evropska komisija, 2005). To se kaže v zmanjšani stopnji zaposlenosti, izstopata le Italija in Španija. Ti dve državi beležita nadpovprečno povečanje stopnje zaposlenosti zato, ker sta konec devedestih let izvedli pomembnejše reforme na trgu dela in ker je bila njuna izhodiščna raven zaposlenosti relativno nizka. Prav tako je nadpovprečno rast zaposlenosti dosegla Finska kot posledico velike gospodarske rasti in fleksibilnosti dela. Izjemen napredek Finske je tudi rezultat izvajanja aktivne politike staranja, ki je temeljila na treh stebrih, in sicer na zdravju, vključenosti in varnosti.

Vmesna ocena uresničevanja Lizbonske strategije za države EU (15) je bila precej slabša od pričakovane. Stopnja zaposlenosti je zaostajala za zastavljenim vmesnim ciljem 67 odstotkov do leta 2005. Države so se približale cilju večje zaposlenosti žensk, ki je v letu 2004 že znašala 56,8 odstotkov in je že skoraj dosegla vmesni cilj 57 odstotkov. Pomembno pa je te vmesne rezultate gledati z vidika vzrokov, ker le-ti včasih niso realno merilo. Povzamemo lahko, da je bilo pozitivno gibanje na trgu dela v prvem obdobju izvajanja Lizbonske strategije predvsem posledica hitre gospodarske rasti. V drugem obdobju pa je upočasnitev gospodarske rasti te pozitivne učinke poslabšala, deloma tudi zaradi strukturnih sprememb na trgu dela (Kajzar, 2006).

6.3 Prenova Lizbonske strategije

Po postavljenem cilju v Lizboni leta 2000 je proces izvrševanja tako imenovane Lizbonske strategije doživel kar nekaj modifikacij in prehod v novo fazo. Za države članice EU Lizbonska strategija predstavlja usmeritev pri izvajanju gospodarskih in socialnih reform. Izvedba sprejete strategije je potekala po odprti metodi koordinacije, ki postavlja politike posameznih držav v EU, meri napredek na raznih področjih s primerjanjem ter ustrezno posodablja zastavljene cilje. Poudarek je bil na izmenjavi primerov dobre prakse in izkušenj v EU državah. Pri uresničevanju reform, ki so jih morale države članice izvesti v okviru Lizbonske strategije je bil dosežen precejšen napredek na državni in evropski ravni, kljub temu pa je EU zaostala za načrtovanim.

ES je zato na spomladanskem zasedanju marca leta 2005 potrdil predlog reforme Lizbonske strategije, ki ga je v svojem poročilu Nov začetek za Lizbonsko strategijo v začetku februarja 2005 predstavila EK. Evropski svet je marca 2005 v sklepih poudaril, da sta rast in

zaposlovanje najpomembnejša cilja Lizbonske strategije, obenem pa je opozoril, da mora lizbonski proces še naprej temeljiti na enakovredni obravnavi gospodarskega, socialnega in okoljskega vidika. Kot bistvene prednostne naloge za uresničitev lizbonskih ciljev je Evropski svet označil:

- vlaganje v znanje in inovacije;
- vzpostavitev privlačnega poslovnega okolja;
- ustvarjanje več in boljših delovnih mest ob ohranjanju socialne kohezije ter
- poudarek na fleksibilnosti trga dela.

Da bi se izboljšalo upravljanje lizbonskega procesa, je ES potrdil predlog EK o pripravi nacionalnih lizbonskih akcijskih programov, ki naj bi vsebovali ključne reforme za uresničevanje lizbonskih ciljev, državam članicam pa je dal na razpolago možnost, da po potrebi imenujejo nacionalnega koordinatorja za spremljanje izvajanja Lizbonske strategije.

EK je januarja 2006 predstavila prvo letno poročilo o izvajanju Lizbonske strategije, v katerem je ocenila nacionalne programe reform in predlagala štiri stebre Lizbonske strategije:

1. vlaganje v znanost in inovacije;
2. spodbujanje podjetniških zmogljivosti;
3. spopadanje z izzivi globalizacije in demografskih sprememb ter energetska politika.

Tem področjem naj bi se EU posvetila prednostno. ES je na svojem zasedanju 23. in 24. marca 2006 potrdil štiri prednostna področja in nekatere kvantitativne cilje, ki bi pripomogli k večji politični zavezi za izvajanje lizbonskih ciljev na nekaterih ključnih področjih. Predsedniki vlad in držav so poudarili, da bi si morale države članice prizadevati za vzpostavitev sistema, da bo do konca leta 2007 mogoče ustanoviti podjetje kjer koli v EU v enem tednu. Poleg tega so se zavzeli, da bi države članice do konca leta 2007 vsakemu, ki se preneha izobraževati, v šestih mesecih omogočile zaposlitev, nadaljnje usposabljanje ali pripravništvo. Prav tako so se voditelji zavzeli, da bi v Evropski uniji do leta 2010 letno ustvarili vsaj dva milijona novih delovnih mest. Na področju znanosti in raziskav je ES potrdil barcelonski cilj vlaganj, to je 3 % BDP-ja v raziskave in razvoj. Na področju energetike je cilj povečanje deleža obnovljivih virov energije na 15 odstotkov in doseganje 8 odstotnega deleža biogoriva do leta 2015.

EK je decembra 2006 sprejela drugo poročilo o izvajanju reform za uresničevanje ciljev Lizbonske strategije, na podlagi katerih je spomladanski ES leta 2007 sprejel nadaljnje usmeritve v zvezi z Lizbonsko strategijo, od katerih sta najpomembnejši zaveza za zmanjševanje administrativnih bremen za 25odstotkov na EU ravni do leta 2012 ter zmanjševanje tranzpozicijskega deficita na 1 odstotek do let 2010 (Evropska komisija, 2008).

6.3.1 Lizbonska pogodba

Predstavniki držav članic so 13. decembra 2007 podpisali pogodbo o reformi Lizbonske strategije. Poimenovali so jo Lizbonska pogodba, ki spreminja Pogodbo o EU (PEU) in Pogodbo o ES (PES), ki se bo odslej imenovala Pogodba o delovanju EU (PDEU).

Bistvene novosti v Lizbonski pogodbi glede na ustanovnitvene pogodbe so sledeče:

- EU ima enotno pravno osebnost;
- odprava tristebne sestave, pri čemer se ohrani posebna narava skupne zunanje in varnostne politike;
- predsednik Evropskega sveta z mandatom dveh let in pol;
- visoki predstavnik Unije za skupno zunanjo in varnostno politiko;
- možnost izstopa države članice iz EU;
- preložitve glasovanja z dvojno večino v Svetu na leto 2014, do leta 2017 pa bo trajalo prehodno obdobje;
- glede pravosodnega sodelovanja v kazenskih zadevah so vgrajene nekatere varovalke za Veliko Britanijo in deloma Irsko;
- sklicevanje na Listino o temeljnih pravicah, ki bo objavljena v Uradnem listu EU;
- novo sklicevanje na solidarnost med članicami glede energije in boja proti podnebnim spremembam,
- večja vloga nacionalnih parlamentov v evropskem zakonodajnem procesu;
- v merilih in postopkih za pristop novih držav članic je predvideno sklicevanje na vrednote EU in navedba meril za pristop, o katerih se dogovori Evropski svet;
- mehanizem Ioannina, ki ob izpolnitvi nekaterih pogojev omogoča odložitev sprejemanja zakonodajnega akta, če je ta sporen za nekatere države članice, ki ne predstavljajo manjšine, ki lahko prepreči sprejetje;
- sprememba sestave Evropskega parlamenta, v katerem bo z začetkom veljavnosti Lizbonske pogodbe sedelo 750 in en evropski poslanec;
- povečanje števila generalnih pravobranilcev za tri, pri čemer se bo dodelilo mesto stalnega generalnega pravobranilca Poljski in bo tako na Sodišču ES enajst generalnih pravobranilcev, od katerih jih bo šest stalnih (Služba Vlade RS za evropske zadeve, 2008).

Po podpisu Lizbonske pogodbe so države članice sprožile ratifikacijske postopke v skladu s svojimi notranjimi pravili. Nova pogodba naj bi v skladu z berlinsko deklaracijo začela veljati že pred evropskimi parlamentarnimi volitvami junija leta 2009.

Na spomladanskem zasedanju ES v marcu 2008 je slovensko predsedstvo začelo drugo triletno obdobje Lizbonske strategije. ES je potrdil, da je prenovljena Lizbonska strategija iz leta 2005 dala pozitivne rezultate, ter pozval k doslednemu izvajanju reform znotraj obstoječe strukture štirih stebrov. ES je potrdil veljavnost integriranih smernic (širše smernice ekonomskih politik in smernice za zaposlovanje) tudi za obdobje od 2008 do 2010 ter pozval Svet, naj integrirane smernice v skladu s pogodbo tudi uradno sprejme. S tem se je izpolnilo pričakovanje predsedstva tako glede osredotočenja lizbonske strategije na izvajanje v okviru obstoječih struktur, kakor tudi želja glede zagona novega cikla na spomladanskem zasedanju Evropskega sveta. V okviru upravljanja Lizbonske strategije je ES pozval k okrepljeni izmenjavi dobrih praks ter izkoristku možnosti, ki jih ponuja obstoječa metoda odprtega usklajevanja, pri čemer je še zlasti poudaril pomen usklajevanja znotraj evroobmočja. ES je prvič sprejel sklepe, povezane s prihodnostjo lizbonske strategije po letu 2010. Pozval je Komisijo, Svet in nacionalne lizbonske koordinatorje, naj začnejo razmišljati tudi o podobi Lizbonske strategije po njenem izteku leta 2010. EU bo morala po letu 2010 nadaljevati zaveze glede strukturnih reform, trajnostnega razvoja in socialne kohezije, če želi ohraniti napredek, dosežen s prenovljeno Lizbonsko strategijo za rast in delovna mesta.

Za zagotovitev prihodnje rasti je ključno v celoti razviti inovacijski in ustvarjalni potencial evropskih državljanov. Osrednja pozornost je bila namenjena vzpostavitvi "pete svoboščine", prostega pretoka znanja, ki naj bi dopolnila obstoječe štiri svoboščine. Uveljavila naj bi se preko povečanja čezmejne mobilnosti raziskovalcev, študentov, znanstvenikov in univerzitetnih predavateljev. Za resničen pretok znanja je nujno olajšati in spodbujati optimalno uporabo intelektualne lastnine, vzpostaviti novo generacijo vrhunske raziskovalne infrastrukture ter pospeševati vzajemno priznavanje kvalifikacij. Zahteve bodo strnjene v t. i. "Ljubljanskem procesu", ki bo potrjen na majskem zasedanju Sveta za konkurenčnost.

Na podlagi pregleda notranjega trga je Svet izpostavil nekatere prednostne ukrepe, namenjene izboljšanju delovanja notranjega trga. Vsako leto naj bi se sprejeli učinkoviti ukrepi glede odstranitve preostalih ovir za štiri svoboščine iz pogodbe. Notranji trg naj bi bil odprt tako znotraj EU kot mednarodno. EU bi morala zato še naprej krepiti zunanjo razsežnost prenovljene Lizbonske strategije in tako vplivati na globalizacijo.

Za izboljšanje konkurenčnosti gospodarstva EU, zlasti MSP, je bil ključen napredek na področju boljših predpisov, dosežen leta 2007. Evropski svet je pozval vse sestave Sveta, naj se pri pripravi zakonodaje prednostno posvetijo oblikovanju boljših predpisov.

S ciljem okrepitve politike EU glede MSP ter omogočanja njihovega učinkovitejšega delovanja na enotnem trgu so bili predlagani naslednji ukrepi: pobuda za akt o malih in srednje velikih podjetjih, podpora malim in srednje velikim podjetjem, ki se ukvarjajo z inovacijami in raziskavami, olajšan dostop do finančnih sredstev, olajšanje večjega povezovanja inovativnih malih in srednje velikih podjetij v grozde in njihovo sodelovanje pri javnih naročilih.

Ob zagonu novega cikla prenovljene lizbonske strategije je bil ponovno izpostavljen pomen socialne razsežnosti EU in zato je Svet poudaril, da bi bilo treba še boljje usklajevati ekonomsko, zaposlitveno in socialno politiko. Pri tem je krepitev izobraževalnega dela trikotnika "raziskave-inovacije-izobraževanje" podlaga za nadaljnje delo. Večje in učinkovitejše vlaganje v izobraževanje ni le ključnega pomena za uspeh Evrope v času globalizacije, ampak je tudi eden najučinkovitejših načinov za boj proti neenakosti in revščini. Evropski svet je poudaril tudi pomen izvajanja prožne varnosti na državni ravni.

6.4 Zaposlitvena politika v Sloveniji

V skladu s prenovljenim načinom upravljanja lizbonskega procesa je Slovenija jeseni 2005 na podlagi Strategije razvoja Slovenije pripravila nacionalni program reform za uresničevanje ciljev Lizbonske strategije v Sloveniji. V njem je posebno pozornost namenila reformam, povezanim z učinkovitim ustvarjanjem, prenosom in uporabo znanja, ukrepom, ki prispevajo k večji konkurenčnosti gospodarstva in vodijo k višji gospodarski rasti, ter reformam, usmerjenim k posodobitvi socialne države in večji zaposlenosti. Pri tem je v nacionalnem programu reform namenila še posebno velik poudarek ukrepom, ki vodijo k trajnostnemu razvoju ter prizadevanjem za cenejšo in učinkovitejšo državo.

Slovenija je v letu 2006 ob upoštevanju predlogov EK in sklepov ES pripravila poročilo o uresničevanju programa reform za izvajanje lizbonske strategije v Sloveniji. V njem je med drugim predstavila ukrepe na davčnem in socialnem področju, ki bodo povečali pripravljenost ljudi za sprejemanje dela in spodbudili podjetja k večjemu zaposlovanju in vlaganju v razvoj. Pomembni novi ukrepi so bili sprejeti tudi na področju raziskav in razvoja, na katerem se na podlagi sprejetega nacionalnega raziskovalnega programa izvajajo ukrepi za povečanje števila raziskovalcev, ki delujejo v poslovnem sektorju, oziroma za njihovo prehajanje iz javnega v poslovni sektor, povečuje se delež financiranja uporabnih in razvojnih raziskav, podpira pa se tudi ustanavljanje novih visokošolskih zavodov. Vlada RS si je v prvem letu reform prizadevala tudi za oblikovanje spodbudnejšega poslovnega okolja za podjetja, v katerih je bil poudarek namenjen predvsem odpravljanju administrativnih ovir, spodbujanju konkurence v mrežnih dejavnostih, še posebej pri telekomunikacijah, ter spodbujanju javno-zasebnega partnerstva in vlaganju v infrastrukturo. V pripravi so tudi ukrepi za večje zaposlovanje starejših oseb (strategija aktivnega staranja) in spodbujanje njihovega čim daljšega, vsaj delnega ostajanja v aktivnosti, pripravljajo pa se tudi dodatne spodbude za individualno pokojninsko zavarovanje.

Med slovenskim predsedovanjem se je končeval prvi triletni cikel in Lizbonska strategija je bila identificirana s strani ožje skupine za predsedovanje kot eden izmed ključnih dosjejev v času našega predsedovanja. Vlada je tudi ustanovila Strokovni svet za Lizbonsko strategijo, ki je strokovno in neodvisno podal možne vsebine in smernice za delovanje Slovenije v času pred in med njenim predsedovanjem EU. Za Slovenijo je pomembno izvajanje Lizbonske strategije tudi po predsedovanju.

6.5 Predsedovanje Slovenije EU in Lizbonska pogodba

Slovenija je Lizbonsko pogodbo ratificirala v Državnem zboru 29. januarja 2008. S čim prejšnjo ratifikacijo pogodbe si je Slovenija kot predsedujoča Svetu EU prizadevala dati pozitiven zgled za ratifikacijske postopke v drugih državah članicah. Slovensko predsedstvo Svetu EU je uspešen postopek ratifikacije Lizbonske pogodbe vključilo med prioritete svojega predsedovanja. Skupaj z ostalimi 26 članicami je Slovenija odločna EU še pred novimi volitvami v EP leta 2009 dokončno zagotoviti nov skupni temelj delovanja EU.

Lizbonska pogodba prinaša pomembne spremembe za EU kot celoto, saj je njen namen povečati učinkovitost ter doprinesti k izboljšanju delovanja EU kot celote. Pozitivne spremembe ter novosti na področju državljanskih pravic EU, temeljnih človekovih pravic, socialne politike ter večje demokratičnosti in transparentnosti pri odločanju v EU zadevajo vse države članice in jih bomo seveda deležni tudi Slovenci. Slovenija bo z Lizbonsko pogodbo pridobila na številu evropskih poslancev, od leta 2009 dalje bomo imeli osem predstavnikov, povečal pa se bo tudi vpliv nacionalnega parlamenta na postopek sprejemanja odločitev na ravni EU.

6.6 Reševanje problematike zaposlovanja v EU in v Sloveniji

Za reševanje problemov na trgu delovne sile je za vse države članice EU zavezujoč lizbonski proces. Bistvo te evropske politike zaposlovanja je iskanje ravnotežja med spodbujanjem gospodarskega razvoja in socialno kohezijo. Državljanom želi zagotoviti blaginjo, vendar ne brezpogojno, pač pa z delom, izobraževanjem in usposabljanjem. Izpostavljen je koncept prožne varnosti, s katerim naj bi se zagotovila nujno potrebna prožnost trga delovne sile, varnost posameznikov pa naj ne bi bila ogrožena. Glavni cilj je povečati stopnjo delovne aktivnosti.

Prvi pristop k reševanju problematike zaposlovanja v EU je težnja k povečanju stopnje zaposlenosti starejših oseb. S tem bi preprečili njihovo prezgodnjo selitev med vzdrževano prebivalstvo, ki predstavlja vse težje breme za delovno aktivne osebe. Razmerje med delovno delovno aktivnimi in upokojenimi je padajoče. Namesto da bi starejši, katerih življenjska doba se podaljšuje, vitalne funkcije pa ohranjajo v poznejša leta, še bili aktivni, skrbeli sami zase in prispevali v javne фонде, s prezgodnjim umikanjem s trga delovne sile postanejo porabniki teh fondov in pogosto svojo neizrabljeno delovno silo usmerjajo v sivo ekonomijo, ki zmanjšuje število delovnih mest za mlajše generacije. Ker se s staranjem delovne sposobnosti zmanjšujejo in to različno v različnih segmentih populacije, kaže biti pri ukrepanju dovolj gibek oziroma selektiven. Pomembno je tudi omogočiti njihovo vključevanje v informacijsko družbo s podpornimi mehanizmi, kot so javni dostopi do interneta in s promocijo oblik zaposlovanja ljudi s posebnimi potrebami. Prav tako kot je pomembna pripravljenost starejših na daljše delovno življenje je še bolj pomembna tudi pripravljenost delodajalcev za njihovo zaposlovanje.

Drugi pristop teži k povečanju stopnje delovne aktivnosti mladih, ki pa ne sme ogroziti dviganja izobrazbene ravni. Za Slovenijo je pomemben Bolonjski proces izobraževanja, ki bo omogočal v krajšem študijskem času dosegati primerljive stopnje izobrazbe v vseh EU državah. Krajši študijski čas bo prispeval k dviganju stopnje delovne aktivnosti prebivalstva te starostne skupine. Posebnost pri nas je tudi delo preko študentskih servisov, ki ga je potrebno omejiti ali ukiniti. Prav tako je potrebno ukinite bonitete, ki podaljšujejo čas dokončanja študija in uvesti druge oblike finančne pomoči študentom, kot so krediti in štipendije. S tem bi mlade ljudi spodbujali k osamosvajanju od družin, še posebej z zagotavljanjem pogojev bivanja preko neprofitnih stanovanj. Slovenija mora težiti k povečevanju delovne aktivnosti obeh spolov. K temu bodo pripomogli aktivacijski sistemi socialne varnosti, ki spodbujajo k iskanju dela, pri ženskah pa še posebej programi delodajalcev in države za usklajevanje med delovnim, družinskim in zasebnim življenjem.

Tretji pristop k reševanju primanjkljaja delovne sile v določenih starostnih skupinah in za določene poklice je moč odpravljati z imigracijo in z zmanjševanjem emigracije. V EU je le 1,5 odstotka migrantov iz držav članic, medtem ko je migrantov iz držav nečlanic 3,3 odstotka. Ravno zaradi pričakovanega pomanjkanja delovne sile po letu 2010 v EU pričakujejo predvsem migracije od zunaj. Pri tem se zavzemajo za selektivnost glede na ekonomska, socialna ali politična merila. K dvigu stopnje aktivnosti lahko kratkoročno

prispeva le imigracija aktivnega prebivalstva, dolgoročno pa tudi imigracija mladih, na primer študentov. Slovenija lahko zaradi svojih naravnih danosti postane privlačna destinacija, če bo zagotavljala ustrezne ekonomske priložnosti ter socialno in kulturno odprtost. V tem smislu lahko oblikuje selektivno politiko do imigracije iz članic EU, še bolj pa iz nečlanic, ker Slovenija zelo potrebuje pozitivni neto migracijski tok.

Pomemben način reševanja zaposlenosti je tudi izboljšati izobrazbeno in kvalifikacijsko sestavo aktivnega prebivalstva. To je pomembno za Slovenijo, sicer bo postala zanimiva za nekvalificirano delovno silo in socialno šibkejšo populacijo imigrantov. Tega si seveda ne želimo, ker bi to pomembno negativno vplivalo tudi na gospodarsko rast. Izobrazbeno in kvalifikacijsko izboljšana strukturo prebivalstva se bo sposobna dejavno vključevati v procese pridobivanja, ustvarjanja, prenosa in uporabe znanja. To ni zadosten, je pa nujen pogoj za pospešeni razvoj družbe znanja. V izobraževanje bo zato treba vključiti poleg mladih tudi veliko število odraslega prebivalstva in poudariti odgovornost za povečevanje znanja vseh udeleženi v tem procesu. V razcvetu je tako imenovani program vseživljenjskega učenja. Leto 2007 je bilo prvo leto izvajanja akcijskega programa na področju vseživljenjskega učenja v obdobju od leta 2007 do 2013. EK je v ta namen dodelila subvencije projektom s področja šolskega, univerzitetnega izobraževanja, strokovnega usposabljanja in izobraževanja odraslih. EK podpira tudi med sektorske ukrepe na področju političnega sodelovanja, jezikov, informacijskih in komunikacijskih tehnologij ter uporabe in širjenja rezultatov. Poleg javnih šolskih ustanov bo treba angažirati tudi druge institucije kot posrednike znanja, dodatno spodbuditi zasebni sektor ter dati javno veljavo znanju, ki je pridobljeno izven formalnega sistema izobraževanja kot mu pravimo certifikatni sistem. Pomembni so posebni programi na področju digitalne pismenosti.

Slovenija mora povečati delež zahtevnih in po znanju intenzivnih delovnih mest. Večji razvojni koraki so možni z bistvenim izboljšanjem proizvodne strukture v smislu zahtevnejših in po znanju intenzivnih delovnih mest. S tega vidika bi za strateško usmeritev Slovenije veljalo, da je pridnosti treba dodati umnost. Gospodarska politika mora biti zato razvojno naravnana. Okrepiti je treba razvojno in raziskovalno dejavnost v organizacijah ter njeno povezavo z univerzami in inštituti, spodbujati tehnološko posodabljanje, menedžment znanja, zaposlovanje raziskovalcev v gospodarstvu in podjetništvu. Tak razvoj bo zmanjševal pričakovane primanjkljaje delovne sile, ki bodo nastajali iz demografskih razlogov. Tehnološko bolj zahtevna delovna mesta in izboljšana proizvodna struktura sta mogoča le z ustvarjanjem zdravih in primernih delovnih pogojev za zaposlene. Kjer so manj zahtevna dela nujna, na primer v nekaterih osebnih storitvah, jih je mogoče ohranjati v okviru socialne ekonomije. V Sloveniji je bila z Resolucijo o nacionalnem programu varnosti in zdravja pri delu sprejeli spodbude za vlaganje v varno in zdravo delo. V praksi se njena vsebina kaže z zniževanjem prispevkov za poškodbe pri delu in poklicne bolezni delodajalcem, ki imajo podpovprečno število poškodb pri delu in poklicnih bolezni. Hkrati pa država pomaga delodajalcem pri pridobitvi ugodnih posojil za izboljšanje varnosti in zdravja pri delu. Poudarek je na preventivi. Razreševati je potrebno strukturna neskladja in povečati fleksibilnost na trgu delovne sile. Slovenija se na trgu delovne sile oziroma pri zaposlovanju sooča z izobrazbenimi, poklicnimi in regionalnimi strukturnimi neskladji. S prehodom na zahtevnejša delovna mesta, dviganjem izobrazbene in kvalifikacijske ravni pa se bodo ta

neskladja še povečevala. Cilj te politike ni, da bi jih preprečevala, temveč da povečuje prožnost trga delovne sile z namenom njihovega tekočega razreševanja. Po EU standardih je to mogoče le s hkratnim zagotavljanjem socialne varnosti. Strukturna neskladja na trgu delovne sile je treba najprej reševati s povečevanjem prožne varnosti, nato s posebnimi ukrepi za odpravljanje regionalnih neskladij in šele nato ostalih. Povečevanje prožnosti se nanaša tako na delodajalce kot na delojemalce. Pričakovati jo je mogoče le ob ustrezni gospodarski avtonomiji delodajalcev in socialni varnosti delojemalcev. Vse bolj pomembna postaja možnost vse življenjskega izobraževanja. Fleksibilnosti trga dela je mogoče zagotoviti s sledečimi ukrepi:

- olajšanje dostopa do finančnih skladov za pospeševanje investicijskih vlaganj in odpiranje novih delovnih mest;
- nižji prispevki delodajalcev za socialno varnost pri težje zaposljivih, prvo zaposlenih in dolgotrajno brezposelnih na manj razvitih področjih;
- nadaljnji prehod pasivnih v aktivne ukrepe na trgu dela, ki bodo zagotovili aktiviranje, zaposlovanje in socialno vključevanje;
- odprava strukturnih neskladij na trgu dela z informiranjem o stanju na trgu delovne sile, s poklicnim usmerjanjem in štipendiranjem.

Preprečiti je potrebno neenakosti in diskriminacije na trgu delovne sile. Mednarodno primerljivi statistični podatki kažejo, da se stopnja neenakosti dohodkov v Sloveniji ne povečuje, prav tako je s socialnimi sporazumi in institutom minimalne plače omejeno povečevanje neenakosti teh dohodkov. Zato morajo biti programi politike zaposlovanja selektivno usmerjeni na najbolj ranljive skupine, ki jim je treba že v izhodišču povečevati možnosti dostopa do dela z vključevanjem v izobraževanje in usposabljanje. Sem sodi tudi zmanjševanje poklicne segregacije. Preprečevati je treba tudi velike neenakosti v distribuciji dela tako, da bo enakomerno dostopno vsem in da bremena povečani prožnosti zaposlovanja ne bo nosila predvsem mlada generacija. Pomembno je spodbujanje samozaposlovanja, ki ustvarja nova delovna mesta, kakor tudi spodbujanje zaposlovanja najbolj ranljivih skupin tudi s programi, ki jih posebej za njih pripravljata Ministrstvo za gospodarstvo in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Če hoče Slovenija vstopiti v gospodarstvo in družbo znanja brez velikih socialnih izgub, ki bi ta prehod blokiral od znotraj, mora ohranjati relativno visoko stopnjo socialnega soglasja in zaupanja, temelječega na socialni varnosti in enakosti med posameznimi segmenti populacije, socialnimi skupinami in socialnimi partnerji (Človeški kapital, delovna sila in trg dela, 2006).

7 SKLEP

Delavec je kot zadnji v raziskovalni verigi tudi najšibkejši člen v tej raziskavi. Srečuje se s številnimi ovirami na poti zaposlovanja, hkrati pa se zaveda, da ima vse več priložnosti in možnosti za boljši jutri.

Da je globalizacija vse bolj prisotna na vedno večih področjih našega življenja, ni več nikakršnega dvoma. Če se samo ozremo okoli sebe vidimo iz kod vse prihajajo na naše police živila, ki jih po zelo nizkih cenah kupujemo, še boljši primer so oblačila in obutev, pa kdo in kako govoreči so delavci na naših gradbiščih, nadalje kam na delo odhajajo naši mladi

raziskovalci in inženirji telekomunikacij, kje uspešna slovenska podjetja odpirajo svoja hčerinska podjetja in podružnice in še bi lahko naštevali. Globalizacija je zelo prisotna in je hkrati nepovratna. EU je dokazala, da se zaveda priložnosti in izziva, ki ga le-ta prinaša. Vplivi, posledice in ukrepi, kako izkoristiti pozitivno plat globalizacije, so stalna aktualna tematika v vseh EU institucijah. EU želi postati najbolj konkurenčno gospodarstvo na svetu. Za doseg tega cilja je začela izvajati skupno notranjo in zunanjo politiko, katere predpogoj je učinkovit notranji trg in pravna ureditev svobodnega prehajanja vseh štirih svoboščin in sicer dela, kapitala, storitev in oseb (delavcev). Prost pretok oseb je EU pravno formalno uredila tako, da je zaradi strahu pred navalom delavcev iz drugih držav uvedla sedemletno prehodno obdobje. Hitro se je izkazalo, da je bila skrb odveč, zato so začele države postopno odpirati svoje trge za tuje delavce, dokončno pa morajo države članice EU vse omejitve odstraniti do leta 2011.

EU želi uresničiti Lizbonsko strategijo za rast in delovna mesta, razviti prost pretok štirih svoboščin v okviru učinkovitega notranjega trga in ob tem hkrati zagotoviti tudi močno socialno varno okolje. Da bi zastavljene cilje dosegla, mora EU nadaljevati z strateškimi usmeritvami, jih modificirati in spodbujati spremembe reform na ravni posameznih držav članic EU.

Temeljni problem evropskemu gospodarstvu prinaša demografska struktura prebivalstva EU in strukturna neskladja na trgu dela. Rodnost je nizka, prav tako smrtnost, podaljševanje pričakovanega trajanja življenja pa je obrnilo evropsko starostno piramido narobe. Posledice so očitne. Delež mladega in delovno aktivnega prebivalstva se zmanjšuje, delež starejšega prebivalstva pa narašča. Fenomen staranja prebivalstva ima hude posledice na porazdelitev ekonomske, socialne in politične moči prebivalstva. Učinkuje na trg dela in zaposlovanje, produktivnost, gospodarsko rast ter na socialno varnost in javne finance.

EU se je leta 2000 lotila skupnega reševanja problematike na področju zaposlovanja v EU s takoimenovano Lizbonsko strategijo. Njeni zametki segajo pravzaprav v devedeseta leta, a so bili tedanji začetni procesi po večini neuspešni, kar se je odražalo v izgubi konkurenčnih prednosti EU pred ZDA in vse hitreje razvijajočimi se azijskimi državami. V posledici tega se je Evropski svet sestal leta 2000 v Lizboni in se zedinil, da EU potrebuje strategijo, ki jo bo do leta 2010 popeljala med najbolj konkurenčna, na znanju temelječa gospodarstva na svetu. Lizbonska strategija je bila kmalu kritizirana in zato večkrat modificirana, prenovo je dosegla leta 2005. Izvajanje prenovljene Lizbonske strategije se je preverjalo v dveh obdobjih, prvo je trajalo od leta 2005 do leta 2008, drugo pa od 2008 do 2011.

V času globalizacije so migracije izziv, ki je značilen za ves svet, obenem pa je njegov vpliv zaznati pretežno na regionalni ravni. Pomembno je razviti celovito evropsko migracijsko politiko, s čimer bi spodbudili vključevanje, obvladovali zakonito priseljevanje in se borili proti nezakonitemu priseljevanju. Migranti poleg kvantitativnega učinka na povečanje ponudbe delavcev pripomorejo k učinkovitosti trga dela in pomagajo pri reševanju pomanjkanja delavcev v določenih sektorjih. Dolgoročno pripomorejo k rasti človeških virov sprejemnega gospodarstva in s tem k produktivnosti in inovacijam.

Kljub aktivni politiki zaposlovanja EU in izvajanju le-te po državah članicah ter odpiranju trgov dela držav članic se pozitivne spremembe ne kažejo tako hitro. Gre za proces prilagajanja in spreminjanja pogojev na trgu dela, ki počasi odstranjuje ovire pri zaposlovanju, vodil k nediskriminaciji delavcev, k njihovi večji mobilnosti, poenoteni plačni politiki, posledično pa k višji stopnji zaposlenosti in manjši stopnji brezposelnosti. Predvsem je pomembno poudariti, da so še vedno zelo velike razlike med državami članicami EU v učinkovitosti na trgu dela, kar seveda zmanjšuje skupno povprečje zaposlenosti v EU.

Reforme na trgu dela so začele kazati rezultate, najbolj v letih 2007 in 2008. V tem obdobju je bilo ustvarjenih skoraj 6,5 milijona novih delovnih mest, dodatnih 5 milijonov pa je bilo napovedanih za leto 2009. Stopnja zaposlenosti EU (27) se je dvignila na skoraj 66-odstotkov, kar je blizu skupnemu lizbonskemu cilju 70- odstotne zaposlenosti. Strukturna brezposelnost se je od leta 2004 zmanjšala za tretjino in je lani na ravni EU (27) znašala 7- odstotkov, kar je pomenilo najnižjo stopnjo brezposelnosti od sredine osemdesetih let prejšnjega stoletja. Lanska napoved za leto 2009 je bila, da se bo stopnja brezposelnosti EU zmanjšala pod 7-odstotkov. Razmere na trgu dela so se začele bistveno spreminjati konec leta 2008, danes pa ni več nobene države, ki ne bi čutila posledice gospodarske krize, ki je kot finančna kriza izbruhnila poleti leta 2007 v ZDA.

Prenovljena Lizbonska strategija je kazala pozitivne učinke na trgu dela. Po ocenah je bilo izvajanje nacionalnih programov reform držav članic na področju zaposlovanja zelo uspešno. Problem je bil v tem, da so bili napredki neenakomerni. To pomeni, da so nekatere države močno napredovale, druge pa le malo ali celo nič.

V primerjavi s podatki EU povprečja izkazuje Slovenija zelo dobre rezultate. Ob lanskem 1. maju so se slovenski časniki zelo razpisali. Menijo, da so se lahko slovenski delavci upravičeno veselili praznovanja praznika dela, saj živimo v času rekordno visoke gospodarske konjunktore z najvišjo zaposlenostjo in najnižjo brezposelnostjo po osamosvojitvi leta 1991. Močno izboljšanje zaposlitvenih razmer na slovenskem trgu dela so potrdile tudi mednarodne primerjave. Po raziskavi Eurostata aprila 2008 je bila v tretjem četrtletju minulega leta v Sloveniji stopnja zaposlenosti 69 odstotna, kar je Slovenijo uvrstilo v zgornjo tretjino držav EU, pri čemer je v istem obdobju najvišjo stopnjo zaposlenosti beležila Nizozemska (74,3-odstotka) in najnižjo Bolgarija (58,6- odstotka). Po podatkih Eurostata je imela Slovenija leta 2007 glede na celotno tranzicijsko obdobje najnižjo stopnjo brezposelnosti, in sicer 4,8-odstotno oziroma leta 2008 še nekoliko nižjo, in sicer 4,4 odstotkov. V primerjavi z povprečno stopnjo brezposelnosti v državah EU, ki je leta 2007 znašala 7,1-odstotna na ravni EU (27). Od Slovenije imajo nižjo stopnjo brezposelnosti samo še Nizozemska (2,7 odstotka), Danska (3,1 odstotka), Ciper (3,6 odstotka) in Avstrija (4,1 odstotka) (Kovač, 2008).

Statistični podatki so lahko le matematični izkaz, ki pa seveda ne kaže življenja ljudi, hkrati so odraz trenutnega stanja, zato se Slovenija zaveda svojih šibkih točk. Glavni cilj je povečati zaposlenost mladih in sicer s prenovo visokošolskega študija z uvajanjem bolonjske deklaracije, z zmanjšanjem števila oseb, ki zgodaj opustijo šolanje, s skrajšanjem povprečne dobe študija s sočasnim dvigom uspešnosti in čimprejšnjo vključenostjo mladih v delovno okolje.

Za učinkovit odziv na globalizacijo in na staranje prebivalstva Evropa in Slovenija potrebujeta usmeritev v vseživljenjsko učenje. Gre za tako imenovane naložbe v človeški kapital. Ključno je v celoti razviti inovacijski in ustvarjalni potencial evropskih državljanov. Osrednja pozornost je namenjena vzpostavitvi "pete svoboščine", prostega pretoka znanja, ki dopolnjuje obstoječe štiri svoboščine. Uveljavlja se preko povečanja čezmejne mobilnosti raziskovalcev, študentov, znanstvenikov in univerzitetnih predavateljev. Za resničen pretok znanja je treba olajšati in spodbujati optimalno uporabo intelektualne lastnine, vzpostaviti novo generacijo vrhunske raziskovalne infrastrukture ter pospeševati vzajemno priznavanje kvalifikacij. Prizadevanja so dvojna, in sicer za splošen dvig izobrazbene strukture prebivalstva in za zmanjšanje števila mladih, ki predčasno zapustijo šolanje. Zelo pomembna so višanja kvalifikacijske strukture odraslih, s poudarkom na nizko kvalificiranih in starejših osebah, kar je ključnega pomena za višjo konkurenčnost in zaposlenost vseh starostnih skupin na trgu dela. Zavedati se namreč moramo, da tempo in zahteve globalizacije narekujejo nenehno nadgrajevanje znanja in kompetenc, vedno večjo fleksibilnost učenja, mobilnost, stalno nadgradnjo formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja ter dvig kakovosti izobraževanja. Brez stalnega procesa pridobivanja novega znanja lahko posameznik in posamezno podjetje hitro postaneta nekonkurenčna. EU potrebuje tudi mobilno delovno silo. K večji mobilnosti znotraj EU bi prispeval okvir poklicnih kvalifikacij, ki bi poenostavil priznavanje kvalifikacij med državami članicami, s tem pa se bi zmanjševale ovire, vezane na mobilnost delavcev.

Slovenija kot polnopravna članica mora slediti in sprejemati okvirje EU politike zaposlovanja. Naš skupni cilj na področju zaposlovanja je več in boljša delovna mesta za vse državljane EU. To zahteva nenehno prilagajanje danim razmeram na trgu dela, nenehno spreminjanje načinov in ukrepov v iskanju ustreznih rešitev in izvajanje sprejetih ukrepov za doseganje ciljev. Za to je pomemben nadzor nad izvajanjem sprejetih ukrepov in odprtost za reforme, ki prinašajo izboljšave. Lizbonska strategija sprva ni kazala pozitivnih učinkov, oziroma vsaj ne v zadostni meri. Na to je opozorila skupina na visoki ravni pod vodstvom Wim Koka v svojem poročilu, ki je narekovalo reformo Lizbonske strategije. Kritika pomeni zagotovo nekaj dobrega, če se je prav čas zavemo in ustrezno reagiramo. Prenovljena Lizbonska strategija se je izkazala za uspešno, zlasti v letih 2007 in 2008, na koncu pa je le nekoliko manj učinkovita zaradi negativnih posledic gospodarske krize. Ravno gospodarska kriza pa po drugi strani zahteva še večjo pozornost v zvezi s spremembami na EU trgu dela. V letu 2009 se bo zlasti na ravni lizbonskih koordinatorjev nadaljevala razprava o skupni strategiji strukturnih reform tudi po letu 2010, pri čemer mora odločitev o obliki bodoče strategije temeljiti na izčrpni analizi dosedanjega napredka in doseženega pri realizaciji prenovljene Lizbonske strategije. Bodoča strategija naj bo osredotočena in operativna, tako da omogoči merljivost ciljev, treba pa je izboljšati tudi njeno upravljanje. EU bo po letu 2010 morala nadaljevati z ukrepi na področju strukturnih reform, trajnostnega razvoja in socialne kohezije, če želi doseči vse zastavljene cilje in ohraniti napredek, dosežen s prenovljeno lizbonsko strategijo za rast in delovna mesta. Pričakujem nenehni razvoj politike zaposlovanja EU in upam, da uspešen.

8 LITERATURA IN VIRI

1. Addison, J.T., Siebert, W.S., eds.: Labour Markets in Europe. London: Dryden, 1997, 251 str.
2. Adnett, N.: European Labour Markets: Analysis and Policy. London: Longman, 1996. 309 str.
3. Agenda državljanov: http://ec.europa.eu/citizens_agenda/index_sl.htm, 20.05.2008
4. AT Kearney globalization index, <http://www.atkearney.com/>, 02.11.2007
5. Baloh Plahutnik Staša: Kazalniki trga dela, Statistični dnevi 2003, 11 str.
6. Bandur Simona: Cenijo izkušnje starejših, vendar raje zaposlijo mlade, Delo, 27.05.2008
7. Barle Darja: Migracije v luči širitve Evropske unije. Diplomsko delo. Ljubljana, Ekonomska fakulteta, 2002. 47 str.
8. Bedrač Mateja: Zaposlovanje v Evropski uniji in sistem zaposlitvenih možnosti-EURES, Diplomsko delo, Maribor, 2006, 47 str.
9. Behrman, J.R.: Labor Markets in Developing Countries. Ashenfelter, V.O., Card, D., eds., Handbook of Labor Economics. North Holland, Vol. 3B, Ch. 43, 1999. 938 str.
10. Belopavlovič Nataša: Zaposlovanje in delo tujcev ter novosti, ki jih je na tem področju prinesla novela ZZDT, Delavci in delodajalci, 2006, 1, str. 113-123
11. Benčan Irena: Delovnopравни položaj delavcev, zaposlenih pri agenciji, ki opravlja dejavnost zagotavljanja dela delavcev drugemu uporabniku – aktivnosti na ravni EU, Dnevi delovnega prava in socialne varnosti, Inštitut za delo pri Pravni fakulteti, 2003, Delavci in delodajalci, 2003, 2, str. 177-190
12. Berlinska deklaracija: (http://www.eu2007.de/de/News/download_docs/Maerz/0324-RAA/Slovene.pdf)
13. Bešter Romana et al.: Migracije, globalizacija, Evropska unija, Ljubljana, Inštitut za sodobne družbene in politične študij, 2003, str. 346
14. Bevc Milena et al.: Človeški viri v razvojno-raziskovalni dejavnosti v državah EU, Inštitut za Ekonomsko raziskovanje, 2003, str. 68
15. Bevc Milena et al.: Meddržavne selitve in imigracijska politika v razvitih državah s poudarkom na državah Evropske zveze. IB revija, Ljubljana, 2000, 2, str. 72–88.
16. Bevc Milena et al.: Migracije v Sloveniji v luči vključitve v EU. Ljubljana : Inštitut za Ekonomsko raziskovanja, 2000, 107 str.
17. Bevc Milena, Uršič Sonja: Potencialni odliv človeških virov iz Slovenije RRD v tujino in druge dejavnosti v Sloveniji ter primerjava s stanjem v 90. letih, Inštitut za Ekonomsko raziskovanje, 2006, str. 209

18. Bhagwati Jagdish Natwarlal: In Defense of Globalization. Oxford: Oxford University Press, 2005, 308 str.
19. Bilten Evropske unije, <http://europa.eu/bulletin/sl/welcome.htm> , 14.04.2008
20. Bosworth Derek, et al.: The Economics of the Labour Market. Harlow: Longman, 1996, 460 str.
21. Brenčič Stanislav: Vlaganje v ljudi (delovno silo) in trg dela, EP, Bruselj, 2008
22. Brezposelen sem in živim v EU, http://www.bbc.co.uk/slovene/specials/137_eu_welcome/page5.shtml, 16.05.2008
23. Bučar Maja: Razvojno dohitevanja z informacijsko tehnologijo, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2001
24. Cateora et al: International Marketing, 2000, Mc Graw-Hill Publish Comapany, London
25. Cerar Gregor: Paranoja je bila zaman, Mladina, 2004, 8
26. Černetič Brina: Proces globalizacije, protiglobalizacijska gibanja in kritika blagovnih znamk, Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta v Ljubljani, 2003, 77 str.
27. Človeški kapital, delovna sila in trg dela, www.slovenijajutrigov.si , 20.11.2007
28. Euro info center, http://eic.japti.si/sl/prost_pretok_oseb.asp?id_tip1=40, 15.04.2008
29. Eurostat Yearbook 2004: The statistical guide to Europe. Luxembourg: Official Publications of the European Communities, 2004. 280 str.
30. Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/>, 14.04.2008
31. Evropejci za dva meseca, <http://demokracija.domovanje.com>, 27.08.2007
32. Evropska komisija, Predstavništvo v Republiki Sloveniji, Zaposlovanje v času finančne krize – manj varnosti za ceno večje fleksibilnosti, 14. 4.2009
(<http://www.tvojemnenjesteje.si/kranj/analize/zaposlovanje-v-casu-financne-krize-%E2%80%93-manj-varnosti-za-ceno-vecje-fleksibilnosti.html>)
33. Evropska komisija: Rast in delovna mesta - Nov začetek za Lizbonsko strategijo, Luxembourg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti, 2005, 37 str.
34. Evropska komisija: Splošno poročilo o dejavnostih Evropske unije 2007, Luksemburg, 2008, 258 str.
35. Evropska Komisija: Zaposlovanje v EU: napovedi so optimistične, toda napredek neenakomeren, Bruselj, 2008
36. Evropska komisija: Zaposlovanje v Evropi 2006, Generalni direktorat za zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti, 2006, 11 str.
37. Evropski parlament, Resolucija št.: B6-0447/2007, Evropski interes: uspeti v času globalizacije, sprejeta 15.november 2007 v Strasbourgu, (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2007-0533&language=SL&ring=B6-2007-0447>).

38. Evropski portal za zaposlitveno mobilnost EURES, <http://europa.eu.int/eures>, 17.10.2007
39. Evropski svet, Izjava o globalizaciji, dokument sprejet 14. decembra 2007 v Bruslju, (<http://www.consilium.eu.int/uedocs/NewsWord/SL/ec/97687.doc>)
40. Facing the chellange; The Lisbon strategy of growth and employment, Poročilo skupine na visoki ravni, ki ji predseduje Wim Kok, November 2004, (http://ec.europa.eu/councils/bx20041105/kok_report_en.pdf, 11.12.2008)
41. Globalization and Liberalization, New York, United Nations, 1996, 83 str.
42. Grilc Peter et al.: Pravo Evropske unije, Ljubljana: Cankarjeva založba, 2001. 811 str.
43. Hojnik Janja: Uvod v notranji trg EU, Pravna fakulteta v Mariboru, 2007
44. Informativni povzetki dejavnosti Evropske unije, http://europa.eu/pol/printall_sl.htm, 20.04.2008
45. Izobraževanje: http://ec.europa.eu/education/index_en.html, 26.05.2008
46. Johnson, G., Stafford, F.: The Labor Market Implications of International Trade. Ashenfelter, V.O., Card, D., eds., Handbook of Labor Economics, Vol. 3B. Ch. 34. Amsterdam: North Holland, 1999. 938 str.
47. Jongen Egbert L.W. : Are wages in Slovenija to high?, Economic and business review, 2005, 1, 25-38 str.
48. Joseph Stiglitz, Globalization and Its Discontents (2002), (<http://www.nybooks.com/articles/15630>)
49. Kajzer Alenka: Razvoj skupne evropske politike zaposlovanja in spremembe v obdobju njenega izvajanja na tru dela EU-15, Naše gospodarstvo, 2006, 5/6, 67-72 str.
50. Končar Polonca: Mednarodno delovno pravo, Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1993. 187 str.
51. Korez Vide Romana, Možnosti in priložnosti merjenja globalizacije, Statistični dnevi, 2004, str. 12
52. Kovač Stanislav: Zlati časi za delavce, Finance, 30.4.2008
53. Kragelj Radovan: Kako motivirati starejše zaposlene?, 27.05.2007
54. Kumar Andrej: Poslovno okolje EU in EU v svetu globalizacije, Evropsko pravo, Ljubljana, 2004, str. 715-736
55. Lee Eddy et al.: Understanding Globalization, Employment and Poverty Reduction, New York: Palgrave Macmillan, 2004, str. 389
56. Levstik Vanda: Brez navala vzhodnih delavcev, http://213.250.2.176/bin/article.php?article_id=2055759, 30.04.2005
57. Lizbonska pogodba: http://europa.eu/lisbon_treaty/index_sl.htm, 19.05.2008
58. Lizbonska strategija: Presidency conclusions: Lisbon European Council 23 and 24 march 2000, <http://www.europarl.europa.eu/bulletins/pdf/1s2000en.pdf> , 16.04.2009

59. London: Adecco institute, 2006. 18 str. 19. World Population Prospects: The 2004 Revision. New York : United Nations, 2005. 91 str.
60. Malačič Janez: Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2006, 339 str.
61. MDDSZ: Služba za odnose z javnostmi: Glavni inšpektorji za delo držav EU bodo razpravljali predvsem o staranju delovne sile, 15.03.2008, <http://www.mddsz.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/1965/5716/?cHash=4d5781be2b>
62. Medved Felicita: Migracije v demografskem kontekstu, 2008, str. 48
63. Mencinger Jože: Prožnost trga dela in brezposelnost, Gospodarska gibanja, 2006, 36, 6-13 str.
64. Mežnar Drago: Socialno partnerstvo in fleksibilnost trga delovne sile, Pravna praksa, 2007, 6, 21-22 str.
65. Mitchell A. Martine R. Hass: Globalization and the development of Welfare States in Postcommunist Europe, Maxwell European Union Center, April 2002
66. Notranji trg: http://ec.europa.eu/internal_market/index_en.htm, 20.04.2008
67. Novak Mitja: Socialna varnost kot strošek dela v obdobju globalizacije, Delavci in delodajalci, 2007, VII
68. Odpiranje trgov dela?, http://213.250.2.176/bin/article.php?article_id=3069096, 24 ur.com, 08.02.2006
69. Pestotnik Veronika: Prost pretok oseb de lege lata in de lege ferenda, Diplomaska naloga, Ljubljana, Pravna fakulteta, 2006, 81 str.
70. Portal Evropske Unije, <http://europa.eu/>, 16.04.2009
71. Potočnik Janez et al.: Evropsko pravo. Zbirka gradiv šole evropskega prava. Ljubljana: Primath, 2004. 891 str.
72. Prehodna obdobja za prost pretok delovne sile, <http://evropa.gov.si/zaposlovanje/prehodno-obdobje/>, 06.09.2007
73. Program vseživljenjsko učenje strateške prednostne naloge: http://ec.europa.eu/education/programmes/llp/call08/prior_sl.pdf, 26.05.2008
74. Publications of the European Communities, 2002. 167 str.
75. Resolucija Evropskega parlamenta z dne 18. novembra 2008 o predlogu Sklepa Evropskega parlamenta in Sveta o uporabi sredstev Evropskega sklada za prilagoditev globalizaciji v skladu s točko 28 Medinstitucionalnega sporazuma z dne 17. maja 2006 med Evropskim parlamentom, Svetom in Komisijo o proračunski disciplini in dobrem finančnem poslovanju (KOM(2008)0609 – C6-0345/2008 – 2008/2286(ACI))
76. Resolucija Evropskega parlamenta z dne 4. septembra 2007 o reviziji enotnega trga: premagovanje ovir in neučinkovitosti z boljšim izvajanjem in uveljavljanjem št.: (2007/2024(INI)), (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0367+0+DOC+XML+V0//SL>)

77. Rojec Matija, Tuje investicije v slovenki razvoj, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 1994
78. Romih Dejan, Festić Mejra: Fleksibilna varnost trga dela v novih članicah EU, Gospodarska gibanja, 2007, 392, str. 22-43
79. Romih Janja: Ekonomske migracije in delovna integracija migrantov v Sloveniji, MDDSZ, 2006
80. Scholte J. Art.: Globalization: A Critical Introduction. Basingstoke: Macmillan, 2000, 361 str.
81. Sicherl Pavle, Marjan Svetličič: Slovensko dohitevanje razvitih: Kdaj in kako?, Teorija in praksa, 2004, 41, 1
82. Simon Tilford and Philip Whyte: The Lisbon Scorecard IX; How to emerge from the wreckage?(http://www.cer.org.uk/pdf/rp_882.pdf, 02.03.2009)
83. Sjekloča Marko: Globalizacija v srednji in vzhodni Evropi, Bančni vestnik, 2006, 2
84. Skupno poročilo o zaposlovanju (predlog Komisije) http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/employ_en.htm
85. Sopemi: Trends in international migration, Continuous Reportinga System on Migration, annual report, 2000, str. 376
86. Sporočilo komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko – socialnemu odboru in odboru regij, Enotni trg za Evropo 21. stoletja, Bruselj 20.11.2007, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sl/com/2007/com2007_0724sl01.pdf)
87. Sporočilo komisije evropskemu svetu: Načrt za oživljanje evropskega gospodarstva, (http://ec.europa.eu/slovenija/pdf/2008/2008-1127_pek_-_obsezen_nacrt_gospodarskega_okrevanja_za_rast_in_delovna_mesta-slo.doc)
88. STA: »Stara« Evropa odpira svoja vrata delavcem iz novink, 01.05.2008
89. STA: Belgija namerava odpreti trg dela za novinke, 16.04.2008
90. STA: Stopnja zaposlenosti starejših se dviguje, 14.05.2008
91. Statistični portret Slovenije, http://www.stat.si/publikacije/pub_portret.asp, 17.10.2007
92. Statistični urad RS, <http://www.stat.si/>, 15.04.2008
93. Stoviček Klara: Vplivi migracijskih tokov na trg delovne sile ob širitvi Evropske unije. Diplomaska naloga. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 45 str.
94. Svet Evropske Unije: Sklepi predsedstva Evropski svet v Bruslju December 2007, 2008
95. Svetličič Marjan: Teorija in praksa, 5/6 1992, str. 522
96. Svetličič Marjan, Koga in zakaj stiska primež globalizacije? Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Družboslovne razprave, XXIV (2008), 58: 7–27

97. Svetličič Marjan: Globalizacija in neenakomeren razvoj v svetu. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2004. 205 str.
98. Svetličič Marjan: Prihodnje zunanjepolitične usmeritve Slovenije, Center za mednarodne odnose, FDV, Ljubljana, 2003
99. Svetličič Marjan: Slovenski delavec v primežu globalizacije, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2005, 28 str.
100. Svetlik Ivan: Strategija poseganja na trg delovne sile v Sloveniji v luči vključevanja v EU, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, 2000, 25 str.
101. The Dark Side of Globalization: Trafficking & Transborder Crime to, through, and from Eastern Europe, 2005, <http://www.international.ucla.edu/article.asp?parentid=11513>, 02.11.2007
102. Theodore Levitt: The Globalization of Markets, Harvard Business Review, 1983
103. Tičar Luka: Vpliv tržnega gospodarstva na trg dela v luči varnosti zaposlitve, Delavci in delodajalci, 2006, 1, 65-82 str.
104. Transparency International, <http://www.transparency.org/>, 16.04.2009
105. UMAR, Jesensko Poročilo 2001, Performance indicators, Employment in Europe 2002, Joint employment report 2002
106. Urad Vlade RS za komuniciranje: Slovenija v Evropski uniji: 160 vprašanj in odgovorov o članstvu Slovenije v EU, 2007, 149 str.
107. Vodnik Zvone: Globalizacija in razvoj delovnega prava, Delavci in delodajalci, 2007, VII
108. Zelena knjiga »Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami«. Bruselj : Komisija Evropskih skupnosti, 2005. 24 str. 18.
109. ZRSZ: Letno poročilo Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje za leto 2002, 2003
110. Žakelj Luka: Evropska unija in politike na trgu dela, Diplomsko delo, Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2003, 45 str.
111. Življanje v Evropski uniji:
http://www.bbc.co.uk/slovene/specials/137_eu_welcome/, 16.04.2008
112. World Population Prospects, 2005, 59-63 str.